

TAŞPINAR DERGİSİ

Yerel Tarih ve Kültür

Ocak 2021 Sayı: 24

ÜCRETSİZDİR

Yerel Süreli Yayın

ISSN : 1305-4678

İMTİYAZ SAHİBİ

Afyonkarahisar Belediyesi Adına
Afyonkarahisar Belediye Başkanı

Mehmet ZEYBEK

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Afyonkarahisar Belediyesi
Başkan Yardımcısı

Süleyman KARAKUŞ

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Afyonkarahisar Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Müdürü

İhsan AKAR

EDİTÖR

Hasan ÖZPINAR

REDAKSİYON

Fevzi KAYA

TASARIM

Ramazan GÖLCÜK

BASKI

DOĞUŞ OFSET

İDARE YERİ

Afyonkarahisar Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Basın-Yayın Birimi

Telefon : 0 272 214 22 23

Faks: 0 272 213 53 86

basinyayin@afyon.bel.tr

Bu dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonların elektronik ortamlar da dahil olmak üzere çoğaltılma hakları yalnızca Afyonkarahisar Belediyesi'ne aittir. Yazılı izin olmadıkça makul alıntılar dışında bir kısmının ya da tamamının çoğaltılması yasaktır. Yayımlanan yazıların hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

Editör'den

Yerel tarih ve kültür alanında kalıcı izler bırakan Taşpınar'ın yeni bir sayısı ile merhaba.

Bilindiği üzere Mart ayı başından itibaren dünya ile birlikte ülkemizi de etkisi altına alan salgın döneminde de yazarlarımız yine sizler için araştırdılar, yeni konular, konuklarla dergimizi hazırladık.

Bu sayımızda da ilgi çekici, dikkatle okuyacağınız birbirinden farklı konular var.

Bir İngiliz şairin kendi ülkesinden binlerce kilometre uzakta, Afyonkarahisar'da haşhaş bitkisinin yetiştirilmesi, sakızının çizilmesi ve hasadına (kırımına) bir şiir yazdığını biliyor muydunuz?

Afyonkarahisar elbette ki sadece şehir merkezi ile sınırlı değil. Birbirinden değerli 17 ilçemiz daha var ve yeri geldikçe ilçelerimizi konu alan yazılara da yer veriyoruz. Bu sayımızda Emirdağ ilçemize dair çok farklı konular yer alıyor. Arkeolog Ahmet İlaslı, Emirdağ Adayazı Kazısı'nı ele alırken Eğitimci Şükür Türkmen bir Milli Mücadele kahramanı "Emirdağlı Kara Ahmet Efe" hakkında bilgiler veriyor.

Osmanlı son dönem mimarisine sahip Emirdağ Çarşı Camii'ni ve yine Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyetin ilk yıllarında seyahat edenlerin barınma ihtiyacını gideren "Hanlar" konusunu yazarlarımız Mevlüt Üyümez ve Fevzi Kaya birlikte ele aldılar.

Geçtiğimiz sayımızda yer verdiğimiz ve pek çok okurumuzun beğenilerini dile getirdiği "Yüzbaşı ve Kuzuçuran Tepe" öyküsünü kaleme alan Orman Yüksek Mühendisi Tarık Barbaros Pilevne, bu sayımızda Afyonkarahisar'da bir orman köyünü Hocalar İlçesi Yağcı Köyü'nde yaşadıklarını aktarıyor.

Bir Alman pilotun 1. Dünya Savaşı yıllarında Afyonkarahisar'a uğradığından haberinizi var mı? Hasan Tahsin Günek yazısında Alman pilotun yolculuğunu konu alıyor.

1.Dünya Savaşı'nda Afyonkarahisar'daki esirler, şiirler ve daha pek çok konu ile dopdolu olan dergimiz Taşpınar'ın 24. sayısı sizlerle. Kitap, dergi ve okumayla dolu günler diliyorum.

Hasan ÖZPINAR

içindekiler

AFYONKARAHİSAR'DAN GÖTÜRÜLEN TARİHİ ESERLER

➔05

EVVEL ZAMAN DÜŞLERİ

➔14

TARİH İÇİNDE YIKILARAK YOK OLAN
AFYONKARAHİSAR HANLARI

➔18

EĞİTİME HARCANMIŞ KISACIK BİR ÖMÜR

➔25

➔05 AFYONKARAHİSAR'DAN GÖTÜRÜLEN TARİHİ ESERLER
HASAN ÜZPINAR

➔14 EVVEL ZAMAN DÜŞLERİ
ERDOĞAN EMRE

➔18 TARİH İÇİNDE YIKILARAK YOK OLAN AFYONKARAHİSAR HANLARI
Fevzi KAYA-Mevlüt ÜYÜMEZ

➔25 EĞİTİME HARCANMIŞ KISACIK BİR ÖMÜR
İhsan AKAR

➔28 İŞİĞİ YANAN EVLER, YAĞCI KÖYÜ VE YÖRÜK MEZARLARI
TARIK BARBAROS PİLEVNE

➔30 BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA AFYONKARAHİSAR ESİR
KAMPI'NDAKİ ESİRLERİN HABERLEŞMELERİ
PROF. DR. AHMET ALTINTAŞ- GÜLFİDAN AKÇAY

➔35 BİR ESNAF HİKÂYESİ
BULGURCU SÜLEYMAN ALTINTAŞ

➔36 BEDESTENDE - ŞİİR
MÜRŞİDE AYHAN

➔37 AFYONKARAHİSAR'DA FUTBOL ANTRENÖRLÜĞÜ
MUSTAFA AGÂH BIYIKOĞLU

➔43 BOLVADİNLİ AHMET HIFZI'NIN KERBELA MERSİYESİ
DR.MUHARREM BAYAR

➔44 EMİRDAĞ İLÇESİ ADAYAZI BELDESİ KAYA MEZAR
ODASI VE AĞAŞAP LAHİTLERİ
AHMET İLASLI

➔49 ARŞİVDEN YAPRAKLAR
SAVCI TÜRKMENOĞLU

➔50 ŞEHİR, ŞEHİRLEŞME VE AFYONKARAHİSAR
SÜLEYMAN KARAKUŞ

➔30

BİRİNCİ DÜNYA
SAVAŞI'NDA
AFYONKARAHİSAR
ESİR KAMPI'NDAKİ
ESİRLERİN
HABERLEŞMELERİ

➤ **52** MİLLİ MÜCADELE'DE BİR MİLİS YÜZBAŞISI
EMİRDAĞLI PALAOĞLU KARA AHMET EFİ
ŞÜKRÜ TÜRKMEN

➤ **56** KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE AFYON KOCATEPE
ÜNİVERSİTESİ VETERİNER FAKÜLTESİ
PROF. DR. RECEP ASLAN

➤ **59** UÇAKLA BERLİN'DEN BAĞDAT'A "KUŞ ADAM"
HANS HESSE'NİN BERLİN-BAĞDAT UÇUŞU
HASAN TAHSİN GÜNEK

➤ **63** DÜNYA EDEBİYATINDA AFYONKARAHİSAR
İNGİLİZ ŞAİRİN AFYON ŞİİRİ
HASAN ÖZPUNAR

➤ **64** ÖMER YARŞI; SAZ ÇALIYORSUN DEDİLER,
KIZ VERMEDİLER
RÖPORTAJ - HASAN ÖZPUNAR

➤ **69** TAVANARASI
HASAN ÖZPINAR

➤ **70** İŞSİZLİK & EĞİTİM
ORHAN YAVUZ

➤ **72** EMİRDAĞ - ÇARŞI CAMİİ
FEVZİ KAYA- MEVLÜT ÜYÜMEZ

➤ **75** BİZE ULAŞAN YAYINLAR

➤ **77** HABERLER

➤ **78** MEMLEKET MANZARALARI

➤ **80** AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN

➤ **52** MİLLİ MÜCADELE'DE BİR MİLİS YÜZBAŞISI
EMİRDAĞLI PALAOĞLU KARA AHMET EFİ

➤ **56** KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE AFYON KOCATEPE
ÜNİVERSİTESİ VETERİNER FAKÜLTESİ

➤ **64** ÖMER YARŞI; SAZ ÇALIYORSUN
DEDİLER, KIZ VERMEDİLER

➤ **72** EMİRDAĞ ÇARŞI CAMİİ

➤ **44**

EMİRDAĞ İLÇESİ
ADAYAZI BELDESİ
KAYA MEZAR
ODASI VE AHŞAP
LAHİTLERİ

Başkan

MEHMET ZEYBEK

Belediye Başkanı

www.afyon.bel.tr

/afyonkarahisarbelediyesi

/afyonbelediyesi

/afyonkarahisarbelediyesi

/afyonkarahisarbelediyesi

Tüm dünyayı etkilemeye devam eden Pandemi ile birlikte sosyal ve kültürel hayatımızda bu durumdan etkilendi. Özellikle eğitim ve kültür alanındaki çalışmalar artık evlerden yapılmaya, izlenmeye başladı. Dünyadaki ve ülkemizdeki tüm olumsuz gelişmelere rağmen Afyonkarahisar Belediyesi olarak kültür sanat faaliyetlerini tedbirler çerçevesinde devam ettirmeye gayret gösteriyoruz. Diğer çalışmalarımızda da tedbirlere azami bir şekilde uyuyor ve yeni şartlara uygun bir şekilde süreci yönetmeye çalışıyoruz. Bu dönemde de şehrin kültüre, sanata, turizme yönelik mekânlarını canlı tutmaya çalışıyoruz. İlimiz kültür hayatına katkıda bulunacak yayınları çıkarmaya devam ediyoruz.

Salgın günlerinin en göze çarpan yanlarından birisi de internet ortamında kitap satışlarının artması. Anlaşılan o ki evde kaldığımız sürede kendimizi bol bol okumaya verdik. Taşpınar Dergisi'ni de işte böyle bir zamanda sizlerle buluşturuyoruz. Dergimizi, Belediyemizin web sitesi üzerinden sanal ortamda da okuyabilirsiniz.

Umut ve dua ediyoruz ki; bu günler bir an evvel son bulur, hastalarımız şifaya, ülkemiz ve insanlık selamete erişir.

Zengin bir tarih ve kültüre sahip olan kentimizin bu yönünün ortaya çıkarılması, kayıt altına alınmasında Taşpınar Dergisi'nin önemi büyüktür. Bu vesileyle dergimize yazı veren kalem erbabına, emeği geçen tüm arkadaşlarımıza teşekkür ederim. Yeni sayılarda buluşmak dileğiyle...

AFYONKARAHİSAR'DAN GÖTÜRÜLEN TARİHİ ESERLER

Hasan ÖZPINAR*

Anadolu'dan kaçırılan tarihi eserlerin zaman zaman bulundukları ülkelerden yurdumuza iadesi sağlanıyor. Sadece Almanya'da ki Zeus Sunağı'nı düşününce iade edilenlerin kaçırılanların yanında devede tüy mesabesinde olduğu bir gerçek. Bugün dünya ünlü müzelerin vitrinlerinde, depolarında Anadolu kökenli binlerce eserin olduğunu biliyor, görüyoruz. Ne yazık ki bu eserlerin geri iadesi konusunda ülkeler olumlu bir adım atmıyor.

Geçtiğimiz günlerde (10-13 Aralık 2020) Kültür ve Turizm Bakanlığı'mızın gayretleri ile ABD'den bir tarihi eserin iadesi sağlandı. Kibele Heykeli olarak bilinen bu eser 1960'lı yıllarda ilimiz merkez Çavdarlı Köyü'nde bulunduktan sonra kaçak yollarla önce İsrail'e oradan ABD'ye götürüldü. Burada satılmak üzere iken de resmi makamların devreye girmesi ile ülkemize iade edildi. Bakanlık açıklamasında bu eserin Afyonkarahisar'da yeni müze inşaatı bittikten sonra burada sergileneceği duyuruldu. Bu eserin ilimizden nasıl kaçırıldığını ise 14.12.2020 tarihli Kocatepe Gazetesi'nde "Kibele Heykeli Afyonkarahisar'dan Nasıl Kaçırıldı?" başlıklı bir yazı ile aktarmıştık.

Bu yazımızda yurtiçindeki müzelerde bulunan Afyonkarahisar kökenli tarihi eserlerden bahsedeceğiz.

Zengin bir arkeolojik geçmişe sahip olan Afyonkarahisar'ı 1800'lü yıllardan itibaren sıkça ziyaret eden yabancı gezginler hatıratlarında şehirde karşılaştıkları tarihi eserlerden sıkça bahsederler.¹

1826 yılında şehre gelen Fransız gezgin Leon De Laborde ve 1864 yılında gelen Hollanda asıllı misyoner Henri Van Lennep, şehir merkezindeki Ermeni mezarlığında bir çok antik rölyef, kitabe, heykelin bulunduğunu yazarlar.

1834 yılında Afyonkarahisar'a yolu düşen Fransız arkeolog Charles Texier kaleye çıkan yol üzerinde başı olmayan bir kadın heykelinin ve arslan heykelinin olduğunu, bunların yanı sıra şehir merkezinde pek çok yerde

dağınık bir şekilde antik kitabeler, parçalar olduğunu söyler.

1835 yılında Afyonkarahisar'a yolu düşen İngiliz gezgin William Hamilton, Sandıklı yakınlarında bir kişiden bir heykel aldığını belirtir. İlimize farklı tarihlerde 10'dan fazla geldiği bilinen İngiliz arkeolog William Ramsay ise 1883 yılı ziyaret notlarında şehirde bulunduğu Hristiyanlığa ait erken dönem kitabe ve rölyefleri kale eteklerindeki Ermeni kilisesine topladığını yazar.

Ramsay'ın aynı yıllarda Sandıklı'da

Hüdaî Kaplıcalarında bulunduğu Hristiyanlığın önemli isimlerinde Aziz Abercius'a ait kitabe 1892 yılında Sultan 2. Abdülhamid tarafından Vatikan'a hediye edilmiş olup bugün orada sergilenmektedir.

1921-1922 yıllarındaki işgal döneminde de işgalci Yunan ordusunun Afyonkarahisar ve çevresindeki pek çok arkeolojik eseri Yunanistan'a kaçırdığı fotoğraflardan anlaşılmaktadır.²

Gerçek anlamda Türk Müzeciliğinin temeli İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin temelini de oluşturan Mecma-ı Asar-ı Atika'ya (Eski Eserler Koleksiyonu) dayanmaktadır. Sultan Abdülmecit'in 1845 yılında Yalova'ya gerçekleştirdiği gezi sırasında gördüğü Doğu Roma yazıtlarını İstanbul'a naklettirmesi üzerine eserler 1846 yılında Osmanlı Devlet adamı Ahmet Fethi Paşa tarafından o güne kadar silah deposu (Harbiye Ambarı) olarak kullanılan Aya İrini'de toplatılmaya başlandı. Müze, Mecma-i Eslihai Atika ve Mecma-i Asar-ı Atika olmak üzere iki bölüm halinde düzenlenmiş, kuruluşu daha eski dönemlere dayanan Mecma-i Eslihai Atika bölümü Harbiye Askeri Müzesi'nin temelini oluşturmıştır.³

Mecma-ı Asar-ı Atika koleksiyonu Sadrazam Ali Paşa döneminde düzenlenmiş ve 1869 yılında dönemin Maarif Nazırı Saffet Paşa tarafından Müze-i Hümayun (İmparatorluk Müzesi) adıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk müzesi kurulmuştur. Aynı yıl, ilk müze müdürü olarak Galatasaray Lisesi öğretmenlerinden Edward Goold görevlendirilmiştir. Ayrıca vilayette-

² Hasan Özpınar "Anılar ve Fotoğraflarla İşgal Günlerinde Afyonkarahisar" Afyonkarahisar 2020

³ <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-69904/turkiye39de-muzecilik.html>

* Taşpınar Dergisi Editörü- Alan Kılavuzu

¹ Hasan Özpınar "Tarih Boyunca Seyyahların Gözünden Afyonkarahisar" Afyonkarahisar 2019

re bir genelge gönderilerek çevrelerindeki bütün tarihi eserlerin tahrip edilmeden müzeye iletmeleri istenmiştir. Bunlara ek olarak aynı yıl içerisinde ilk Asarı Atika Nizamnamesi yürürlüğe girmiştir. Müzede toplanan eserlerin sayısının gittikçe artması sonucu yeni bir bina arayışına başlanmış ve müzenin Çinili Köşk'e taşınmasına karar verilmiştir. Çinili Köşk'e taşınan Müze 1880 yılında faaliyete geçmiştir. Müzenin Çinili Köşk'e taşınmasından sonra Müze Müdürü Anton Dethier'in ölmesi üzerine yeni müdür arayışları başlamış, Türk Müzecilik tarihinde önemli bir yere sahip olan Osman Hamdi Bey 11 Eylül 1881 tarihinde bu göreve atanmıştır.

1887 yılında Sayda'da gerçekleştirilen kazılar sonucunda İskender Lahti'nin de dahil olduğu bir grup lahit ortaya çıkarılmış ve İstanbul'a nakledilmesinden sonra Osman Hamdi Bey yeni bir müze binası yapımı için girişimlere başlamıştır. Müze binasının tasarlanması işi Mimar Alexandre Vallaury'e verilmiştir. Bu bina ülkemizde, müze binası olarak tasarlanan ilk binadır ve Müze-i Hümayun adıyla 1891 tarihinde açılmıştır. Açılışından kısa bir süre sonra müzede kitaplık, fotoğraf laboratuvarı ve maket atölyesi kurulmuştur. Kazılar sonucunda getirilen yeni eserleri sergilemek amacıyla 1903'te ve 1907'de müzeye ek binalar yapılmıştır.

Yine bu dönemde, İstanbul dışında Anadolu'daki bazı şehirlerde de müze kurma çalışmaları başlatılmıştır. 1902'de Konya'da, 1904'de Bursa'da yeni müzeler kurulmuştur. Yabancı arkeolog ve uzmanlardan yararlanılarak müze koleksiyonlarının kayıt, katalog ve sergilemeleri geliştirilmiştir. Kısacası bu dönemde müzeciliğin saklama ve depolamadan daha önemli olan koruma, kayıt tutma, düzenli sergileme faaliyeti ülkemizde hızla gelişmiştir. Ayrıca bu dönemde Türkler tarafından birçok kazı çalışması yapılmıştır.

1910 yılında Osman Hamdi Bey'in ölümünden sonra müze müdürlüğüne kardeşi Halil Edhem getirilmiştir. Müdürlük süresi boyunca Edhem Bey, yabancı uzmanlardan da faydalanarak bilimsel yayınlar çıkartılmasına odaklanmıştır. 1912-1914 yılları arasında Gustav Mendel'in yaptığı üç ciltlik "Catalogues de Sculptures Grecques, Romaines et Byzantines" isimli taş eserler katalogu Müzeyi Hümayun'u dünyaya tanıtan bir yayın olmuştur.

Söz konusu eser, içinde Afyonkarahisar'dan İstanbul ve Bursa müzelerine gönderilen tarihi eserleri de barındırması bakımından çok önemlidir.

Bilindiği üzere Afyonkarahisar Müzesi Cumhuriyet'in 10. yıldönümü olan 29 Ekim 1933'te Gedik Ahmet Paşa Camii arkasında bulunan Taş Medrese'de faaliyete başlamıştır. O tarihe kadar tamamen şahsi gayretleriyle sağda solda gördüğü tarihi eser-

leri toplamaya çalışan öğretmen Süleyman Gönçer müze müdürü olarak atanmış, öğretmen Oğuz Güner yardımcı olarak görevlendirilmiştir.

Zengin bir tarihi geçmişe sahip olan Afyonkarahisar'da gerek Osmanlı son döneminde gerek Cumhuriyet döneminde müze kuruluşundan önce bulunan tarihi eserler Bursa, İstanbul ve Konya müzelerine gönderilmiştir.

Bu konuda Osmanlı arşivlerinde çeşitli belgeler bulunmakta. Bunlardan ilki 1899 tarihli olup "Sandıklı kazasına bağlı Şeyhli nahiyesi dâhilindeki Akdağ Yaylası'nda asar-ı atikadan iki taşın bulunduğu haber alındığından, gerekli incelemenin yapılabilmesi için hiçbir hafriyata meydan verilmemesi gerektiği"⁴ bildirilmektedir.

Bir başka belge ise 11 Temmuz 1902 tarihli. Belgeye göre "Işıklar Köyü'nde bulunan ve Müzeyi Hümayun'a gönderilen altın sikkelerin Sultan Mahmut dönemine ait olduğu" belirtilmektedir.⁵

İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZESİ'NE 1914 TARİHİNE KADAR İLİMİZDEN GİDEN ESERLER

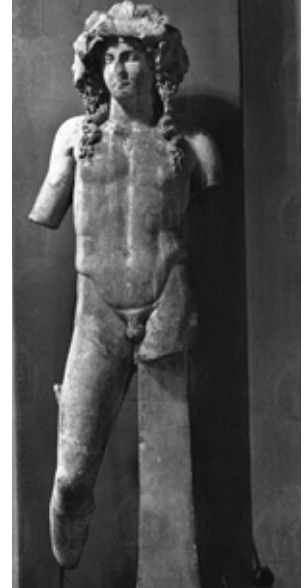
Gustav Mendel'in hazırladığı 1914 tarihli Müzeyi Hümayun kataloglarında Afyonkarahisar kaynaklı şu eserler görülmektedir.

Karahisar Sancağı Aziziye (Emirdağ) Kazası'ndan Mart 1902'de müzeye gelen Dionysos'un başı. (Bir heykelin kırık başı)

Karahisar Sancağı Aziziye (Emirdağ) Kazası'ndan Mart 1902'de müzeye gelen Deesse heykeli baş kısmı

Karahisar Sancağı Şuhut Kasabası'ndan 1903 yılında müzeye gelen Dionysos heykeli (kollar ve bir bacağı kırık)

⁴ OAB.MF.MKT.465 24 Tarih:Hicri 30.04.1317

⁵ Osmanlı Arşivi Başkanlığı MF.MKT.679- 73 Tarih: Hicri 20.10.1320

Karahisar Sancağı Sandıklı Kazası Kara Sandıklı Köyü'nden gelen Alexandros'un cenaze sunağı. Müzeye giriş tarihi bilinmiyor. Bay W. Ramsay'ın ifadesine göre bu eser 1881'de kelendres'te (Kılandiras-Karadirek) caminin önünde bulundu.

Saint Trophimus Lahdi

Herakles'in Kafası

BURSA ARKEOLOJİ MÜZESİ'NE 1908 YILI İTİBARIYLA GÖNDERİLEN ESERLER

19 Ağustos 1902 tarihinde dönemin Milli Eğitim Müdürü Azmi Bey'in gayreti ile Müze-i Hümayun Umum Müdürlüğü'nün bir şubesi olarak Bursa Erkek Lisesi'nin bir bölümünde kurulan müze çevre illerden eser toplamıştır. Afyonkarahisar'da o tarihlerde Hüdavendigar (Bursa) Vilayeti'ne bağlı olduğu için ilimizde bulunan eserlerden bazıları bu müzeye gönderilmiştir.

Bursa Müzesi'nde yer alan Afyonkarahisar kökenli eserlere dair ilk kaynak 1908 yılında yayınlanan Müze Katalogudur.⁶ Buna göre Afyonkarahisar'dan Bursa Müzesi'ne giden eserler şunlardır.

1- Saint Trophimus'un Lahiti

Şuhut yakınlarında bulunmuş Roma Dönemine ait küçük bir lahittir. Eserle ilgili Müze arşivinde yer alan Karahisar mutasarrıfı'nın 30 Mayıs 1323 (13 Haziran 1907) tarihli mektubu şöyledir;

Şuhut Kasabasının Kalın-Tongar mevkiinde yaşayan Şabanoğlu Halil tarafından Hacı Alaaddin tarlası civarında taş ararken bulunmuştur. Halil, Şuhut Nahiyesi'ne çeyrek saat uzaklıkta bulunan bu mevkide üzeri kapaklı, dışı yazıtlı ve içinde kafatası ile kemikler olan eski bir tabut (lahit) keşfetti. Bu taşlar Şuhut Kasabası müdürlüğüne gönderildi. Bunun üzerine, soruş-

turma amacıyla, halk eğitimi dairesinin başkanı ve imparatorluk müzesinin yerel görevlisi olan Ahmet Çelebi Efendiye görevlendirdik: Raporlarından sonra, iki madeni parayı Hacı Halil'in evine ve diğer ikisini Hacı Alaeddin'in evine götürdüler. İnandırıcı bir şey bulunamadı. Bu öğeleri size vb. postalayacağız.⁷

2- Kibele Heykeli

Bolvadin Dura Yeri mevkiinde bulunmuştur. Buranın antik dönemde Bolvadin'in kurulduğu yer olduğu sınımlanmakta olup Bolvadin-Çobanlar yolu kenarındadır. Halk arasında bu isimle anıldığı kadar "Ören Yeri" olarak da bilinmektedir. Bulunan Kibele heykeli, tahta oturur bir şekilde yapılmış olup Roma Dönemine aittir.⁸

3- Uçan Nike Heykeli

Bolvadin'den bir saat uzaklıktaki Dura Yeri mevkiinde bulunmuştur. Sol üst kol ve sağ bacağı kırılmış olup mermerden yapılmıştır.⁹

4-Herakles'in (Herkül) Devasa Başı

Afyonkarahisar'da bir evin temel kazısı sırasında Süleyman Azmi Bey tarafından bulunmuştur. Muhtemelen MS.2.yy.'a ait olup mermerden basit işçiliktir.¹⁰

5-Genç Satir Heykeli

Satir, Antik Yunan mitolojisinde yer alan yarı keçi yarı insandır. Roma mitolojisindeki karşılığı faundur. Çoğunlukla gövdelerinin belden üstü insan, belden aşağısı ise teke biçimindedir.

Bu heykelde Bolvadin Dura yeri mevkiinde bulunmuştur. Beyaz mermerden yapılmış olup sağ ön kolu, sol bacağı yoktur.¹¹

⁶ Catalogue des sculptures grecques, romaines et byzantines du musée de Brousse: musées impériaux ottomans. Impr. Sakellarios (Athènes) 1908

⁷ A.g.e. eser no:102

⁸ A.g.e. eser no:549

⁹ A.g.e. eser no:564

¹⁰ A.g.e.eser no: 552

¹¹ A.g.e.eser s.14

6-Ayakta Duran Adam (senatör) Heykeli

Bu eserde Bolvadin Dura Yeri mevkiinde bulunmuştur. Bir kaide üzerinde ayakta duran bir adamı betimleyen eser mermerden yapılmış olup Roma Dönemine aittir. İnce işçilikle ve özenle hazırlanmış olan eserin iki elide bilekten itibaren kırktır. Eser ilk ortaya çıkarıldığında yakınında bulunan ellerin bu heykele ait olmadığı görülmüştür.¹²

7-Ephebe (Genç Erkek) Heykeli

Bolvadin Dura Yeri Mevkii'nden bulunmuştur. Mermerden yapılmış olup büyük bir kısmı kırktır. Güçlü, kaslı yapısıyla genç Herakles olabileceği düşünülmektedir.¹³

8-Tanrıça Heykelciği Başı

Bolvadin Dura Yeri Mevkii'nde bulunmuş olup Roma Dönemi beyaz mermerden yapılmıştır. Burnu kırık olup bir kadın ya da tanrıçaya ait olduğu düşünülmektedir.¹⁴

9- Bir Kadın veya Tanrıça Heykeli Ayak Kısmı

Bolvadin Dura Yeri'nden bulunmuş olup önünde öküz başı ve ağaç bulunan bir desteğe dayanmış bir heykelin iki ayağıdır.¹⁵

10- Çocuk ya da Eros Başı

Şuhut yakınlarında bulunmuş olup beyaz mermerden parlak bir yüzeye sahip Roma dönemi eseridir. Gülümseyen bir ifadeye sahiptir.¹⁶

11-Heykel Başı

Afyonkarahisar merkezden gelme, alnına haç kazınmış bir heykelin baş kısmı. Mermerden yapılmış, Roma dönemi ilk Hristiyanlık devrine ait olduğu düşünülmektedir.¹⁷

12-Pişmiş Toprak Halka -Afyonkarahisar¹⁸

13-Çukur Tabak (Topraktan)-Afyonkarahisar¹⁹

14- Çorba Kasesi (Toprak)-Afyonkarahisar²⁰

15- Kandil (Helenistik Dönem)-Afyonkarahisar²¹

16-Rölyeffle Süslü Vazo-Afyonkarahisar

Çok büyük boyutlardadır. Üzerinde çocuk başları, yaban domuzu, kurt veya köpek, bitki motifleri resmedilmiştir. Helenistik dönem veya Bizans dönemine ait

¹² A.g.e. eser no:555

¹³ A.g.e. eser no:565

¹⁴ A.g.e. eser no:566

¹⁵ A.g.e. eser no:567

¹⁶ A.g.e. eser no:529

¹⁷ A.g.e.eser no:200

¹⁸ A.g.e. eser no:286

¹⁹ A.g.e. eser no:303

²⁰ A.g.e. eser no:304

²¹ A.g.e. eser no:350

olduğu düşünülmektedir²².

17-Küpe-Afyonkarahisar

Halka şeklinde iki altın telden yapılmış, yüzeyi çizgili kesiklerle süslenmiştir.

Bursa Müzesi katalogunda burada yer verdiğimiz eserlerin dışında ilimizden gitme daha birçok küçük çapta takı, tabak vs. parçalar bulunmaktadır.

CUMHURİYET DÖNEMİ İL DIŞINA GÖNDERİLEN BAZI ESERLER

İZMİR ARKEOLOJİ MÜZESİ'NE GÖNDERİLEN TÜRK MEZAR TAŞLARI

1920'li yılların başına kadar Afyonkarahisar şehir merkezinin pek çok yerinde birbirinden bağımsız 20 civarında mezarlık vardır. Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak 1950'li yılların ortalarına kadar bu mezarlıkların pek çoğu kaldırılmıştır. Bu mezarlıklarda var olan Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemine ait her biri sanat eseri mezar taşlarının bir kısmı muhafaza edilmiş, bir kısmı ise kaybolmuştur.

1927 yılında ilimizi ziyaret eden İzmir Valisi Kazım Dirik'e verilen Türk mezar taşı ilimizde kaldırılan mezarlardan çıkmıştır. Mezar taşı muhtemelen-Selçuklu-Beylikler dönemine ait sanduka tipi mezar taşıdır.

Vali Kazım Dirik'e kim tarafından verildiğini bilemediğimiz bu eser İzmir'e nakledilmiş burada İzmir

İzmir Valisi Kazım Dirik'e verilen mezar taşı

²² A.g.e. eser no:349

Müzeler Umum Müfettişi Aziz Ogan tarafından fotoğrafları alınılarak müze envanterine kaydedilmiştir²³.

ANKARA'YA GÖTÜRÜLEN ŞUHUT LAHİDİ

1908 yılının sonbahar aylarında Şuhut Kasabası'ndan Hacı Mahmut Ağa'nın tarlasını sürdüğü kara saban sert bir cisme takılır. Önce taş zannettiği bu parçayı yerinden çıkarmaya çalışan Hacı Mahmut Ağa, bunun Asar-ı Antika bir mezar olduğunu görünce yetkilileri haberdar eder. Gelen yetkililer çevresini açtıkları bu cismin lahit tipi bir mezar olduğunu görür ve çok ağır olduğu için dönemin şartları gereği yerinden çıkaramayacağını ilgililere bildirerek üstünü tekrar toprakla kapatarak dönerler.

Ulaşım imkanlarının kolaylaşması ile 1890'lardan itibaren Anadolu'yu adeta yol geçen hanına çeviren yabancı arkeologlar bitmek bilmez savaşların başladığı 1910'lu yılların başından itibaren Anadolu'dan ayaklarını çekmişlerdir. 1.Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı derken yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti 1920'li yıllardan itibaren eski eserlere de gereken özeni göstermeye başlamıştır.

Bu yıllarda yabancı arkeologların ülkemizde kazı, araştırma yapmaları belli bir düzene kavuşturulmuş, yabancı kurumlarla işbirliği yoluna da gidilmiştir. Amerikalı bilim adamı, arkeolog, diplomat ve avukat W. H. Buckler²⁴ ve İngiliz arkeolog W. M. Calder²⁵ 1924'ten sonra tekrar Anadolu'ya gelen, saha ve yüzey araştırmaları yapan önde gelen isimlerden ikisi olmuştur. Esasen ikisi de Anadolu'ya yabancı değildiler, daha önce de defalarca gelmişler Ramsay ve Gertrude Bell ile çalışmalar yapmışlardı.

1930 yılı baharında Nisan ayının ortasında W. H. Buckler ve W. M. Calder, Afyonkarahisar civarında araştırmalar yaparlarken Şuhut'a gelmişler, yaptıkları yüzey taramaları sırasında köylülerden kasabanın yakınlarında daha önce bir lahit bulunduğunu, yerinden çıkarılmadığını duymuşlar ve işçi bularak toprak altında gömülü vaziyetteki lahtin etrafını açmışlardı. Bir yandan fotoğraflarını çektikleri lahtin ölçülerini de tesbit etmiş,

²³ Aziz Ogan (d. 1888, İstanbul – ö. 1956, İstanbul) Türk arkeolog, müzeci. Türkiye'nin ilk arkeologlarından. İzmir Arkeoloji Müzesi'ni kurmuş ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin müdürlüğünü yapmıştır. Aziz Ogan'ın arşivinden çıkan ve arkasında "Vali Kazım Paşa dalaletiyle Afyon'da bir zat tarafından hediye-1927" yazılı fotoğraflar Afyonkarahisar'dan gönderilen mezar taşını göstermektedir.

²⁴ William Hepburn Buckler d.1867-ö.1952

²⁵ William Moir Calder d.1881-ö.1960

Şuhut Lahit çıkarılışı

Hacı. ÖZELİNAR ARŞİM

Ankara'yı, o yıllarda eski eserler ve müzelerden sorumlu olan Milli Eğitim Bakanlığı'nı da bilgilendirmişlerdi.

W. H. Buckler ve W. M. Calder, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan bekledikleri gibi kısa sürede bir cevap alamayınca, Lahdi güvenceye almak için üzerini tekrar toprak ile örtterek Şuhut'tan ayrılmışlardı.

Bundan bir süre sonra, 29 Mayıs 1930 günü, saat 11'de Ankara Maarif Vekâleti Vekil Muavini M. Emin tarafından çekilen 11203 No'lu bir telgraf, İzmir Maarif Vekâleti Müzeler Müfettişi Aziz Ogan Bey'e iletilmiş;

"Afyon'un Şuhut köyünde çıkarılan lahtin hasara uğramadan nakli temin edildikten sonra derhal Ankara'ya hareket edilmesi" emredilmişti.

Telgrafı alan İzmir Müzeler Umum Müfettişi Aziz Ogan Bey, bu emre cevaben 1 Haziran 'da Ankara Maarif Vekâletine ve Afyon Maarif Müdürlüğüne müfettiş imzası ile birer telgraf çekmiş ve Ankara Maarif Vekâletine;

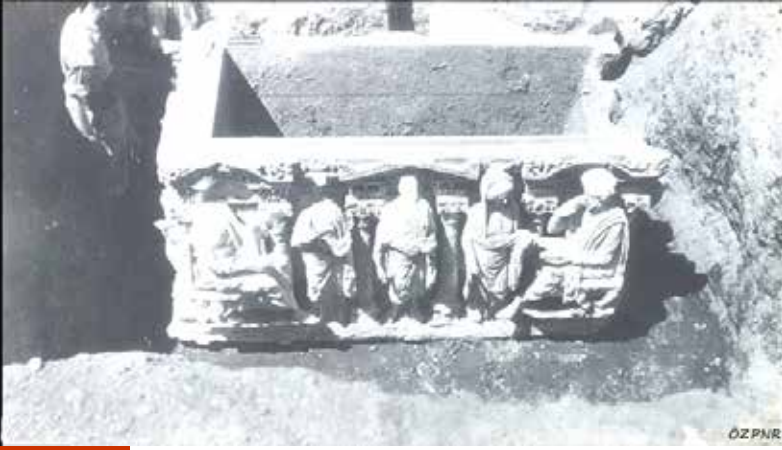
"Yarından sonra Afyon tarıkale (yoluyla) Şuhut'a hareket olunacaktır. Lahtin nereye ve masarifi nakliyesinin hangi taraftan tediye edileceği (ödeme) hakkındaki sarih (açık) emrin Afyon Maarif Müdürlüğü vasıtasıyla ışırsın." diyerek; Afyon Maarif Müdürlüğüne de, "Şuhut'taki asarı atılanın nakliyatı için ayın üçünde Afyon'a geleceğim" diyerek durumunu bildirmişti.

2 Haziran'da Ankara'dan Maarif Müdürü M. Emin imzası ile Afyon'daki Aziz Bey'e gönderilen bir başka telgrafla;

"Talep edilen izahat Maarif Müdürlüğünde mevcuttur. Verilen iki yüz elli liralık havalenin alınıp alınmadığının ışırsın.." denilerek durumu yazıyla bildirmesi istenmişti.

Aziz Ogan Bey, 4 Haziran'da Maarif Vekâlet Cellesine 3 Haziran'da verilen cevabi yazıya karşılık olarak, 1740 ve 1741 dosya numaraları ve Müfettiş imzası ile iki dilekçe göndermişti;

"C: 3/6/930:

Şuhut Lahidi bulunduğu yerde (Etrafı açılmış hali)

Havale geç gelmiş ve sene nihayeti dolayısıyla marifçe alınamamıştır. Yeni sene bütçesinden (300) liralık havale emrinin telgrafla itası (ödeme) için tafsilât postadadır.”

“Şuhut Kasabasında Profesör Galder (W. M. Calder) tarafından bulunan Lahdin Ankara'ya nakli için emri devletlerine tevkiyan Afyona geldim ve aynı trenle İstanbul'a gitmekte olan Profesör Galderle görüşüm. Mumaileyhin (adı geçen kişinin) ifadesine göre Lahit emsaline nadir tesadüf olunur derecede kıymettar ve sutuh hariciyesi (dış sathı) zengin bir surette relieflerle (kabartma) musanna (sanatkârane, ustalıkla yapılmış) imiş. Nakle deyin üzeri bir miktar toprakla örtülmüştür. Kapağı da köyde yalak olarak istimal edilmekte (kullanılmakta) imiş, lahdin nakli için vekâleti celilelerinden gönderildiği bildirilen (250) liralık havalename Mayısın yirmi yedisinde defterdarlığa geldiği için sarf edilememiştir. Binaenaleyh, yeni sene için bu paradan istifade etmek imkânı kalmadığından serian ve telgraf havalesi olarak (300) lira gönderilmesine arz ve intizar eylerim efendim.”

Son olarak 4 Haziran'da Ankara'ya göndermiş olduğu iki dilekçeye cevap alamayan Aziz Ogan Bey, 8 Haziran'da Afyon Karahisar Vilayeti Maarif Müdüriyeti kanalıyla ve 1742 dosya numarası ile Maarif Vekâleti Teftiş Riyasetine bir telefon ihbarnamesi göndermiş ve

“Şuhuttaki lahtin nakli için 4/6/930'da istediğim havalenin gönderilip gönderilmeyeceğine dair cevap gelmediğinden iptidâi tertibat alamıyorum. Cevabın tesrii.” diyerek Müfettiş imzası ile kurumunu tekrar uyarmıştı.

Bu başvurusuna 9 Haziran günü saat 14'de Ankara'dan Teftiş Heyeti Reisi Rıfat imzası ile cevabi bir telgraf gelmiş, havalenin yapıldığı ve iki gün sonra alınabileceği bildirilmişti. Ancak o sırada Aziz Bey Afyon'a 21 km. uzaklıktaki Gazlıgöl kaplıcalarında olduğu için bu bilgi kendisine iletmek için beklemeye alınmıştı.

Şuhut lahti kamyonu konurken

Aziz Ogan Bey, 18 Haziran 1930'da Afyon Karahisar Vilayeti Maarif Müdüriyeti kanalıyla ve 1744 dosya numarası ile bir telefon ihbarnamesi göndermiş ve;

“Lahit muvaffakiyetle çıkarılmış, nahiye merkezine getirilmiştir. Yağmurlar dolayısıyla Afyon'a nakli dört gün sonra olacaktır. Ambale edilmesi ve Ankara'ya sevki M.F. tarafından yapılacaktır. Yarın Ankara'ya hareket olunacağı” diyerek Maarif Vekâleti Teftiş Riyasetini bilgilendirmişti.

Ve Şuhut Lahdi 22-23 Haziran 1930 tarihinde Ankara'ya getirilmiş, Hacı Bayram Camii'nin karşısındaki bahçeye yerleştirilerek, yine çeşitli kazılarda ele geçirilmiş sütun, aslan ve kartal heykeli gibi bazı değerli Âsâr-ı Atika ile birlikte burada sergilenmeye başlanmıştı.

Bu olayın kahramanı Aziz Ogan, eserin bulunmasını, özelliklerini ve taşınması sırasında yaşadıklarını tüm ayrıntılarıyla birkaç yıl sonra kaleme aldı.²⁶ Arkeologya ve Etnografya Dergisi'nin Temmuz 1934 tarihli sayısında “Şuhut Kasabasında Bulunan Lahit” başlığıyla kaleme aldığı yazı şöyledir;

“1930 senesi Mayıs nihayetinde Maarif Vekâletinden aldığım telgrafnamede: Karahisar'ın Şuhut kasabasında bulunan lahidin hasara uğratılma-

dan Ankara'ya nakli emir olunuyordu.

Şuhut, Afyon Karahisar'ın 32 kilometre cenubunda oldukça büyük bir nahiye merkezidir. Vilâyet merkezine güzel bir şose ile bağlı olduğu için münakalâtı (ulaşım) otobüsler temin ederler. Yol, Afyon Karahisar'dan bir kaç kilometre sonra mütemadiyen dikleşir. Kâh uzun sürmiyen vadilerin arasından kâh tepelerden geçilir. Hakim noktadan Afyon ovasının seyrü temaşasına doyum olmaz. Manzara hakikaten çok lâiftir. Arazinin muntazam surette işlenmiş olması kalbe inşirah (gönül

²⁶ “Şuhut Kasabasında Bulunan Lahit” İstanbul Asar-ı atika Müzeler U. Müdürü A. Aziz Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi, Temmuz 1934, Sayı II. Maarif Vekâleti Neşriyatı, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Sf 181-193

açıklığı, ferahlık) verir. Tarlalarda beyaz, mor, kırmızı açmış haşhaşlar nazarı okşar... Afyon zaten bu havalinin başlıca mezruatındandır (ekili olan şeylerdir).

Şuhutun evleri umumiyetle ahşaptır. İçlerinde muazzam ve büyük olanları da vardır; Kısmi azamının üstü topraktır. Sokakları geniş ve kaldırım döşeli olup vâsi (geniş) çarşısı ve miyanda adedi hadden fazla kahvehanesi vardır. Mektep binası eskidir. İnce uzun minareleri, ağacı az olan kasabayı süsler. Minarelerin külâhlarına yakın kısımlarında lüküs lâmbaları takılıdır. Bu lâmbalar, geceleri bütün kasabayı mebzul (bol) surette aydınlatır. Belediyesi oldukça faaldir. Havası, suyu, lâtif ve itibarla ahaliyi tam-müsihha (pozitif), çok güller yüzü ve çok misafirperver kimselerdir. Haftada bir gün kurulan pazarda alış veriş oldukça hareketlidir. Bütün kasaba ve civar köyler halkı, her nevi ihtiyaçlarını Pazar günleri temin ederler. Velhasıl Şuhut, Pazar kurulduğu günler pek faal bir manzara arz eder.

Şuhut tamamen eski Sinada (Synnada) şehri üzerine kurulmuş yeni bir kasabadır. Tebeddülâtı (büyük değişim) araziye burada eski bir şehir mevcut olduğunu tamamen gizlemiştir. O halde ki arazi ve tarlaların yüzünde yontulmuş veya işlenmiş taş hemen yok gibidir. Ara sıra tesadüfen bulunan eserler, dört beş metre derinlikten çıkmaktadır. Bu gibi tezahürat (görünme) olmasa eski coğrafyacıların tarif ettikleri bu yerde kadim mamurelerin mevcudiyetine kail (aklı yatmış, inanmış) olmak çok güçtür.

Şarl Teksiye'nin²⁷ Sinada mevkiine dair olan tarifatını dinliyelim:

'Sinada şehri orta Friky'a'nın (Frigya) merkezi idi. Dairei hakimiyetinde Dosimya, Budos, Anabora ve Ömeni gibi birtakım küçük şehirleri birleştirmişti. Sinada'nın banisi, Truva muharebesinden sonra Fricya'ya gelerek yerleşen ve bilâhare yanına Makedonya'dan müteaddit (birçok) muhacirin kolları çağırıp getiren Akamas isminde biri olarak tanınmıştır. Bu şehir evvelâ istimar takımlarının heyeti mecmuası manasını tazammun eden Sinada tesmiye (adlandırma) olunmuştur. Strabonda bu şehrin mevkii coğrafyasını tayin için Sinada küçük şehri, on bir kilometre ve zeytin ağaçları dikilmiş* bir ovanın nihayetindedir.'

²⁷ Charles Texier 1802-1871 Fransız mimar, arkeolog ve gezgin

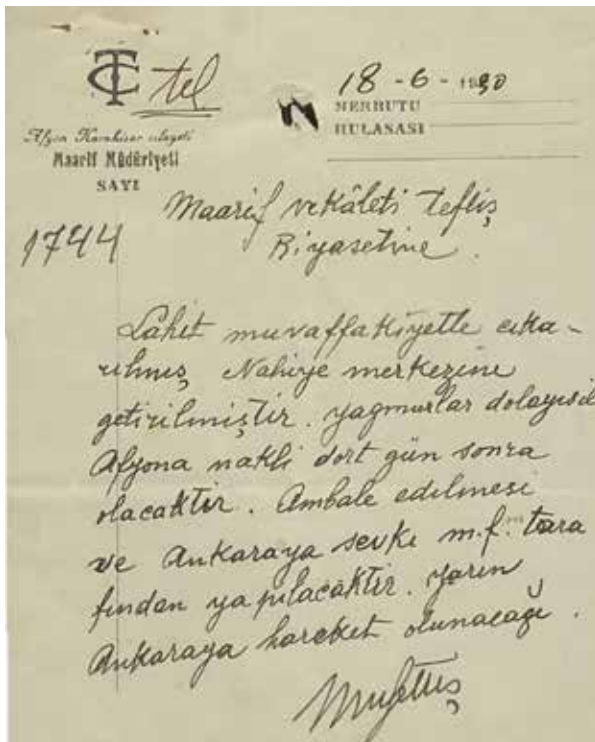
Şuhut Lahiti
Ankara Hacı
Bayram Veli
Camii önünde
1930-1943
yılları

*Strabonun tavsif (niteleme) ettiği ovada bugün zeytin ağacı değil, başka bir nevi ağaç ta pek enderdir. Ehalii mahalliyede (bölgede oturanlarda) kökleşmiş kanaat bu havalide zeytin ağacı yetişmez merkezindedir. Tecrübe edip etmediklerini eşraftan sordum. Fakat tatminkâr bir cevap alamadım. Halbuki zeytin olmaması mahalli sekeneyi (ikamet edenler, yerli) haşhaş yağı yemeğe mecbur kılmıştır. Bu yağın ekli (tadı), alışmayanlar için hint yağından daha ağırdır.

Sinada, civarında mermer ocaklarıyla iştihar etmiş (tanınmış) bir yerdir. Buranın mermerleri Fricya mermerleri namile maruf olup süs ve zenginliğin bir alâmeti olarak tavsif edilirdi (nitelendirilirdi). Asıl ocaklar Af-

yon Karahisar'a yakın bir mevkide eski ismi Dokimion (Dokimeion) olan İzce Karahisar mevkiinde bulunur. Hâk (oyma) ve tıraşa karşı sert olmadığı gibi, billûratı ince pembem-tırak ve mor renklerde serpmeye lekeleri bulunması Romalıların indinde (göre) Sinada mermerlerine karşı pek fazla rağbet uyandırmıştı. Roma'da yapılan muazzam binalara buradan çok miktarda mermer celp edilmiştir (istenmiştir). Bidayette (başlangıçta) orta büyüklükte mermer çı-

Aziz Ogan'ın 18.06.1930 tarihli bilgilendirme yazısı

karılırken sonraları yekpare sütunlarda almağa başlamışlardır. Böyle cesim (kocaman) ve ağırlıkları tonlara varan mermer tabakalarının Frigya içinden denize kadar sürüklenmesi gibi zorluklara katlanması Sinada mermerlerine olan rağbetin derecesini gösterir. Bu rağbet ve ocakların işletilmesi Bizans İmparatorluğu zamanında da devam etmiştir.

Aziz Ogan arada yukarıda da bahsettiğimiz şekilde eserin bulunduğunu aktarıyor ve kendisinin nasıl haberdar edildiğini anlattıktan sonra;

Afyon'a muvasalatım gecesi Mr. Kalder ile istasyonda tesadüfen buluştum. Mümaileyh, Mr. Backler'in Sart'ta bulunan Lidya yazıları hakkında tetkikatta bulunmak ve aynı zamanda benimle görüşmek üzere iki gün evvel İzmir'e gittiğini, Şuhut'taki lâhidin büyüklüğü ve ağırlığı ve aynı zamanda buralarda onu taşıyacak vasıta bulunmadığı ve dolayısıyla nakline imkân hâsıl olacağını tahmin etmediğini söyledi. Mr. Backler Oksford Darülfünunu Müderislerindendir. Sartta bulunan Lidya yazılarını hal ve kıraat hususundaki ciddi mesaisile ve bunlara mühim telifatle tanınmış bir zattır Makalenin yazıldığı sırada eski Pisidya ve Fricya havalisinde tetkikat maksadile memleketimizde bulunmaktadır.

Cesim ve sıkletleri tonlara varan eserlerin müzelere nakillerinin gerçi büyük külfetler ihtiyarına vabeste (bağlı, ilgili) olduğunu bilmekle beraber ağırlıkları dolayısıyla yerlerinde bırakılmış olduklarını hiç hatırlamam. Ertesi gün Şuhut'a giderek lâhidi yeniden meydana çıkardım. Ledelmesaha (yerinde tahmini ölçüm) beş altı ton sıkletinde olduğu anlaşıldı.

* Afyon istasyonundaki kantarda tartı neticesinde lâhit teknesinin 6 ve kapağının da 2 ton olduğu tahakkuk etmiştir.

Yol üzerindeki köprüleri de birer birer tetkik etmek lâzım geliyordu. Bu da avdette (yeri geldiğinde) yapıldı. Bu cihetler anlaşıldıktan sonra da menfi netice ile karşılaşıldı. Bir gün sonra eski dostum Mr. Buckler'den İzmir'den bir mektup aldım. Burada benim lâhidi nakil için Afyon'a gittiğimi öğrendiğini fakat lâhidin yollarında bir kazaya uğramak ihtimaline mebni (ötürü, dolayı) yerinde bırakılmasının doğru olacağı kanaatinde bulunduğunu ve hatta kasaba içinde bir cami önünde su hazinesi olarak kullanılan kapağın da bu lâhit teknesine ait bulunması fikrinde olduğunu yazıyordu." (A.O.)

"... Nakil müşkülâtını tasdik etmekle beraber böyle çok musanna (ustalıkla yapılmış, sanatkârane) ve çok mühim bir eserin toprak altında da kalmasına kail (aklı

yatmış, inanmış) olamazdım. Kolordu vesaitinden istifade etmek için Kumandan Derviş Paşa²⁸*'ya müracaat ettim. Lâhidin evsaf ve sıkleti hakkında izahat verdim. Derhal hüsnü kabul ve muvafakat gösterdi ve cerrieskal (caraskal, makaralı vinç) ve saire gibi lâzımgelen vesaiti ve büyük bir nakliye kamyonunu başta istihkâm zabitlerinden Hikmet Bey namında bir zabıt ile Şuhut'a gönderdi.

O vakit Afyon Valisi olan Fahreddin Beyefendi de²⁹ iki küçük köprüünün hemen tamir ve takviyesini sermühendislerine emir buyurdular. Biz Şuhut'ta altı metre derinlikteki lâhdi çıkarırken gece ve gündüz çalışılarak köprüler de tahkim olundu. Bir hafta sonra eser birer gün fasıla ile kapağıle beraber Afyon istasyonuna ve oradan da Ankara'ya naklolunarak Ogüst (Augustus) mabedinin önündeki bahçeye kondu.

Eserin Ankara'ya nakli imkânını bahşeden müşarüniyleh Derviş Paşa merhumun, gerek Kolorduca refakatime verilen Mülâzim (teğmen) Hikmet Beyin lâhidin topraktan çıkarılması ve bilâhasar (hasarsız) istasyona nakli hususundaki mesbuk (ön planda olmayan) yardımlarını ve gerek telâşlı işlerimde bana büyük muavenetler (yardım) ibraz eden Fahreddin ve Maarif Müdürü

²⁸ Ahmet Derviş Paşa 1881-1932 Asker. Sözkonusu tarihte Afyonkarahisar'da I.Kolordu Komutanlığı görevini yürütüyordu.

²⁹ Fahrettin Kiper. Afyonkarahisar Valisi 20/10/1927 - 20/09/1931

Denizli’li Talât Beyfendilerin namlarını hürmetle anmağı bir kadirşinaslık addederim.

Burada Aziz Ogan etrafıca lahitlerin tarihçesinden bahsediyor ve devam ediyor;

Bu izahattan sonra lâhidin evsafını kısaca tarif edelim;Mermeri beyaz fakat sutuhu (yüzey) hariciyesi sarımtırak bir renk bağlamış olan bu lâhidin bazı yerlerinde alaimi (zamanla) ihtirak (yanmak) müşahade olunduğı gibi küçük cephesinden üst kısmı kırık olan yüzündeki kabartmalarda da kuvvetli bir su akıntısının yalama izleri seçiliyor. Mazruflu olan mozolenin yandığı ve eserin de bundan az çok müteessir olduğı ve bilâhare bir hayli zaman bir sel akıntısının önünde kalmış olduğı tahmin olunabilir. Bununla beraber insan eli ile yapılan tahribat ta oldukça vasidir. Birçok lâhitlerde meşhudumuz (görünen) olduğı gibi bu lâhitte muhteviyatı çalınmak için mezar soyucuları tarafından kırılmak bedbahtlığına uğramıştır. Bundan da anlaşılıyor ki bu lâhidin taşıdığı kapak muahhar (daha sonraki) zamanlarda teknesinin üstünden kaldırılmış ve nihayet bir caminin önünde tersine konarak su hazinesi makamında kullanılmakta bulunmuştur.

Lâhit orta dereceden biraz büyükçedir.

Eni: 1.30 metre, Boyu: 2.50 metre, İrtifai: 1.70 metre

Aziz Ogan makalesinin geri kalan bölümünde lahiti detaylıca tasvir ediyor ve son olarak şunları söylüyor;

Tekneyi süsliyen eşhas (kişiler) arasında ne kadar değişiklik olursa olsun birçok aksanı hasara uğrayan Sidamara tipindeki bu güzel eser M.S. II. inci asrın sonlarına mensup kıymetli bir san’at eseridir. Lâhdin, Hacı Bayram önündeki bahçede uzun zamanlar tesirâtı havaiyeye maruz kalmıyarak bir sakıf (dam, çatı) altına alınması şayanı arzudur.”

Aziz Ogan bey, kendisine verilen bir görevi sabırla, muntazam ve kusursuzca yerine getirmiş lahdi binbir zorlukla Ankara’ya taşıtmıştır. Onun en büyük isteğı ise eserin açık havada bırakılmayarak koruyucu bir çatı altına alınması olmuştur.

Şuhut Lahdinin neden Augustus Mabedi’nin ve Hacı Bayram Camii’nin önündeki bahçeye yerleştirilmiş olduğı şöyle açıklanabilir. Bu tarihte henüz Ankara’da müze binası yoktur. Augustus Mabedi de Bakanlığın geçici müzeye dönüştürdüğü alanlardan birisidir. Bu tarihte Mahmut Paşa Bedesteni Anadolu Medeniyetleri Müzesi ola-

Şuhut lahti günümüzde Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi iç avlusunda

rak düzenlenmeye başlamış, 1940’ta bir kısmı bitirilmiş, 1943 yılında binaların onarımı devam ederken, orta bölüm ziyarete açılmıştır. Muhtemeldir ki Şuhut Lahdi de 13 yıl Augustus Mabedi önünde kaldıktan sonra 1943 yılında Mahmutpaşa Bedesteni’ne taşınmıştır. Ancak günümüzde Lahit, Mahmutpaşa Bedesteni’nde değil, müzenin İdare Binası olarak kullanılan Kurşunlu Han’ın avlusundadır. Lahdin 8 tonluk ağırlığı sebebiyle ikinci kez taşındığı yerden pek oynatılmadığı düşünülmektedir.³⁰

“Almanya’nın iade ettiğı lahiti 1900 yılı başlarında Alman Profesör Farrey tarafından Afyonkarahisar’da bulunarak kaçırılan ve Berlin Şark Müzesi’nde muhafaza edilen Roma dönemine ait bir lahiden alınan heykel aradan neredeyse 40 yıl geçtikten sonra Türkiye’ye iade edilir.2.Dünya savaşının en hızlı döneminin yaşandığı Kasım 1942’de Türkiye’ye atanan Alman Büyükelçisi Von Papen beraberinde bazı hediyeleri de getirir.Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün Von Papen’i kabulünde Büyükelçinin takdim ettiğı ettiğı eserler arasında yer alan heykel günümüzde muhtemelen Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde bulunmaktadır.”³¹

Afyonkarahisar kökenli eserler elbetteki bizim yazımızda yer verdiklerimizle sınırlı değildir. Yurtiçinde, yurtdışında pek çok müzede, koleksiyoncuda ilimizden gitmiş eserlere rastlamak mümkündür. Bizim de bu yazımızda yer verdiğimiz Afyonkarahisar kökenli tarihi eserlerin yine ilimize getirilerek burada, yerinde sergilenmesi en büyük dileğimizdir. Umarız yeni müze binamız en kısa sürede açılarak ilimiz tarihini yansıtacak önemli bir mekân olur.

³⁰ <https://lcivelekoglu.blogspot.com/2020/01/eski-bir-ankara-fotografnn-izinde-az.html>

³¹ “Almanya’nın Cemilesi.Milli Şefimize kıymetli eserlerle bir heykel ihda olundu” Cumhuriyet Gazetesi 4 Kasım 1942

EVVEL ZAMAN DÜŞLERİ

ERDOĞAN EMRE*

aeremre@hotmail.com

İmaret'in üst avlusundayız; yukarı mahallelerden inen yol, **Miralaylar**'ın evin önünden geçip, **Taş Medrese**'nin (Müze) köşesinden 3-4 basamakla toprak bahçeye iner ve köşeleme geçerek İmaret Hamamı'nın külhanının yanından ana yola çıkar. Öğle ezanı yeni okundu, birkaç mahalleli çocukla oyun oynuyoruz. Müzenin önündeki ağaçtan inmekte olan çocuğun pantolonu dala takıldı, gülüşüyoruz, hepimiz kısa pantolonluyuz. Arkamızda 2 katlı ahşap İmaret Mektebi var, sene-ye burada okula başlayacağız. *(Ama ne yazık ki o mevsim, yıkıldı, biz de Kadınana Mektebi'ne gitmek zorunda kalmıştık, 1949)*

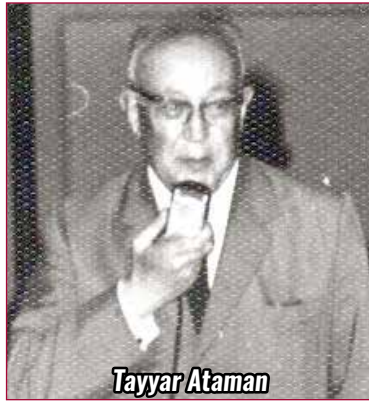
Bu İmaret Meydanı 4-5 mahallenin çocuklarının toplandığı, bakımsız toprak bir alan idi; ta ki 1970 başlarında yeni müftü **Celal Yıldırım** el atıncaya kadar. 1476'da Gedik Ahmet Paşa bu külliye-yi yaptırdığında, ekseriyeti Hisarardı'nda olan, bir kısmı da Ark üstü'nün altında şimdiki Turunç Konağı civarına kadar yaklaşan halk, ilk selâtin camii olan bu muhteşem eseri meraktan görmeye gelirlermiş. Kim ne derse desin, "atalarımız şehircilik dersi mi aldılar acaba?" diye hep merak ederim; işte mesela Bursa'nın ilk 125 yıllık muntazam gelişmesi, ilk 5 padişahın yaptırdığı külliyelerle imara yol açmaları,... Uludağ'ın eteklerinde, ovaya inmeden yapılan 5 ayrı uydu kent..

Büyükannem elime bir şey verip çarşıya yollamıştı, oyuna dalmışım, Ali Hasçelik, Şevki Topcu, Niyazi İplikci, Fethi ve Örenbağ mahallesinden birkaç çocukla... Edebiyat hocamız **Tayyar Ataman** elinde çantasıyla sallana sallana geliyor; saklanmak için çok geç, bizi görüyor; yanına gidip selam veriyorum, gözlüklü, kırmızı yüzü-

* Mimar

Gedikahmet Paşa İlkokulu

Tayyar Ataman

le hafiften alaylı ve mütebessim şöyle bir bakıyor suratıma. Hiç konuşmadan çarşıya doğru yürüyoruz; **Adadılar**'ın evin önünde gazozcu **Kullukcu**'ların **Ali** çıkageliyor, Kadınana Mektebine doğru, yolun sağında giderken köşedeki evlerinden, **Fikret** ya da **Fuat Leblebici** görünüyor, *(ikisi de uzun boyludur zaten)*, Tayyar Hoca'nın elini öpmeye yelteniyor.

Mektebi geçtik, solumuzdaki Çocuk Esirgeme'den dazlak kafalı biri el ediyor hocaya, **Koçoğlu** imiş. PTT önünde iki kişi daha katıldı bize, Sağlam Palas'ın önünde onlar müsaade istediler, bizi uzaktan görüpte bekleyen İben Ağa hocamız *(Cebirci İbrahim Erçetin)* ve Petrolcu **Mehmet Acar** katıldılar.

İbrahim Erçetin-İbena

Nereye gittiğimiz belli değil, Hocaların Lise ye doğru sağa aşağıya dönmeleri lazım ama galiba Şehir Kulübüne girecekler, Parka doğru gidiyoruz. İben Ağa akıntı çağanozu gibi yanpırı, Tayyar bey kağı gibi sallanarak yürüyor. Benim işim ne bunların arasında? Uzun çarşıya doğru hamle yapıp kaçmak istedim, bir faytonun altında kalıyordum. Tayyar hoca ikaz etti "kaç kitap okudun" diye... tatilde herkes 5 kitap okuyacak diye defterlere yazdırmıştı. İben

Ağa bana kızıyor, “*bu çocuğun matematik kafası yok zaten, düzgün bir defter tutturamadık sene boyunca*”.. Tam bunlar beni ayaküstü azarlarken Hükümet Önü’nde karşı kaldırımda beklemekte olan **Tilki Mahir** (Edebiyat hocamız Mahir Türkkân) el etti; bizimkiler demek ki sözleşmişler, buluşup Şehir Kulübüne doğru yürüdüler.

Mahir Türkkân

Bunların arasına nasıl ve neden katıldığımı hala anlamış değilim, orta göbekten karşıya Uzun Çarşıya koşarak geçtim, fayton ve at arabaların arasından, Mirimoğlu’nun dükkânı karşısında Şekerci Altınay’ların önünde Ömer Altınay amcam devamlı gülen yüzüyle tuttu kolumdan “*aferin, dün iyi hizmet ettin*” dedi sene 1950 olmalı, İki gece önce bizde, dedemin gezek toplantısı vardı; şehrin bütün ileri gelenleri, zadenler filan.. Elime bir külâh şeker tutuşturdu. Belki de 1953 mü olacak? Bilmem ki her şey karıştı, İmaretin avlusunda oynarken ilkokula gitmemiştim; Tayyar hocayı görünce ortaokullu oluverdim.

Ömer Altınay

Karşı kaldırımda **Telekler**’in köşe dükkânı tarafından yanında 2 zabıta ile örflü **Hulusi bey** amcam geliyor, İtfaiye ve Zabıta Kumandanı, 1.90 boyu, eski asker disiplini ve hiç çıkarmadığı resmi üniforması ile; sol omzundan çaprazlama aşağı inen ve belindeki palaska ile birleşen kayışı, başında resmi kasket, bir tabancası eksik. Davudi sesiyle etrafa emirler yağdırıyor, gür kaşları uzun yüzü var, insana mutlak bir saygı ve itaat telkin eden fizyonomiye sahip. Bana bakıp gülümseyerek “*Hacı Âşık zade, mektep- medrese n’oldu?*” Allah’ım, ben okuyor olmalıyım ama okullar tatil idi, yoksa açık mı? Biraz önce Tayyar hoca ve diğerleri neden dışarıdalar?

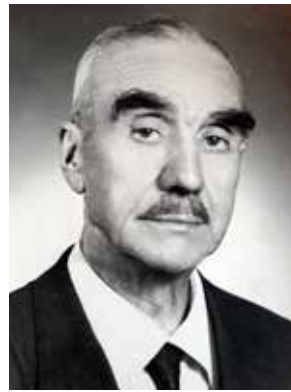
Hulusi Açıkgöz, dedemin gezek grubunun baş aktörlerinden, diğerlerine göre

Hulusi Açıkgöz

yaşı ortalarında, O henüz 54 yaşında, dedem 74 civarı, öbür arkadaşları da birkaç yaş farkla aynı seviyede. Benim mektebe neden gitmediğimi soruyor. Altınay bir külâh da O’na verdi, yukarı doğru çıkmaya başladık. İbili’nin helvacı dükkânını geçtik (*İbrahim Helvacıoğlu, Nedim Helvacıoğlu’nun dedesi*). Bu dükkânı 1974’lerde kasap **Ahmet Kocaşaban** alarak, Sebze Hali’ndeki dükkânı aşağıya indirip, Uzunçarşı’ya apayrı bir hareket ve yenilik getirmişti.

İkbalci **Salim Usta**’nın önünde, Kumandan Hulusi Bey, ustaya saygılı bir selam verirken yanındaki zabıtalara lokanta önündeki birkaç önemsiz çöpü göstererek 125 kr ceza yazdırdı; sanki benim yüzümden oldu bunlar, ağlamaklı oluyorum, yürümeye devam ederken..

Murat Çelikkaksoy

Zülâli Camii aralığının karşısındaki Vakıf Fırını’nın önünde durduk, Altınay sol sokağa dönüp gitti, karşıdan Başkâtip **Hamdi Hondu**, iri vücudu ve kırmızı yüzü ile poflayarak bu tarafa geçerken, nereden çıktığını anlamadığım radyocu **Murat Çelikkaksoy** amcam da katıldı bize, dedemin her gün uğradığı arkadaşı, elime bir pusula tutuşturdu, dedeme verilmek üzere. Yukarıya doğru yürümeye devam ediyoruz, Hacı Hakkı’ların büyüğü **Sabri Özsoy** Amca da aşağıya en küçük kardeşi Abdullah Amca’ya iniyormuş, Başkâtip Hondu ile konuştular kısaca.

Uzunçarşı’nın üst başına çıktık, köşede **Gömleksiz Apil**’in oradan ufak-tefek birisi Kumandan Hulusi Bey’in dikkatini çekmiş olmalı ki caddeyi geçip yanına vardı, saygıyla elini tuttu. Hatırlamaz olur muyum? Çete Bekir, Hacı İsa’nın Bekir Efendi; Türbe’nin İmamı **Bekir Gümüş**, tam dörtyolun ağzındayız, Saraçlarîçi’nden Sandıklılı Ahmet Ef (**Ahmet Yüce**) ile dedem Hacı Ali Efendi (**Ali Emre**) konuşarak gidiyorlar ileriye doğru, ikinci yaklaşıyor Yoncaltı Camii’ne gidecekler bes-

Bekir Gümüş

belli. Sağ yukarıdan, sarraf Tefvik’in üst katından dışçı **Ahmet Karayigit** pencereden bakıp sesleniyor bizim gruba. Allah-Allah, şimdi ilk Belediye Başkanı **Halil Ağa** da çıkıp gelse hiç şaşımam. Tam bir çıkmazdayım, sanırım zaman sıçraması yaşıyorum, buralarda bir **Bey Çeşmesi** olacaktı.

Otpazar'a doğru çıkıyoruz, Bedestenin orta göbeğe bakan merdivenli kapısının sağ alt köşesinde pul ve cigara satan **Kösekahyaoğlu** gülme-yen suratıyla selam verdi. Büyük ihtimal Türbe'ye gidilecek, artık bize Çete Bekir hükmediyor, çetin ceviz. Tam caminin önünde küçük bir kalabalık, birisi yüksek sesle birşeyler söylüyor; konuyu sonradan, çok sonradan, senelerce sonra öğreniyorum. **Ciğer Köşem** hoca bu, yaklaşmakta olan **Müftü Hüseyin Bayık** Hoca Efendi'ye bir maruzatta bulunacaklar; yanındaki kalabalık da O'nun hayranları..(*) yani camilerde vaaz verirken merakla dinleyen takipçileri.

Hüseyin BAYIK

Hakikaten büyük alim, 42 yıllık müftü dedemiz Mesnevihan **Hüseyin Efendi, oğlu Kemal Bayık ile bu tarafa doğru geliyorlar, çoğunluk kendine çeki-düzen verdi, yaklaşıncı, birkaç kişi elini öptüler; çok değil 10 yıl sonra damadı olacağım. Kemal Dedem elime her sene bastırıldığı 1959 yılı Ramazan imsakiyesini verdi. Demek ki ben lise son sınıftayım, "dedene götür" dedi. Müftü Efendi'de "selamımı söyle oğlum" dedi..**

Birden, bir motosiklet gürültüsü, **Dr. Turgut Aktan** ava gidiyor herhalde, **Gazeteci Hasan Hüseyin'in** (Çetinalp) ordayız, Zabıta Amiri Hulusi amcama bir şey söyleyecek oldu, ama azarlandı. Karşıdan **Mahmut İşi-sağ ve Turşucu Kediciler'den** biri çıktı, artık 10 kişi filan olduk. Hasan Hüseyin'in karşısı, yani Bedestenin karşısında sol köşede **Bakkal Danaoğlu** gil var, köşeyi dönünce Otpazar Cami aralığında Kemal Bayık'ın saatçi dükkanı, sonra umumi helalar filan. Ana cephede **Kediciler'den** sonra karşı köşe yırtımcı **Vehbi Şensoy, Ahmet Ögüt (Hafız Amca) Ciharoğulları (Uysallar)**, birkaç tuhafiyeci, Osmanlı Bankası aralığına geldik; burada Zabıta amiri Hulusi Bey ayrıldı, içeri sokağa girdi kim bilir ne işi var. Burada **Cemil Bubik, Ramazan Yavuz, Eğretliler, Cemal Hoca ve No-terlik** bulunuyor.

Cemil Bubik

Biz Köprübaşına doğru yürütüyoruz, Kadınlar Pazarına girilen ince aralığın iki başında iki akrabam var, solda **Mehmet Uğur** eniştem, sonradan manifaturayı bırakıp Uğur Un Fabrikasını kurdu; sağ köşede annemin babası Hacı **Hasan Özsoy** dedem, Mehmet Uğur'un kayınpederi, 5 kızından birini almış patron Mehmet. **Müftü Celal Yıldırım**'ın seyyar kasası gibiydi (1970-80)

Yukarı doğru yürümeye devam artık ayan-beyan belli ki Türbe'ye çıkıyoruz, Çete Bekir elleri arkasında durmadan konuşuyor, **Mihrioğlu Konağına geldik, yokuş dikleşti. Birisi Huuu diye bağırıldı Kör Hafız mı, Şah İsmail mi? Bilemedim.**

Birden aklım başuma geldi, **İmaretin avlusunda oynuyordum, kısa pantolonum vardı, arkadaşım Ali Hasçelik nereye gitti? O yazın başında bir hafta arayla sünnet olmuştu da O ertesi gün ayağa kalkmıştı, bense mantar tabancasını patlattığım için kanama oldu da bir hafta yattıydım.**

Büyükannem merak edecek, çarşıdan bir şey alacaktım, evet cebimde 170 kr var, evden nasıl çıktığımı hatırlamıyorum, çarşıya gitmek için Hacı Âşık sokaktan batıya Yağ Hali'ne doğru yürümem lazım, Öğretmen **Muhtar Dikmen**'in ve Şekerci Safter'lerin evinden sonra çapraz bir dörtyol ağzı, sağda Güneş Abla, Makinist Mehmet eniştemin evi var, köy evi gibi ufacak, daracık bir ev; biraz ilerde **Yağhali**'nin bitişiğinde, annemin akrabası **Sakallı**'ların, Türkan ablaların evi var, her bayram yüklü el öpme parası verirler.

Yağ Hali'nin köşesinden aşağıya sağılınca (inince) **Kadı Hamamı**'nın önünden Tuz Pazarı Caddesi'ne çıkılır; sol köşede Sebze Halinin ilk dükkanı bir fırın, karşı köşesinde **Dayıoğullar**'ın dükkan, üst katta **Reşit**'in annesi **Raike** teyzeler oturur.

Ben bu rotayı takip edecekken 5 dakikalığına İmaret avlusuna inmiştim, elimde küçük gazyağı tenekesiyle; oyun oynarken de duvarın üzerine koymuştum, bütün suç Tayyar Hoca'da, korkumdan her şeyi unuttum.

Kemal Bayık

Hemen sıvışıyorum kalabalığın arasından, bütün hızımla koşuyorum, Gıda Kontrol Laboratuvarının yanından yukarı **Akmescide** doğru, sola dönüp **Tellaliye**'nin üstünden, **Koşumcu Hüseyin Eniştenin** evinin önünden, Sebze Halinin arkasındaki Peynirciler bölümünü geçip Alibey **Konağı**'nın çeşme meydanına ve bizim sokağa giriyorum. Üst mahallenin delisi, salya sümük, boynuna bir şey asmış, önüme çıkıyor; *git len*. deyip kurtuluyorum ondan. Artık evimize geldim, iki kanatlı, iki katlı, toprak damlı ata evi,.. Bitişigindeki Hacı Âşık Mescidi ile iç içe girmiş ahşap, çocukluğumuzda akraba torunlarla altını üstüne, bodrumdaki samanlıktan, mescidin tavanarasına kadar, karış-karış oynayıp karıştırdığımız sülale evi. Bütün düğün vb merasimlerin yapıldığı ziyaretgah, uzak-yakın tüm akrabaların oteli gibi...

Kapı kilitli, hela penceresinin dibinde yarım kiloluk anahtar alıp açıyorum, bir tuhaflık var, evet çok tuhaf bir durum, evde hayat kokusu yok, kedi bile yok, kupkuru.. Dedem ölmüş, Büyükanem ve babam da 10 sene sonra arka arkaya gidecekler, Öyleyse sene 1965 olmalı, ben üniversiteyi bitirdim, mimar olarak gelip dedemin elini öpmüştüm bu evde.. Rahmetli Rizeli sınıf arkadaşım Şevket Kanbur'la; 5 ay sonra dedem ve birkaç ay içinde bütün arkadaşları,.. İnanın ki hepsi de, gidip öbür tarafta buluştular. "*Küllî nefsin zaikatü'l mevt*" (***) uyarınca....!!

Sonra ne mi oldu? işte buradayız, hatırlayabildiğim bu yazıları yazarken 70 koca yıl geçmiş.. Benim Afyon'daki ve de üniversitedeki arkadaşlarımın, dostlarımın, yarısına yakını gitmiş; örnek edindiğim yakın büyüklerimin de büyük çoğunluğu gitmiş, zaikat-ül mevt uyarınca.

Bu günlerde 80 yaşına merdiven dayamış olan bu

köhne beyin, eskilerle avunmak, teselli bulmak umundunda; "*Ah bu şarkıların gözü kör olsun*" diyerekten...

Şimdi düşünüyorum da; TV'leri, akıllı cep telefonlarını, bir "tık" la bütün bilgileri ayağına getiren bilgisayarları, interneti.., Müftü Dedem, H.Ali dedem, Çete Bekir, Hulusi kumandan bilip kullansaydı; ah neler yaparlardı, nasıl yorumlardı dini-diyaniyeti? Bu ahmak beyinlere nasıl nakşederlerdi ilahi gücü, bu aşk-ı ilahiye, bu yaradılışı...! Ama mutlu öldüler, neme lazım.

(*) *Ciğer Köşem Hoca'nın evleri Ulu Camii'nin üst tarafında, minarenin dibindeki çeşmeyi dönünce arkada olup her gün eşiği ile evden çıkıp, imamı olduğu Kurra Camii veya İmadiyel İslam (İmad Dede) camiine gelir; genellikle, ikinci namazından sonra da sohbet tarzında, hem kadınlara hem de erkeklere vaaz verirmiş; onların diline uygun tarzda, halk seviyesinde yerel dille.. biraz da komik şeyler anlatarak. Ama dini konularda Hz Ali'nin Kan Kalesi fetihleri gibi, mübalağalı ve çoğunlukla masalımsı, ladini (din dışı, uydurma, yanlış veya abartılı) ahlaka mugayir, (terbiyesiz) şeyler de anlattığı için müftü Hüseyin Bayık O'nu zaman zaman ikaz eder, kulağını çeker gibi uyarırmış... 1960 ihtilalinden sonra 657 sayılı Memurin Kanunu mucibince bütün din adamlarının asgari ilkökul diploması sahibi olmaları şartı getirilmiş; diploması olmayanlar için de, okuryazar olmaları ve muayyen bilgi sahibi olduklarını kanıtlamaları için bir imtihan heyeti huzurunda bunu kanıtlamaları istenmiş. Müftü Hüseyin Bayık, Bekir Gümüş, Ahmet Nuri Gümüş, Bekir Sıtkı Sencer, Dr Avni Tan, Namık Kemal İlkokul müdürü Şefik Görkay'dan teşekkül eden heyet 15 gün boyunca bütün diplomasız memurları süzgeçten geçirmişler. Ciğer Köşem hoca okur-yazar değilmiş; yanında oğlu ilkökul öğretmeni Niyazi Beyi getirip "ben söyleyeceğim o yazacak.." demiş.. Tabii imtihan heyeti bunu kabul etmeyince Ciğer Köşem hoca görevden alınmış..*

Böylelikle uzun süredir kürsüye çıkamayan Ciğer Köşem hoca için, hem müftülük makamına hem de evine ricacılar gelmeye başlamış. Yukarıda tasvir etmeye çalıştığım sahne, böyle bir teşebbüsün sahnelenmesi idi; caddede biriken 8-10 kişi müftü efendiye "aman, etme bu hocamız pek güzel anlatıyor, müsaadeniz olursa bu hafta filan camide vaaz buyursun.." demek için bir araya gelmişler.

(**) *Küllî nefsin, Zaikatü'l- Mevt.. Bütün nefisler (yaşayanlar, canlar) ölümü tadacaklardır. Al-i İmran, Enbiya, Ankebut,.. surelerinde geçen ayet. "Sonra da bize döndürüleceksiniz". diye devam ediyor. Ruhlar, ölen bedeni terk edip, emredildiği veçhile huzura, huzur-u mahşere gelip hesap verecek.*

* Fotoğraflar-Hasan Özpınar arşivi

TARİH İÇİNDE YIKILARAK YOK OLAN AFYONKARAHİSAR HANLARI

Fevzi KAYA*

Mevlüt ÜYÜMEZ**

Han, şehirlerde ve kervan yolları üzerinde yolcu ve tacirlerin malları ve eşyaları ile beraber konaklamaları için yapılan binalara denir. Gerek Selçuklular ve gerekse Osmanlılar döneminde yapılan bu hanların büyüklerine “Kervansaray” veya “Sultan Hanı” adı verilir.¹

XI. yüzyıldan beri çeşitli Türk devletleri tarafından devamlı olarak geliştirilen kervansaraylar bugün bile benzerleri olmayan geniş ölçüde teşkilatlandırılmış büyük sosyal yardım müesseseleridir. Bunlar aynı zamanda kervan yollarını, hac yollarını ve ticaret hayatını tam bir emniyet altına almak için kurulmuşlardır. Bu kervansarayların en eskisi Semerkand şehrinin güneyinde ve Afganistan sınırına yakın Tirmiz civarında harabesi bulunan yapıdır.² Orta Asya’da Karahanlılar ve Gazneliler tarafından yapımına başlanan kervansaraylar Selçuklularla birlikte Anadolu Türk mimarisine geçmiştir.

Ortaçağ’da zengin ticari mallarla yola çıkan kervanlar, soyguncuların baskınlarından emin olmadıkça ticaret yapmak için yolculuğa çıkmaya çekiniyorlardı. Selçuklu sultanları da Anadolu’da ekonomik yaşamı canlandırmak için ticaret yolları üzerinde güvenliği sağlamak amacıyla kervansarayları yaptırmışlardır.³

Anadolu’nun büyük şehirlerini doğudan batıya, güneyden kuzeye bağlayan büyük ticaret yolları üzerinde bulunan Selçuklu kervansarayları, sayıları ve büyüklükleri ile XII. asır ile XIII. asrın birinci yarısındaki ticari ve iktisadi hayatın büyüklüğünü gösterdiği gibi, vakıf oldukları için de insani zihniyeti, içtimai teşkilatı ile de Selçuk-

Osmanlı dönemi Han

lu medeniyetinin ulaştığı yüksek seviyeyi göstermektedir. Çünkü zengin vakıf gelirleri olan bu kervansaraylarda sınıf farkı gözetilmeden tüccar ve yolculara parasız olarak hizmet verildiği, doktorundan baytarına, ayakkabıcısından nalcısına, aşçısından berberine kadar, muhafız ve idarecilerle birlikte her tür ihtiyaçları karşılanmaktadır.⁴

Eşkiya baskınlarından ve türlü tecavüzlerden korunmak için adeta birer kale gibi yapılmış, kalın ve yüksek duvarlarla çevrili Selçuklu hanları, tıpkı medreseler gibi biri, üstü açık avlulu, diğeri avlusuz ve üstü örtülü olarak iki tipte yapılmıştır.

Büyük hanlar umumiyetle avlulu olup ana kapıdan üstü açık avluya girilir, bu avlunun etrafında yolcuların atlarını bağlamaya mahsus ahırlar, arabaları çekmeye mahsus sundurmalar, ot ve arpa depoları, eşya denklelerini koymaya mahsus demir kapılı depolar ve yolcuların yatmasına mahsus ocaklı hücrelere ayrılmış salonlar ve odalar bulunur.⁵

Beylikler döneminde yapılan hanların Anadolu Selçuklu Hanları’na göre oldukça mütevazı yapılar oldukları göze çarpar.⁶

⁴ Osman Turan, “Selçuklu Kervansarayları”, Belleten, C. X, Sayı: 39, Temmuz 1946, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1946, s. 477, 479; Suut Kemal Yetkin, “Selçuklu Kervansaraylarının Özellikleri”, Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi, Ankara, 19–24 Ekim 1959, Kongreye Sunulan Tebliğler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1962, s. 408; Oktay Aslanapa, Anadolu’da İlk Türk Mimarisi Başlangıcı ve Gelişmesi, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1991, s. 112.

⁵ Celal Esad Arseven, Türk Sanatı Tarihi, C. I-II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, tarihsiz, s. 144.

⁶ Ali Baş, “Beylikler Dönemi Hanları”, Türkler, C. 8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 39.

* Uzm. Öğrt. Araştırmacı-Yazar.

** Arkeolog, Afyonkarahisar Müze Müdürü.

¹ Celâl Esad Arseven, Sanat Ansiklopedisi, C.II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1965, s. 685, 1052.

² Oktay Aslanapa, “Ortaçağda Türklerin İleri Bir Sosyal Yardım Müessesesi: Kervansaraylar”, Türk Kültürü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Sayı: 5, Mart: 1953, s. 26.

³ Naci Şahin; XIX. Yüzyılda Karahisar-ı Sahib Sancağı (Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 397-398.

Selçuklular döneminde yaygın olarak kullanılan kervansaraylar için Osmanlılar ekseriyetle han ismini kullanmışlardır. Yine şehir dışında yapılan eserlere kervansaray dendiği gibi şehir içinde yapılanlara da han ismi verildiği olmuştur.

Batılı gezginlerden Villamont'un kervansaraylarla ilgili ifadesi en güzel örneklerden birini oluşturur: “Ziyaret ettiğim hana tıpkı Müslümanlar gibi Hristiyanlar da kabul edilip 3 gün müddetle ihtiyaçları temin edilmektedir. Çünkü Osmanlı'daki bu hayır eserleri din farkına bakılmadan bütün insanlara hizmet için yapılmıştır.”⁷

Osmanlı dönemi şehir içi hanları, “avlulu hanlar” ve “avlusuz hanlar” olmak üzere iki ana grupta toplanır. Avlulu hanlar, simetrik veya asimetrik planlı avlu/avluları çevreleyen mekânlardan oluşmaktadır. Avlusuz hanlar ise bağımsız hanlar ve başka bir yapının bir bölümünü oluşturan hanlar olarak iki grupta toplanmaktadır.⁸

XVII. yüzyıldan itibaren Afyonkarahisar'da kervansaray ismine fazla rastlanmaz. XVI. yüzyıldaki kervansaraylar da daha ziyade han olarak anılmaya başlanmıştır.⁹

Osmanlı döneminde inşa edilen şehir içi hanlarının birçoğu sokak ya da arsanın durumuna göre plan olarak şekillendiği gibi iki katlı hanların da genellikle üst kat odalarına dışarıya bakan pencereler açılmış, alt kat pencereleri ise revak veya avluya bakmaktadır.¹⁰

Afyonkarahisar'da, XVI. yüzyıl içinde dördü faal, dördü harap olmak üzere sekiz han vardı. Faal durumdaki hanlar: İncir Hanı, Arasta Hanı, Balıkçılar Hanı, Kaptan (Kapan) Hanı'dır. Harap durumdaki hanlar ise: Timurtaş Hanı, Mevlevîhâne Hanı, Çavuş-zâde Hanı ve Sığircıbaşı Hanı'dır,¹¹

1671 yılında Afyonkarahisar'a gelen Evliya Çelebi, meşhur seyahatnamesinde şehir içinde on dokuz tane han'ın olduğunu belirterek bunlardan altı tanesinin ismini zikreder: “Ve on dokuz tüccar hanları vardır. Cümleden Kapan Hanı ve Abdullah Efendi Hanı ve Hacı Üveys

Hanı ve Çiftelerli Osman Paşa Hanı ve Çatalbaş Paşa Hanı ve Acem Hanı ise kal'a misal bir handır. Anlardan gayri bir kimesne konmağa kadir değildir. İspahan ve nısfı cihana gidip gelince hücresinin battal kirasın çeküp kimesne kondurmazlar, meşhur hanlar bunlardır....”¹²

XVII. yüzyıldan itibaren Afyonkarahisar Şerriyye Sicilleri'nden tespit edilen 45 handan 40 tanesi Afyonkarahisar'da, 3 tanesi Bolvadin'de, 1 tanesi Döğür'de, 1 tanesi de Han'da (bugün Eskişehir'e bağlı bir ilçe)¹³ bulunmaktadır.

Mehmet Ziya Efendi; “Bursa'dan Konya'ya Seyahat” isimli eserinde “... Karahisar, 77 mahallesi olan bir kasabadır. Nüfusu, 25194'ü Müslüman, 6235'i gayri müslim olmak üzere 31429'dur. 5000 hanesinin yanı sıra 12 cami, 15 mescit, 5 dergâh, 2 kilise, 14 medrese, 9 han, 7 hamam, 25 değirmen, 1 lise, 2 ilkokul, 13 anasokulu, 4 de gayri müslim mektebi vardır”¹⁴ diye belirtir.

Bugün çoğu mevcut olmayan Afyonkarahisar Hanları'nı şehir içi ve şehir dışı hanları olarak iki grupta incelemek mümkündür.

A- ŞEHİR İÇİ HANLARI

1- ABDULLAH EFENDİ HANI

Abdullah Efendi adında bir kişi tarafından 17. yüzyıl içinde yaptırılmıştır. Abdullah Efendi Hanı, ünlü seyyahımız Evliya Çelebi'nin 1671 yılında Afyonkarahisar'a geldiğinde gördüğünü söylediği hanlardan birisidir.¹⁵ Nerede olduğu ve ne zaman yıkıldığı belli değildir.

2- ACEM HANI (Zincirli Han)

Çatalbaş Mustafa Paşa tarafından yaptırılan han, “Ticaret Hanı” diye de anılmakta¹⁶ olup 1848 yılına ait bir mahkeme kaydında Hacı Bakı-zâde Vakfı'na mülhak Yeni Cami'nin vakıfları arasında zikredilmektedir.¹⁷ Yeri, Yoncaaltı Camii batısında idi.¹⁸

30 odadan oluşan¹⁹ ve çoklukla İran'dan gelen tüccarların ikamet ettiği han, “Acem Hanı” yanında “Zincirli Han” olarak da isimlendirilmekte olup Afyonkarahisar'daki ticaretin merkezi konumunda idi. 1937 yılında

⁷ Osman Nuri Topbaş; Abide Şahsiyetleri ve Müesseseleriyle Osmanlı, Erkam Yayınları, İstanbul 1999, s. 475.

⁸ Bozkurt Ersoy, Osmanlı Şehir Hanları (Plan Tasarımı İle Cephe ve Malzeme Özellikleri), Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Dergisi, Yıl: 1994, s. 76,80.

⁹ Mustafa Karazeybek, “Osmanlılar Döneminde Afyonkarahisar”, Anadolu'nun Kilidi Afyon, Afyon Valiliği Yayınları, Afyon 2004, s. 103.

¹⁰ Ertan Daş, Afyon'da Türk Anıtları (Medreseler, Türbeler, Hanlar, Hamamlar, Köprüler, Çeşmeler) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1997, s. 29.

¹¹ Latif Daşdemir, “Tahrir Defterlerine Göre XVI. Asırda Karahisar-ı Sâhib Kazası”, V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 13-14 Nisan 2000, Afyon Belediyesi Yayınları, 2001, s. 320; Mustafa Karazeybek, “1575 Tarihli Vakıf Tahrir Defterine Göre Afyonkarahisar Ticaret Mahalleri”, V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 13-14 Nisan 2000, Afyon Belediyesi Yayınları, 2001, s. 60-61.

¹² Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. IX, Devlet Matbaası; İstanbul 1935, s. 33.

¹³ Mustafa Karazeybek, Osmanlılar Döneminde Afyonkarahisar, s. 104.

¹⁴ Şenol Göka, Söz Uçar Yazı Kalır (Yüzyıllar Öncesinden Günümüze Afyonkarahisar ve Batı Akdeniz), Antalya Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Antalya 1996, s. 160.

¹⁵ Özer Küpeli, “Afyonkarahisar'da Kervansaraylar, Bedestenler ve Hanlar”, Afyonkarahisar Kütüğü, C. I, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 2001, s. 367.

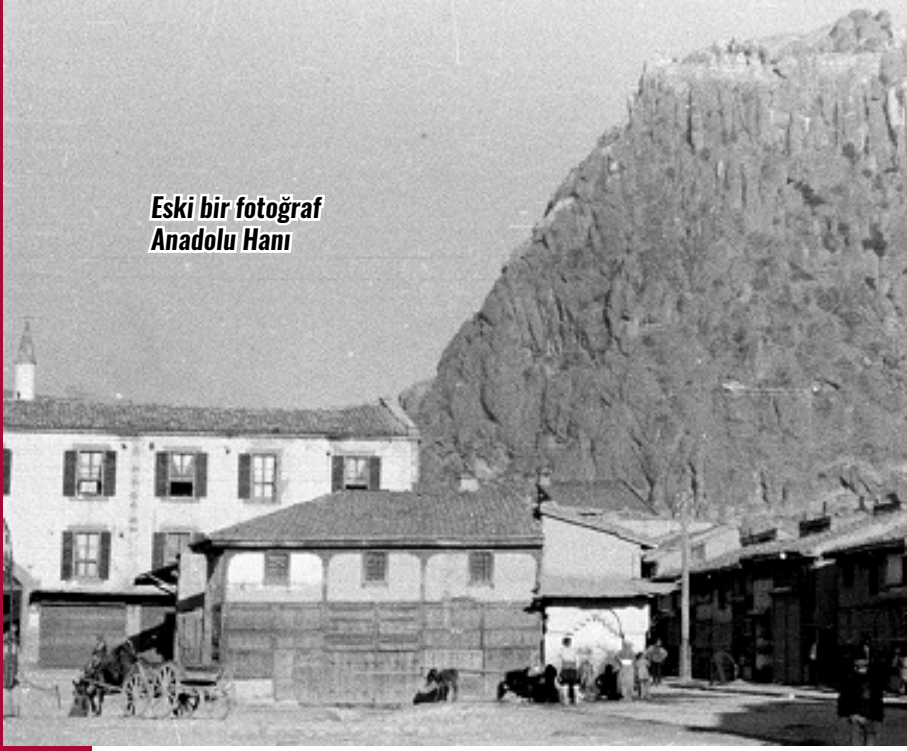
¹⁶ Süleyman Gönçer, Afyon İli Tarihi, C. II, (Yayına Hazırlayan: Ahmet İlaslı) İleri Ofset Matbaası, Afyon 1991, s. 263.

¹⁷ Küpeli, a.g.m. s. 366.

¹⁸ Halit Çal, Tarih İçinde Afyonkarahisar Şehrinin Fiziki Geleşimi, III. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 22-24 Ekim 1993, Afyonkarahisar, Afyon Belediyesi yayını, Afyon 1994, s. 319.

¹⁹ Çal, a.g.m. s. 319.

**Eski bir fotoğraf
Anadolu Hanı**

Hanın avlusu ve odalar

mal sahibi Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından satışa çıkarılmış ve burayı satın alan Afyon Belediyesi tarafından yıktırılarak²⁰ yerine şimdiki “Yağ Hali” yaptırılmıştır.

3- ANADOLU HANI

Fakıpaşa Mahallesi’nde, Eski Sebze Pazarı Caddesi, Kadı Hamam Caddesi ve Yağ Hali Sokak ile Tuz Pazarı Caddeleri arasında idi.

İki katlı ve dikdörtgen planda yapılan hanın ortasında üstü açık avlusu vardı. Alt katta dışarıya bakan cephelerde dükkânlar, iç cephede ise hayvanların barındırıldığı ahır, samanlık ve nalbant ile yük ve eşyaların konulduğu depolar, üst katın iç avluya bakan kısmında üstü örtülü ve revaklı gezinti yeri, dışarıya bakan kısımlarında yolcuların yatıp dinlenmesi için yapılan odalar ile hanın idaresini yapan müdüriyet bulunuyordu.

Han, zamanla fonksiyonunu yitirmiş ve etrafındaki dükkânlar tarafından parsellenerek ortadan kalkmıştır.

4- ARASTA HANI

Şimdiki Arasta Mescidi civarında olduğunu tahmin ettiğimiz han, Kapan Hanı ile birlikte şehrin en eski hanı idi.²¹ Hanın ne zaman yok olduğu tespit edilememiştir.

5- BALIK HANI

İçinde ve dışında 26 dükkân bulunan han,²² 16. yüzyıl kayıtlarında Çerçi Turud Zaviyesi evkafına dâhil olup 18. yüzyıl başlarında vakıf tarafından 160 kuruşa Ahmet Ağa isminde birine kiralanmıştır.²³ Nuri Paşa’nın mülkü olup şimdiki bedestenin bulunduğu yerde idi. 1846 yılında çıkan yangında yanmış, yerine kahvehane yapılmış, daha sonra da Tiryakioğlu Hacı Bekir Ağa’ya

²⁰ Ömer Fevzi Atabek, Afyon Vilâyeti Tarihçesi, (Yayına Hazırlayan: Turan Akkoyun) Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 1997, s. 135.

²¹ Çal, a.g.m. s. 319.

²² Yusuf İlgar, “Karahisar-ı Sahip Sancağında Şer’i Mahkeme Sicilleri ve Sicillerden Seçmeler”, II. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyon, 3-4 Mayıs 1991, Afyon Belediyesi Yayınları, s. 145.

²³ Küpeli, a.g.m. s. 365.

satılmıştır.²⁴

6- ÇAVUŞZADE HANI

Ne zaman yapıldığı ve nasıl yıkıldığı tespit edilemeyen han, 1575 tarihinde harap olup arsası Çavuş-zâde Mescidi evkâfı adına kiraya verilerek 50 akçe gelir elde ediliyordu.²⁵

7- DEDELİ HAN

Han, Burmalı Mahallesi’nde, Tuz Pazarı Caddesi ile Saraçlar Caddesi arasında ve Yoncaaltı Camii karşısında idi.

Mustafa ve Süleyman Dede adında Sultan Divanı’nın iki müridinin mezarlarının olmasından²⁶ dolayı Dedelihan adıyla anılan han, iki katlı ve kargir olup üzeri kırma çatılı ve Marsilya kiremitle örtülü idi.

Dedeli Han, şehir imar planı düzenlemesiyle yıkılarak yerine pasaj ve dükkânlar yapılmıştır.

8- DERİCİLER HANI

Yeni Cami’nin güneyinde bulunan hana ait ilk kayıt 1666 yılın aittir.²⁷ Han, önceleri Kadızâde Abdullah vakfına ait iken daha sonra Nakib-zâdelerin vakfı olmuş, zamanla arsa haline gelmiştir.²⁸

9- ESKİ HAN

Afyonkarahisar merkezindeki Umur Bey Külliyesi’ne ait iki handan biridir. Han, 1455 yılında Eski Saray yakınında yaptırılmış olup 25 dükkândan oluşmakta, gelirleri de Atpazarı Camii’nin kandilleri için harcanmaktaydı. Ancak Karahisar’daki beylere tahsis edilen Eski Saray’ın yetersiz kalması nedeniyle yıkılarak istimlak edilmiş ve arsası da saraya katılmıştır.²⁹

²⁴ Atabek, a.g.e., s. 135.

²⁵ Karazeybek, “1575 Tarihli Vakıf Tahrir Defterine Göre, 61.

²⁶ Yazıcıoğlu, Afyonkarahisar Evliyalari....., s. 36; Ahmet Semih Tulay, Afyonkarahisar Kültür Sözlüğü, Afyonkarahisar Belediyesi Yayınları, Afyonkarahisar 2017, Tulay, a.g.e., s. 387.

²⁷ Gönçer, a.g.e. C. II, s. 261.

²⁸ Atabek, a.g.e. s. 134.

²⁹ Karazeybek, Polat, İlgar; a.g.e. C.I, s. 58;

10- GEDİK AHMET PAŞA KERVANSARAYI

Gedik Ahmet Paşa'nın 1475 tarihli Arapça vakfiyesinde bulunmayan kervansarayın ne zaman yapıldığını tam olarak bilmiyoruz. Kervansarayın adının anıldığı en eski kayıt Haziran 1636 tarihli bir tamir kayıdır. Buna göre kervansaray 1475–1636 yılları arasında yaptırılmış olmalıdır.³⁰ Bu kervansaray külliye ile bir arada mıydı, yoksa ayrı olarak mı bulunuyordu tespit edilememiştir. Günümüzde kervansaraydan kalan herhangi bir iz yoktur.

11- GÖDÜ HANI

Afyonkarahisar merkezindeki Umur Bey Külliyesi'ne ait iki handan biridir. Han, 1855 yılında harap olmuş, vakfın da yaptırmaya imkânı olmadığı için arsası Turunçzâde Ali Bey'e kiralanmıştır.³¹

Gödlemez Han

12- GÖMLEKSİZLERİN HANI

Ali Çetinkaya Mahallesi'nde ve Gar Camii arkasında yer alan bina, halk arasında "Göyneksizlerin Han" olarak bilinir.

Göyneksizlerin Apil'in evi olarak da kullanılan hanla³² ilgili olarak 1930 yılında Afyonkarahisar'a gelen Eugene Pittard'ın; "Küçük fiskiyeli çok güzel bir bahçe-si olup son derece temiz, Anadolu'nun en sevimli otellerinden biridir" ³³ diye övdüğü han harabe halinde olup

³⁰ Karazeybek, Polat, İlgar; a.g.e. C.I, s. 29–30.

³¹ Karazeybek, Polat, İlgar; a.g.e. C.I, s. 58.

³² Ahmet İlaşlı, 17-02-2014 tarihli görüşme.

³³ Hasan Özpinar, Tarih Boyunca Seyyahların Gözünden Afyonkarahisar, Afyonkarahisar Valiliği Yayınları, Afyonka-

Kapan Hanı kalıntıları

yakınında ki yapılaşmaların baskısıyla imara açılması beklenmektedir.

13- HACI HASAN AĞA HANI

Uzun Çarşı'da, Zülâli Camii civarında idi.³⁴ Ne zaman yapıldığı bilinmediği gibi hangi tarihte yıkıldığı da tespit edilememiştir.

14- İNCİR HANI

İncir Hanı, 16. yüzyılda Mustafa Ağa Vakfı'na ait olup yıllık geliri 1430 akçedir. Mustafa Ağa, harabeye yüz tutan hanı tamir ettirerek gelirini Hz Peygamber ve Hulefâ-i Râşidîn ruhlarına Kur'an okunması için vakfekmiştir.³⁵

Hanın yeri ve ne zaman yıkılarak ortadan kalktığı bilinmemektedir.

15- KAPAN HANI

"Kaptan Kervansarayı"³⁶ adıyla da anılan Kapan Hanı, Kasım Paşa tarafından Mevlâna Abdürrahim'in müderrislik yaptığı Alaca Medrese'ye vakfedilen ve "Bey Tarlası" adı verilen yerde bir hamam ve medrese ile birlikte yapılmıştır.³⁷ "Kasımpaşa Kervansarayı" adıyla da anılan hanın yıllık 1080 akçe geliri vardı.³⁸

Kapan Hanı, 1690 yılında esaslı bir şekilde tamir görmüş, 18. yüzyıl sonlarında bir yangın geçirmiş, zamanla harap olmuştur. Yıkılan hanın yerine Afyon Belediyesi tarafından 1935 yılında arabacı ve demirci dükkanları yapılmıştır.³⁹

rahisar 2019, s. 332.

³⁴ Küpeli, a.g.m. s. 367.

³⁵ Karazeybek, "1575 Tarihli Vakıf Tahrir Defterine Göre, s. 60.

³⁶ Karazeybek; "1575 Tarihli Vakıf Tahrir Defterine Göre, s. 60.

³⁷ Küpeli, a.g.m. s. 364-365.

³⁸ Mustafa Karazeybek, Osmanlılar Döneminde Afyonkarahisar, s. 102.

³⁹ Atabek, a.g.e. s. 134; Küpeli, a.g.m. s. 365; Tulay, a.g.e., s. 253-254.

16-KÜÇÜK DEMİRCİLER İÇİ SUCU HANI

Uzun Çarşı Küçük Demirciler içinde bulunan ve Sucu oğlu vereselerine ait olan hanın ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Zaman içerisinde bakımsız kalan Han 1935 yılında Afyon Belediyesi tarafından istimlak edilerek yıktırılmış yerine tuvalet yaptırılmıştır.

17-LAFÇILARIN HAN

Dervişpaşa Mahallesi'nde, Alpaslan Türkeş Bulvarı'nın Gazlıgöl Caddesi ile birleştiği yerde idi. Bulunduğu yerden dolayı o muhite "Hanönü" denilmesine sebep olan han, 1963 yılına kadar hizmet verdikten sonra yıkılmış, avlusuna da kahvehane yapılmış, bu kahvehane de 2013 yılında yıkılarak yerine yüksek katlı bina yapılmıştır.

18- MENZİL HANI

"Vezir Hanı" adı ile anılan yapı, Buğday Pazarı civarında bulunuyordu. Menzil Hanı, Turunçların vakfı idi.⁴⁰ Ne zaman yıkıldığı tespit edilememiştir.

19- NALBANT MUSA HANI

Hakkında fazla bilgiye sahip olamadığımız han, Uzun Çarşı'da, Zülâli Camii civarında Yağcılar içinde idi.⁴¹

20- SIĞIRCIBAŞI HANI

1575 yılında Çerçi Turgut Zaviyesi Evkafına ait olan han, harap olduğu için geliri olmadığından arsası 100 akçeye kiraya verilmekte idi.⁴²

21- TURUNÇ HANI

"Ahmet Paşa Hanı" ve "Mut Hanı"⁴³ gibi isimlerle de anılan Turunç Hanı'nın bulunduğu yerde 1700 yılından önce yapılmış "Müfti Hanı" vardı. İçerisinde küçük mescidi de bulunan Müfti Hanı, H. 1157/ M. 1744 tarihinde "Turunçzâde Mustafa Ağa Hanı" adını almıştır.⁴⁴

Turunç Hanı 1912 yılında Balkan Savaşı sırasında yıkılmış, içinde bulunan bazı erler çöküntü altında kalarak ölmüşler, şehirde büyük bir üzüntü yaşanmıştır.⁴⁵ Turunç Hanı, bugün mevcut olmakla beraber eski tarihi dokusundan uzaktır.

22- UMUR BEY KERVANSARAYI

Umur Bey Hamamı ve Sarıpınar Köyü ile birlikte Umur Bey Medresesi ve Camii'ne vakfedilmiş idi. 1575 tarihinde harap olduğu için geliri bulunmamaktadır.⁴⁶ Ne zaman yıkılarak ortadan kalktığı tespit edilememiştir.

⁴⁰ Atabek; a.g.e. s. 135.

⁴¹ Küpeli, a.g.m. s. 367.

⁴² Karazeybek, "1575 Tarihli Vakıf Tahrir Defterine Göre, s. 61; Küpeli, a.g.m. s. 365.

⁴³ Küpeli, a.g.m. s. 366-367.

⁴⁴ Yusuf İlgar; Tarih İçinde Afyonkarahisar'da Kaybolan Eserlerimiz, C. I, Zafer Gazetecilik Matbaacılık, Afyonkarahisar 1991, s. 16.

⁴⁵ Mahir Erkmen "Uzunçarşı 100 yıl Önce Nasıldı?" Taşpınar Dergisi Aralık 2014 sayı 13 s.34

⁴⁶ Mustafa Karazeybek, Osmanlılar Döneminde Afyonkarahisar, s. 102-103.

23- YENİ HAN

Uzun Çarşı'da, Buğday Pazarı civarında Keçeciler içinde idi. İranlı tüccarların ikamet ettiği han, Hersekzâde Ahmet Paşa'nın torunlarından Ahmet Paşa'nın mülkü idi.⁴⁷

Han'ın alt katını dericiler, üst katını ise keçeciler depo olarak ve kepenekleri kurutmak için kullanmışlardır. Keçeciliğin merkezi sayılan ve Apan oğlu Hüseyin tarafından işletilen han, 1960'lı yıllarda yıkılmış olup günümüzde yoktur.⁴⁸

B- ŞEHİR DIŞI HANLARI

1- AKÇA HANI

Sandıklı İlçesine bağlı Kılındıras Köyü'nde (şimdiki Başağaç Kasabası) idi.⁴⁹ Bugün mevcut olmayan hanın ne zaman yıkıldığı tespit edilememiştir.

2- AŞKAR HANI

Bolvadinli Kör Hacı Kadir Oğullarından, şair İbrahim Hicazi'ye ait olan han, iki katlı olup alt katları dükkân, üst katları otel olarak düzenlenmiştir. Han, Bolvadin eski milletvekili Mehmet Aşkar tarafından satın alınarak "Aşkar Oteli" olarak çalıştırılmış,⁵⁰ yakın bir tarihte de sahipleri tarafından yıkılarak yerine bina yapılmıştır.

3- BAYAT HANI

İstanbul'dan Hicaz'a giden Hac yolu üzerindeki Bayat ilçe merkezinde, yolcuların konaklaması ve dinlenmesi için yaptırılan han, Hüsrev Paşa Hanı, dört çeşme ve iki su yolu köylülere tamir ve bakımını yapmaları şartıyla vergilerden muaf tutulmuşlardır.⁵¹

Bayat Belediye Başkanı Abdurrahman Özel tarafından bir husumet yüzünden yıktırılarak taşları okul yapılmasında kullanılmıştır. Bayat Hanı'nın yıktırılması ile ilgili olarak Mehmet Aydın, "Abdurrahman Özel için "bağışlanmaz bir tarihsel yanılğı olmuştur"⁵² diyerek üzüntüsünü dile getirir.

Bayat Belediyesi eski başkanlarından Fevzi Eski-soy da anılarında; "Bayat 1630 yılında Barçunlu adı ile kaza imiş. O yıllarda Veziriazam Serdarı Ekrem Hüsrev Paşa tarafından han, hamam, cami yaptırılmıştır. 1940'lı yıllarda Hüsrev Paşa Hanı, Bayat'ın ortasındaki

⁴⁷ Küpeli, a.g.m. s. 367.

⁴⁸ Tulay, a.g.e., s. 400.

⁴⁹ M. Murat Öntuğ, "Sandıklı Kazasının Eğitim ve Dini Yapıları", Sandıklı Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 19-22 Ekim 2011, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir 2012, s. 243.

⁵⁰ İbrahim Ulvi Yavuz, İlimden İrfana, Sanattan Siyasete Bir Kültür Beldesi Bolvadin Ansiklopedisi, Ankara 2014, s. 37; Muharrem Bayar, Bolvadin Tarihi (Kurumları-Yöneticileri-Yetiştirdiği Kişiler), C. II, Bolvadin Belediyesi Yayını, Bolvadin 2004, s. 320.

⁵¹ Osmanlı Belgelerinde Afyonkarahisar (Karahisar-ı Sahip), Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 2017, s. 54.

⁵² Mehmet Aydın, Bayat, Bayat Boyu ve Oğuzların Tarihi, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara 1984, s. 93.

Bolvadin Hacı Ata Hanı

parkın batı tarafında yıkıntı olarak duruyordu. Gene o yıllarda yapılan hamam yeni mahallede bir kişinin zilliyetinde olarak durmaktadır. Çarşı Camisi de o yıllarda yapılan camidir”⁵³ diye söyler.

Süleyman Gönçer; yazdığı iki sayfalık kısa makalede Bayat Hanı’nın tamamen yıkıldığını, ancak enkazına rastlanacağını ifade etmektedir.⁵⁴ Ancak bugün enkazından da bir iz kalmamıştır.

4- GAZLIGÖL KERVANSARAYI

İhsaniye İlçesi, Gazlıgöl beldesinde idi. Anadolu Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat devrinden kalma bir eser olup yanındaki cami ve ılıca ile beraber bir külliye olarak yapılmış idi.⁵⁵ H. 990/ M. 1582 yılına kadar işler durum bulunan kervansaray ılıca ile birlikte bu tarihte tamir edilmiştir.⁵⁶ Bugün bu kervansaraydan hiçbir iz bulunmamaktadır.

5- İBNİ TAHİR KERVANSARAYI

Şuhut İlçesi’nde bulunan han, 1575 tarihinde faal durumda idi.⁵⁷ Ne zaman yıkıldığını tespit edemediğimiz kervansaraydan bugün hiçbir iz kalmamıştır.

6- HACI ATA HANI

Bolvadin İlçe merkezinde, Hacı Ali Mahallesi, Hacı Ali Efendi sokakta, 184. pafta, 244. ada ve 18. par-

⁵³ Fevzi Eskisoy, Anılarla Bayat Tarihi, Uyum Ajans, Ankara 2005, s. 248.

⁵⁴ Süleyman Gönçer, Afyon İli Kervansarayları Hakkında, 15-04-1957 tarihli makale (Makale Ahmet İlaslı’da mevcuttur. Bu makaleyi incelememizi sağlayan Ahmet İlaslı’ya teşekkür ederiz.)

⁵⁵ Küpeli; a.g.m. , s. 361.

⁵⁶ Yusuf İlgar, Mustafa Karazeybek, “Afyonkarahisar’da Cami ve Mescitler”, Afyonkarahisar Kütüğü, C. I, Afyon Kocatepe Üniversitesi yayını, Afyon 2001, s. 305.

⁵⁷ Küpeli, a.g.m. s. 362.

selde yer alan han, zemin ile birlikte iki katlı ve sundurma çatılıdır.

1854 yılında yanan Kurşunlu Han’ın yerini Hacı Ali Ağa satın almış, oğlu Hacı Mehmet Ata’da 1912 yılında buraya kendi adıyla anılan hanı yaptırmıştır. İki katlı ve 15 odadan meydana gelen Hacı Ata Hanı’nda ikişer kişilik odalar mevcuttu.⁵⁸

İki sokağın birleştiği köşede yer alan yapının her iki cephesi iki katlı yeni yapı ile bitişik nizamlı hanın genelinde taş kullanılmış, iç mekânlarında ise ahşap malzeme kullanılmıştır. Ön cephesi kesme taş kaplama, sağ yan cephe ise bir sağır ve moloz taş ile tuğla malzemeli ve bir bölüm çimento sıvalı olan hanın zemin katında ve her iki dükkân köşesinde camekânlı girişleri olan dükkânlar yer alır.

Ön cephede zemin kat mimari yapı elemanları ile bölünmüş, kolonlar ise yivli kaideli ve başlıklı, lentolar da ise kilit taşı ay yıldız motifi bulunmaktadır. Sol cephe ve arka cephe iki katı yeni yapı ile bitişik nizamlıdır. İç mekânda birinci kat orta sofalı ve tonoz örtülüdür.

Ortasında büyük bir meydan olan Hacı Ata Hanı’nın iki girişi olup doğu yönündeki giriş kapısının sağında büyük bir kahvehane, sol tarafında ise köylülerin toplu halde kepenekleriyle yattıkları büyük bir yatakhane vardı. Batı yönündeki giriş kapısının iki yanında terzi dükkânları vardı. Hanın güney kısmı tek katlı olup 15 tane odadan oluşan ahır ve samanlıklar vardı. Kuzey kısmı iki katlı olup altında 12 tane terzi ve ayakkabı dükkânları, üst kısmında modern otel olarak düzenlenmiş ikişer kişilik odalar vardı. Bu odalar üst katı U şeklinde dolanan salona açılırdı. Salonda el yıkamak için

⁵⁸ Yavuz, a.g.e., s. 186.

lavabo ve WC'ler bulunurdu. Üst kata iki ayrı merdivenden çıkış sağlanırdı.⁵⁹ Han, yakın bir tarihte yıkılarak yerine iş merkezi yapılmıştır.

7- İSA BEY HANI

Bolvadin'de bulunan ve "Ese Hanı" olarak da anılan han, İsa Bey tarafından 1649 yılında düz toprak damlı olarak yaptırılmıştır. Genellikle hayvanların, bilhassa deve kervanlarının kaldığı han, Eski Hükümet Binası ile önündeki meydanın olduğu yerde idi. Parasız yolcuların da kaldığı hanın giderlerini karşılamak için 8 tane dükkân yapılmış idi. İsa Bey Hanı, 1924 yılında yıkılarak yerine hükümet binası yapılmış, dükkânları da 1956 yılında yıkılmıştır.⁶⁰

Günümüzde halk arasında yapıların büyüklüğü için "Ese (İsa) Hanı gibi" deyiimi kullanılmaktadır.⁶¹

8- KAPTANI DERYA HÜSEYİN PAŞA HANI

Bolvadin ilçe merkezinde Kaptanı Derya Hüseyin Paşa tarafından yaptırılan han, "Kart Musa'nın Hanı" ve "Postacıların Hanı" olarak da anılmakta idi. Han, İmaret Camii yanında bulunan medresenin vakfı olup iki katlı ve 48 odalı idi. Han, zamanla harap olmuş, yerine 1854 yılında Postacıların Hanı yapılmıştır.⁶²

9- RÜSTEM PAŞA HANI

Bolvadin İlçe merkezinde, "Bolvadin Hanı" ve "Kurşunlu Han" olarak da anılır. Kurşunlu Han, ilk defa Selçuklular zamanında yapılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Rüstem Paşa tarafından 1553 yılında cami, hamam, çeşme ve imaret ile birlikte Kurşunlu Hanı'nı tamir ettirmiş, tahıl pazarının olduğu bölümü de ilâve ederek büyük bir han haline getirmiştir.⁶³

Ahşap olma ihtimali bulunan han zamanla harap olmuş, H. 1271/ M. 1854 yılında da yanmıştır. Binadan yararlanma imkânı kalmayınca hanın yeri mütevellî izni ile H. 1280/ M. 1864 yılında Sancak idare meclisi azası Hacı Salih Ağa'ya satılmıştır. Hanın yeri daha sonra Sarı Hacı Ali Ağa'ya geçmiş, onun oğlu Hacı Ata da 1910 yılında kendi adı ile anılan hanı yaptırmıştır.⁶⁴

10- SANCAKTAR KIRI KERVANSARAYI

Sinanpaşa İlçesi'nde bulunuyordu. Kanuni Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Sinanpaşa tarafından 16. yüzyılın başlarında yaptırılmış idi.⁶⁵ Bu kervansaray, "Silahdarkarı Çayırı" ile birlikte 2000 akçelik geliri Sinan Paşa vakfı gelirleri arasında yer alıyordu.⁶⁶ Bugün

⁵⁹ Bayar, a.g.e., C.II, s. 318.

⁶⁰ Bayar, a.g.e. C. II, s. 318-319; Yavuz, a.g.e., s. 212.

⁶¹ Tulay, a.g.e., s. 240-241.

⁶² Bayar, a.g.e. C. II, s. 319-320; Tulay, a.g.e., s. 260;

⁶³ Bayar, a.g.e. C. II, s. 319.

⁶⁴ Gönçer, a.g.e. C. II, s. 238; Bayar, a.g.e. C. II, s. 319; Yusuf İlgar, Hanın H. 1271/ M. 1833 yılında yandığını söyler. Bkz. Tarih İçinde Afyonkarahisar'da Kaybolan Eserlerimiz, C. I, s. 48.

⁶⁵ Küpeli, a.g.m. s. 362.

⁶⁶ Mustafa Karazeybek, Osmanlılar Döneminde Afyonkarahi-

kervansaraydan bir iz kalmadığı gibi ne zaman yıkıldığı da tespit edilememiştir.

11- SÖĞÜTLÜOĞLU HANI

Sandıklı İlçesi Çay Mahallesi'nde, 270 ada, 45 ve 46. parsellerde idi. 26-06-2012 tarih ve 613 sayılı kararla Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından tescillenerek koruma altına alınan hanın, 18.08.2016 tarih ve 4322 sayılı kararla tescil kararı kaldırılmış, mal sahipleri tarafından yerine bina yapılmıştır.

12- ŞERİFİN HAN

Emirdağ İlçe merkezi, Eskişehir Caddesi üzerinde idi. 1930'lu yıllarda ahşap ve kerpiçten iki katlı olarak yapılan hanın bir at arabasının geçeceği genişlikte kapısı vardı. Girişin sol tarafında kahvehane olup geniş avlusunda at arabaları durur, birinci katta hayvanların barınması için yapılan ahır, samanlık ve diğer ihtiyaçlar için mutfak gibi kısımlar, ikinci katında ise insanların barınması için yatakhaneler vardı.

İlçenin Salı Pazarı'na yoğun olarak gelen satıcı ve köylülerin en uğrak yerlerinden olan han, 1980'lere kadar hizmet vermiş, sonraki yıllarda binasına dokunulmadan kahvehane ve pide salonu olarak kullanılmıştır.⁶⁷

Emirdağ'daki dört handan biri olan yapı işlerliğini yitirdiğinden sahipleri tarafından 14 Kasım 2014 tarihinde yıktırılmıştır.

13- TACEDDİN FAKİH KERVANSARAYI

Sandıklı İlçesi'nde Dola Köyü'nde bulunan kervansaray, 1575 tarihinde faal durumda olup Taceddin Fakih Zaviyesi evkafına ait idi.⁶⁸ M. Murat Öntüğ, Taceddin Fakih Kervansaray'ının Dola Köyü'nde değil, Devle Köyü'nde olduğunu söyler.⁶⁹

Kanaatimize göre köyün iki ismi olup halk arasında her iki isim de kullanılmakta idi. Kervansarayın ne zaman yıkıldığı tespit edilememiştir.

14- VARTAN HANI

Bolvadin İlçe merkezinde, İstasyon caddesinde bulunan han, düz, toprak damlı idi. 1970 yılında yıkılmıştır.⁷⁰

15- YAZICILAR HANI

Bolvadin'de, çarşı içinde idi. Han, od hasadına gelen orakçıların ve çeşitli nedenlerle ilçeye gelen köylülerin barınma ihtiyacını karşıladığı gibi kunduracı-mesci, koşum esnafı ve sabahçı kahvesi de bulunuyordu.⁷¹ Han zaman içinde yıkılarak ortadan kalkmıştır.

sar, s. 103.

⁶⁷ <http://www.afyontime.com/17581-haber-emirdagda-bulunan-tarihi-han-yikildi.html>

⁶⁸ Küpeli, a.g.m. s. 362, Karazeybek, Osmanlılar Döneminde Afyonkarahisar, s. 103.

⁶⁹ Bkz. M. Murat Öntüğ, a.g.m. s. 243.

⁷⁰ Yavuz, a.g.e. s. 374.

⁷¹ Yavuz, a.g.e. s. 380.

EĞİTİME HARCANMIŞ KISACIK BİR ÖMÜR...

Afyonkarahisar Asri Mezarlığı... Şehrimiz İzmir Yolu üzerinde, bulunduğu alanla ve yapısıyla şehir dışından gelenlerin büyük ilgisini ve dikkatini çeken Asri Mezarlığımız bin bir türlü acı tatlı hikâyeyi içinde barındırıyor.

İhsan AKAR*

Cumhuriyet döneminde Afyonkarahisar'da Mezarlık yapımı için ilk düşünülen alanlar Olucak, Taşlıdere, eski Bolvadin Caddesi (Örnekevler) ve Harman Yeri mevkileri uygun görülmemiş, bunun neticesinde Kızılburun Mevkii'nde (bugünkü İzmir Yolu) karar kılınmıştır. Dönemin Bayındırlık ve İskân Bakanı hemşehrimiz Ali Çetinkaya'nın isteği ile 1932 Yılında Belediye Meclisinde yeni bir mezarlık yapılması gündeme gelmiş. Bunun neticesinde çalışmalara başlanarak İzmir Yolu üzerinde Kızılburun Mevkiinde karar kılınmıştır.

Vakıflar İdaresi ile uzun süren anlaşmazlıklar neticelenmiş ve Kadınana Mezarlığının kaldırılmasıyla ortaya çıkan arsaların Vakıflar İdaresince satışından belediyeye intikal eden gelirler sonucunda asri mezarlığın yapım işleri başlamıştır.

1935 yılında yapımı tamamlanan Asri Mezarlıkla birlikte artık eski mezarlıklara defin işlemi bitmiş, hikâyemizde bahsetmiş olduğumuz Halit Demirer de Asri mezarlıkta, diğer merhumların arasında yerini almıştır.

* Afyonkarahisar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü

Genç Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra yeni düzenin ve gençlerin eğitiminde başarılı olmak adına memleketin birçok yerinde gençler, Avrupa'ya tahsil için gönderiliyordu. Necip Fazıl, Reşat Nuri gibi bilinen edebiyatçıların yanı sıra Anadolu'dan başarılı gençlerde teknoloji ve bilimi öğrenip vatanına hizmet etsin diye değişik yıllarda Avrupa'ya gönderilmişti. Bu durum memleketimiz açısından değerlendirildiğinde birçok ailenin başvurusu olmuş ve seçilen gençler arasından bazıları tahsil için yurt dışına gönderilmişti.

Hikâyemiz tam olarak burada başlıyor. Dönemin yöneticilerinden ve Halk Evi Başkanı Galip Demirer'de kardeşi olan Halit Demirer'i, İstanbul'da tıp fakültesini kazanmasına rağmen eğitimi Avrupa'da sürdürmesini ister. Bunun sonucunda devlete başvuran Halit Demirer, gerekli izinleri alır ve Almanya Köln'de hukuk tahsili görmeye başlar.

Almanya'daki alışma sürecinden sonra kendi düzenini kurmuş ve eğitimine devam etmektedir. Genç Halit iki metreyi aşan boyu sportif hareketli ve espritueller çevresinde sevilen sayılan biri olarak 2. Dünya Savaşının ayak seslerinin duyulduğu bir ortamda Köln'de eğitimi sürdürür. Bir gün -maalesef- şofben zehirlenmesi sonucunda vefat eder. Komşuları gaz kokusundan şüphelenip dairenin kapısını kırdığında bu hukuk adayının cansız bedenini

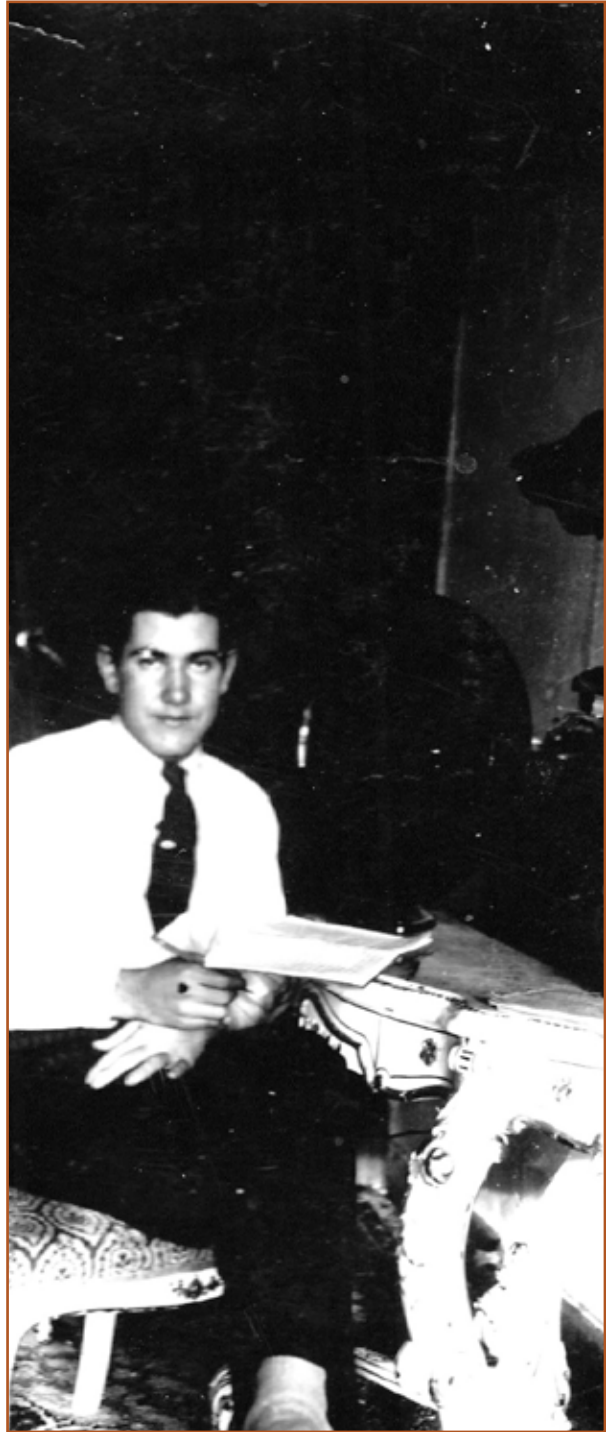

bulurlar. Dönemin şartlarında Afyonkarahisar'da ailesine ulaşmak zaman alacaktır. Devletin ilgili birimlerinin devreye girmesiyle Halit Demirel'in naaşı çeşitli süreçlerden sonra 45 gün süre zarfında İstanbul'a gelir, oradan trenle Afyonkarahisar'a ulaşır. Bu süreçte ailesi de boş durmamış genç Halit'e yakışır anlamlı bir mezar taşı yaptırarak yeni oluşan asri mezarlığa defin çalışmaları tamamlanmıştır. Yine böyle bir 14 Aralık gününde bu anlamlı mezarda ebedi âleme uğurlanmıştır.

Gelelim şimdi de merhum Halit Demirel'in mezarının hikayesine..

45 günlük zorlu yolculuk neticesinde naaşı Afyona ulaşan genç Halit'in sıra dışı mezar taşı, Asri mezarlığa yakınlarını ziyaret etmeye gelen vatandaşların da dikkatinden kaçmıyor. Ailesi tarafından özenle yaptırılan, eğitim için büyük önem taşıyan kitap üzerine yerleştirilmiş dünya şeklindeki taş görenlerin dikkatini çekiyor. Üzerinde doğum ve vefat tarihlerinin yer aldığı (Afyon 1911 Köln 1938) tarihleri ilk göze çarpan detaylar arasında yer alıyor.

Siz değerli okuyucularımızı en yakın sürede İzmir Yolu üzerindeki Asri Mezarlığa giderek Merhum Halit Demirel'in ruhuna bir Fatih okumanızı dileriz.

Işığı Yanan Evler, Yağcı Köyü ve Yörük Mezarları

TARIK BARBAROS PİLEVNE*

(pilevnetarik@hotmail.com)

“Tıp Fakültesini yeni bitirmiş, pratisyen hekim olarak ilk görev yerime, Konya’ya bağlı bir beldenin sağlık ocağına gitmiştim. Gençtim, bekârdım. Küçük bir beldeydi gittiğim yer. İlk gece bir eve misafir olmuştum. Tren istasyonunun hemen yanında bir evdi. Akşam yemeğinden sonra çaylarımız gelmiş, sohbetler edilmişti. Üzerimde yol yorgunluğu, geldiğim yeni yerin yabancılığı vardı. Saatler ilerliyor, ağır bir uyku beni içine çekiyordu. Ev sahibine bir şey de diyemiyordum. Saatler epey ilerledi ama yine bir hareket yoktu. Evin büyüğü olan hacı anneye sıkılarak sordum: ‘Anneciğim, sizin buralarda kaçta yatılıyor?’

‘Evladım, treni bekliyoruz. Az sonra tren gelecek, onu bekliyoruz.’

‘Trenden sizin bir yakınınız mı inecek?’

‘Hayır evladım, beklediğimiz trende bir tanıdığımız yok. Ancak burası uzak bir yer. Trenden buraların yabancısı birileri inebilir. Bu saatte, yakınlarda, ışığı yanan bir ev bulamazsa sokakta kalır. Buraların yabancısı biri geldiğinde, ışığı yanan bir ev bulsun diye bekliyoruz.’

Prof. Dr. Saffet Solak, bu güzel anısını şu yorumuyla destekliyor: “*Konya Ovası’nda, ya da bir başka yerinde Türkiye’nin, trenden inen yabancılar için ‘ışığı yanan evler’ hâlâ duruyor mudur? Yabancılar, yorgun*

bedenlerini yün yataklarda dinlendirmeye devam ediyorlar mı? Aç bir köpeğin önüne bir kap yemek bırakan kadınlar yaşıyorlar mı? Kuşlara yuva yapan mimarlar sahi şimdi neredeler? Ey güzel yurdumun güzel insanları! Neredesiniz?”

Memuriyetim nedeniyle gezdiğim Afyon kırsalında birçok köy ve kasabaya uğradım. En küçük köyde bir “oda” bazı büyük kasabalarda dağınık onlarca konuk odası vardı. Odanın bir köşesindeki yatak – yorgan yığının üzeri dantelâlı bir örtüyle kaplı olur, “Tanrı Misafiri” isterse aylarca kalsın, günde üç öğün sofrası önüne kurulurdu. Akşamları köy halkı uygun bir oturma adabı içinde toplanır, önce konuğun itibarına göre her haneden birkaç kap gelen yemekler dizilir. Kalabalığa göre sofralar düzenlenir ve bu sahanlar dağıtılırdı. Sofra düzeni ve ikramını işi bilen insanlar üstlenir, gençler ayak işlerine koşardı. Sofra kalktıktan sonra omzunda peşkiri, elinde ibriği ve leğeniyle bir genç herkesin elini ağzını yıkatırdı. El yıkanan leğenin üzerine suyun akıp yol bulacağı şekilde oyulmuş bir tencere kapağı olurdu. Bu şekilde kirli su görünmezdi. Yemekten sonra çay kahve içilir, sohbet edilirdi. Odanın duvarlarında canlı renklerle boyanmış dolap kapakları olur, oda sahibi ailelerin bu dolaplarda çayı, şekeri, kahvesi, tüp gazı ve bazen içkisi bulunurdu. Yörenin Orman İşletme Şefi olarak yazılı olmayan görevim ise, bu odaların bir şekilde odun-

Yağcı Köyü ve Ahırdağları, Sandıklı / Afyon / 03.08.2008 Foto: T. Pilevne

* Orman Yüksek Mühendisi

Yağcı Köyü / Sandıklı / Afyon / 03.08.2008

larını temin etmekte. Köylünün zati yakacak ihtiyacının dağıtıldığı günlerde, köyün ileri gelenleriyle birlikte öncelikle caminin, okulun ve bu konuk odalarının odun ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırdım. Bütün bunlar kamu görevlisine duyulan saygınlık yanında, orman yangınları ile mücadele ve diğer ormancılık hizmetlerinde orman köylümüzle idarenin uyumunu sağlardı. Bu güzellikleri doyasıya yaşayan bir insan olarak, güzel yurdumun güzel insanların orada, o ahşap ve kerpiçten evlerinin konuk odalarında bizleri beklediğini biliyorum. Yeter ki, onlara ulaşalım ve içtenlikle kucaklayalım. Sandıklı'nın Yağcı köyü, yazıdaki anlatıma en uygun yurt köşelerinden biridir. Yukarıdaki fotoğrafta iki yanımda oturanlar; Ahmet Öztürk ve Ramazan Yıldırım'dır, Orman İşletme Şefi olarak yörede görev yaptığım yıllarda muhtarlık yapan kişilerdir. Yirmi beş yıl sonra onları ziyaret ettim, kucaklaştık, ne mutlu bizlere!

Ahırdağları, Sandıklı'nın kuzeyindeki Çiğiltepe'den başlayıp, Sivashlı'nın doğusundaki Burkaz Dağları'na ulanır. İki silsile Banaz'ın Ahıroluk Tepesi'nde birleşir. Ahırdağları'nın en yücresi Toklu Sivrisi'dir, 1900 metreye ulaşır. Büyük Taarruz planlarında önemli bir müstahkem mevki ve stratejik bir noktadır bu yalçın ve çıplak kayalık. Uşak-İzmir Asfaltında seyir halindeyken, Büyük Oturak Kasabası yakınlarından izlenebilir bir süre. Ahırdağları'nın kuzey eteklerinde Sincanlı'nın, güneyinde ise Sandıklı'nın son köyleri yer alır. Bu iki ilçe sınırını muhteşem yükseltiler oluşturur. Keskin ve derin vadiler, boylu karaçam ormanları ile örtülüdür. Örendere, yüksek yamaçlı, geniş ve uzun bir vadidir. Aşağılarda dar bir alanlıkta Yağcı köyü ile son bulur. Küçük ve şirin bir orman köyüdür Yağcı. Kendileri bilmezler ve merak da etmezler ama Oğuz Boyunun el dokuması kilimleri ile ünlü, Yağcı / Bedir aşireti kökenlidirler. Kadınlarının

soy hüneri, konuk odalarındaki yastık kılıflarının nakışlarında çiçek açar. Çalışkan, saygılı, sevgili, onurlu ve konukseverdirler. Kendi halinde insanlardır, çoğunlukla orman işçiliğiyle geçinirler.

Yağcı köyünden Örendere yönündeki yola çıktığında sizi köyün küçük mezarlığı karşılar. Onlar, bir ana ve iki gelinlik kızı alçak taş duvarın hemen dibindeki küçük tümsekte yatarlar. Onlar Yörük mezarlarıdır... *Eşme kazasından erken yazda gelip, Karagöl'de keçi yaylatan aile, göç vaktini kaçırmamanın tedirginliğindeydi. Güze dönen mevsimin ne yapacağı belli olmazdı. Kuzularını büyümüşler, besilerini beslemişler, mallarını sağmışlar, peynir ve yağlarını basmışlardı. Şimdi ne yapmalı, ne etmeli idi? Yürümece göçmek zordu, mevsim ilerlemiş, geç kalınmıştı. Hem güvenli de değildi. Yörük'ü uçan kuş bile daldardı buralarda. En iyisi birkaç traktörle anlaşıp sürüyü ve eşyaları yükleyerek memleketin yolunu tutmaktı. Köyde kesilmiş sözleri, yapılacak düğünleri vardı. Baba, çadırdan erken ayrıldı. Önce Yağcı köyüne ulaştı, sonra diğerlerine. O gün hava aniden kararmış, kar yağışı başlamıştı. Gece yarısı güç bela çadıra ulaşabilen adam, anneyi ve kızlarını birbirlerine sarılmış, sönmüş ocağın önünde uzanırken buldu. Canlı gibiydi hala donmuş bedenleri. Ölüm onları, yumuşak ve hülyalı bir uykuda kucağına çekmişti sanki.*

Yükseklerden ardıç, kekik kokuları gelir. Bir kartal Toklu sivrisinin üzerinde döner. Zirvedeki buzul parıltı bahar güneşinde, yamaçlar ala bele kar yığınları ile donanır. Kardelenler nergisler açar, toprak tüter, uyanır. Ahırdağları'ndan serin bir yel kopar gelir. Gelir, Yörük mezarlarının üzerinde dolanır. Gelin kız rüyaları, genç kız sevdaları düşer gönlüme, titretir yüreğimi...

Birinci Dünya Savaşı'nda Afyonkarahisar Esir Kampı'ndaki Esirlerin Haberleşmeleri

Prof. Dr. Ahmet Altıntaş*
Gülfidan Akçay**

Osmanlı İmparatorluğu, yirminci yüzyılda ilk olarak Trablusgarp Savaşı ardından Balkan Savaşlarına dâhil olmuştu. Bu savaşlarda uğradığı yenilgi sonucunda da büyük topraklar kaybetmişti. Bu durum İmparatorluğun sıkıntılı bir döneme girmesine neden olmuştur.¹ Tüm bunlar üzerine 28 Haziran 1914 günü Avusturya-Macaristan Veliahtı Ferdinand'ın Saraybosna'da Princip isimli Sırp bir genç tarafından öldürülmesi Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına neden olmuştur.² Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa dâhil olması ile birlikte savaştaki cephe sayısı artmıştır. Mücadele verdiği cephelerin en önemlileri Çanakkale ve Kutul Amare zaferlerinin yaşandığı cepheler olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında savaş esirleri, önemli bir sorun olarak her iki tarafında ortak sorunu olmuştur.

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı esnasında İtilaf Devletleri'nden çok sayıda esir almıştır. Osmanlı Devleti tarafından alınan esirler de Anadolu'nun çeşitli esir kamplarına sevk edilmiştir. Anadolu'da, Adana, Beledik, Amanos, Ankara, Bağdat, Bursa, Cizre, Eskişehir, Gediz, Giresun, Halep, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Kocaeli, Koçhisar, Konya, Kütahya, Manisa, Resulayn, Samatya, Sivas, Şam, Tarsus, Toros, Yozgat gibi yerlerde esir kampları oluşturulmuştur. Bu esirlerin muhafaza altında tutulduğu yerlerden birisi de Afyonkarahisar Esir Kampı olmuştur.³ Mayıs – Haziran 1915 yılında kurulduğu tahmin edilen kamp, o dönemde ilk kurulan kamplardan biri olması sebebi ile ayrı bir öneme sahipti. Kampta, çeşitli cephelerden alınmış İngiliz, Fransız, Avustralyalı-Anzak, Rus ve Hintli esir subay ve erler muhafaza altında tutulmuştur.⁴ Söz konusu devletlere mensup esir subay ve askerlerin haberleşme konusu da ayrı bir öneme sahipti. Zira esirler için hayati öneme sahip konu aileleri ile haberleşme haklarına sahip olmaktı.

* Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

** Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Öğrencisi.

¹ Cemal Akbay, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi I. nci Cilt Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Girişi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1991, s. 32,33.

² Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi I*, İstanbul, 2013, s. 21.

³ Nebahat Oran Arslan, *Birinci Dünya Savaşında Türkiye'deki Rus Savaş Esirleri*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, s.47.

⁴ Alfred Boissier-Adolphe Vischer, Comité International De La Croix-Rouge, Documents Publiés à L'occasion De La Guerre Européenne 1914-1917, Rapport, sur leur inspection des camps de prisonniers en Turquie, October 1916 a Janvier 1917, Douzième Série, (Mars 1917), s. 25.

Osmanlı Devleti, 1915 yılında yayınlamış olduğu *Esir Talimatnamesi* çerçevesinde muhafaza altında tuttuğu savaş esirlerine iyi muamele etmiştir. Esirlere aileleri tarafından gönderilen mektup, kart, koli, paket gibi iletilerde de nizamnamedeki kurallar dikkate alınarak sahiplerine gönderilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin yayınladığı Esir Talimatnamesinin haberleşme ile ilgili olan 7. maddesi: “*Harp esirlerine mahsus olan veya onlar tarafından gönderilen mektuplar, havalelameleler, nakit para, posta paketleri gerek varacağı ülkede gerek çıkış yapılan ülkede gerekse aracı ülkelerde her türlü posta ücretinden muaftır. Ayrıca harp esirlerinin nakil masrafları da Hükümetçe ödenir*”, diye belirtilmiştir.⁵ Böylece esirlerin haberleşme özgürlükleri garanti altına alınmış ve haberleşmeleri kolaylaştırılmıştır.

Haberleşme sırasında bazı kurallara uymak önemliydi. Her ülkenin kendi hukuku çerçevesinde kendi menfaatleri doğrultusunda bir takım önlemler alınmıştır. Osmanlı Devleti tarafından esirlerin her türlü posta, paket, mektup, kart ve kitap gönderimi işlemleri belirli kurallar çerçevesinde yapılmış ve kontrolün sağlanması için 1914 senesinde *Sansür Talimatnamesi* yayınlanmıştır.⁶ Talimatnamede, amaçlar, memurların üzerine düşen görevler ve haberleşme ile ilgili kurallar belirtilmiştir. Talimatname kurallarına uymayan gönderimlerin üzerine ise “Sansür Mührü” basılmaktaydı⁷. Sıkı kontroller 1 aya yakın sürmekteydi. Esirlere, mektup ve kartları ile kendilerine gönderilen kitaplar sansürden geçirilmeden taraflarına verilmemiştir. Bu konu hakkında da Osmanlı Esir Talimatnamesi'nin 8. maddesinde, esirlere gelen mektupların, paketlerin, gazetelerin mutlaka sansüre tabi tutulacağı da açıklanmıştır.⁸

Avrupa'da esirlerin aileleri ile haberleşmelerini kolaylaştırmak ve postaları ulaştırmakla görevli Uluslar arası Salib-i Ahmer Acentesi kurulmuştu. Hilal-i Ahmer'in Dışişleri Bakanlığı ile yapmış olduğu yazışmalar neticesinde; Osmanlı ülkesinde esirlerinin aileleriyle haberleşmelerini kolaylaştırmak amacıyla aynı

⁵ BOA. HR. SYS.2216/7.

⁶ K.A.46/19.1.

⁷ K.A.46/19.7.

⁸ BOA. HR. SYS.2216/7.

görevi Hilal-i Ahmer Cemiyeti üstlenmiştir.⁹ Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin 1915 Kasım ayından itibaren posta ve havale dağıtımını üstlenmesi ile bu konuda ilk zamanlarda yaşanan aksaklıklar zamanla düzelmeye başlayacaktır.¹⁰

Haberleşmede Yaşanan Sorunlar

İlk zamanlarda esirler kendilerine gönderilen her türlü posta, paket gönderiminde yaşanan olumsuzluklardan şikâyetçilerdi. Bu şikâyetlerin başında, gönderimlerin ellerine geç ulaşması ve eksik gelmesi yer almaktaydı.

Değınmiş olduğumuz şikâyetlere sebep olan birçok neden vardı. Önceleri orduya bırakılan posta ve havale dağıtımında, çoğu kez Latin harflerini bilmeyen personelin sebep olduğu yanlışlıklar bir takım sorunların yaşanmasına sebep oluyordu. Zaman ilerledikçe yabancı dil bilen güvenilir personelin alınmasıyla durumun önüne geçılmıştir.¹¹ Gecikmelere sebep olan başka bir hususta esirlere aile ve arkadaşları tarafından gönderilen mektup ve kolilerin İstanbul'daki Sansür Teftiş Müfettişliğinin denetiminden geçiyor olmasıydı. Başta da dediğimiz gibi tüm gönderimlerin mutlaka sansürden geçmesi gerekiyordu. Uzun süre sansüre tabi tutulması bu gibi şikâyetlerin olmasına neden olmuştur.

Gecikmelere sebep olan bir başka konu ise aracı ülkelerin postanelerinde ve demiryollarında yaşanan arızalanmalardan kaynaklandığı gibi kimi zamanda kasti olarak posta yollarının tıkanması sebebi ile gecikmeler yaşanabiliyordu. Bu konuda Avusturya-Macaristan Hükümeti'nin yapmış olduğu kasti hareket sonrası konuyla ilgili gerekenin yapılması için Amerikan Büyükelçiliği vasıtasıyla Osmanlı Devleti bu durumdan büyük rahatsızlık duyduklarını ve gerekenin yapılmasını istediklerini belirtmiştir.¹²

Şikâyetlere sebep bir başka konu ise esirlere gönderilen posta paketlerinin yanlış adres ve isim sonucu farklı yerlere gönderilmesi idi. Afyonkarahisar Esir Kampı'nda esir olan Avustralyalı Çavuş Arch, tuttuğu günlüğünde, kimi zaman kendilerine gönderilen paketlerin yanlışlıkla başka yerlere sevk edildiğini ve diğer kamplara *"bu kimin eline geçti?"* gibi yazılar yazıldığını, dile getirmiştir.¹³

Bu tür sıkıntılarının önüne geçmek adına mektup,

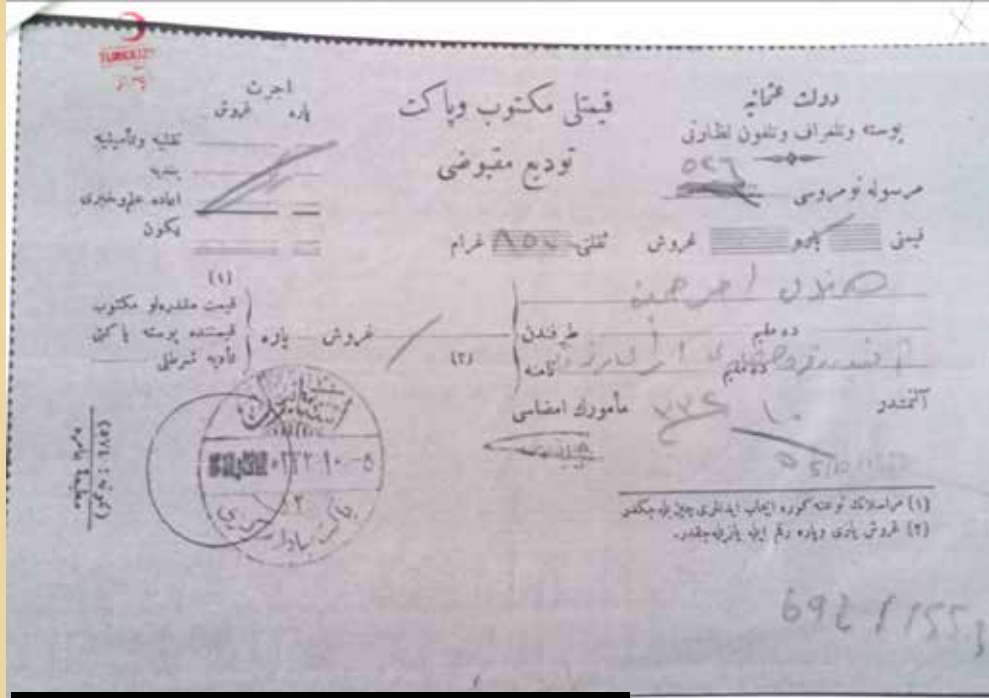
⁹ K.A.94/15.

¹⁰ Arslan, a.g.e., s.192.

¹¹ Mesut Çapa, "Birinci Dünya Savaşında Türkiye'de İtilaf Devletleri Esirleri", Toplumsal Tarih Dergisi, C.II. S.12, Haziran, 1999, s.54.

¹² Jennefer Lawless, Kismet-The Fate of the Australian Gallipoli POW's, University of New England, Doktora Tezi, Haziran, 2010, s.218.

¹³ Jonathan Arch, Diaries of a World War One Prisoner of War in Turkey, (Basılmamış Kitap), s.53.

Afyonkarahisar'daki esirler için Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından gönderilen paketlerin gönderim makbuz örneği

kart gönderimlerinde olduğu gibi esirlere gönderilen koliler incelenmek üzere önce İstanbul'daki merkez postaneye buradan da bir memur vasıtası ile dağıtımı gerçekleştirildi. Adres konusundaki şikâyetler kolilerde de olmaktaydı. Her bir kampa kolilerin listesi, Hilal-i Ahmer memuru tarafından kamp komutanına verilir. Kamp komutanı kolileri kontrol edip denetledikten sonra makbuzuyla beraber gönderilen kişilere verir daha sonra bu makbuzlar Hilal-i Ahmer'e geri verilir.

Esirler ihtiyaç duydukları malzemeleri imkânlar dâhilinde sipariş edebiliyorlardı. Sipariş etmiş oldukları bu malzemelerin kendilerine çok geç ulaşması ve bazı ihtiyaçlarının eksik geliyor olması şikâyet konusu olmuştur. Bu durum üzerine Amerikan Büyükelçiliği, eşyaları götüren vagon sayısının artırılması konusunda bir istekte bulunmuştur.

Amerikan Büyükelçiliği'nden, Başkomutanlık Vekâletine 23 Kasım 1916 tarihinde gönderilen belgede; Afyonkarahisar'da bulunan esirler tarafından İstanbul'a sipariş olunan erzakın sevinde Haydarpaşa'dan hareket eden trenlerin her birinde eşyaların sadece bir vagon ile götürüldüğü bunun yerine iki vagonun daha tahsis edilmesi istenmiştir.¹⁴ Daha sonra yapılan yazışmalar neticesinde acil olan erzakın bir an evvel gönderilerek esirlerin zor durumda kalmalarının önüne geçilmeye çalışıldığını görmekteyiz.

Taraf devletlerin tutumları da esirlerin haberleşmelerini etkilemiştir. Elllerinde esir bulunduran devletler diğer devletin bu konudaki tavrını dikkate alarak kendi bünyesinde bulunan esirlere de aynı muameleyi gösteriyordu. Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri'nin elinde bulunan Osmanlı esirlerine haberleşmesi konusunda gösterdikleri müsamahaya bakıp aynı şekilde Osmanlı topraklarında bulunan yabancı esirlerin haberleşmeleri sağlanmıştır.¹⁵

¹⁴ BOA. HR. SYS.2223/10.

¹⁵ BOA. HR. HMS. İŞO.67/57-1,1-2.

Haberleşmeyle İlgili Yapılanlar

Kampta esirler ilk zamanlarda haberleşme konusunda bir takım sıkıntılar yaşamışlardır. Zaman geçtikçe bu konuda yaşanan sıkıntıların olabileceğince önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bunu sağlayabilmek için kamplar belirli dönemlerde gerek yabancı elçilikler tarafından gerekse Osmanlı Devleti'nin görevlendirdiği memurlar tarafından teftiş edilmiştir. Teftişlerin amacı, kamptaki yaşam koşullarını daha iyi konuma getirebilmektir. Kampların esirler için daha yaşanır hale gelmesinde kamp komutanlarının da etkisi olmuştur. Afyonkarahisar'daki kampta 1917 yılının başında göreve gelen Albay Ziya Bey sayesinde kamp daha yaşanır hale gelmiştir. Esirlerin günlük yaşamlarının yanı sıra haberleşmeleri hususundaki ılımlı tavırları sayesinde esir şikâyetlerinin önüne biraz da olsa geçilmiştir.¹⁶ Tüm bunlarla birlikte bu konudaki şikâyetlerin önüne geçebilmek için Osmanlı Devleti, haberleşme konusuyla ilgili gerekeni yapmakla görevli kurumlar teşkil etmiştir.

Esirlerin iâşe ihtiyaçlarını gidermek için, ya para ya da bizzat ihtiyaç duydukları malzemeler Hilal-i Ahmer Cemiyeti Emval-i Metruke Komisyonu tarafından gönderildiği gibi bu komisyonla birlikte yabancı devlet elçiliklerinin aracılığıyla esirlerin aileleri tarafından da gönderilmeye çalışılmıştır.¹⁷

Savaş esirlerine gönderilen eşya, yiyecek ve paralar, çoğu kez Amerika ve Hollanda Elçiliklerince Hilal-i Ahmer Cemiyetine teslim edildikten sonra garnizonlarına ulaştırılmıştır. Esirlere gönderilen paraların tamamı esirlere verilmeyerek ihtiyaçları kadarı makbuz karşılığında imza alınarak ilgili esirlere teslim edilmiştir. Kalan paraları ise daha sonra esirlere verilmek üzere emanet sandıklarında saklanmıştır.

Konuyla ilgili olarak; Başkomutanlık Vekâleti'nden Osmanlı Dışişleri Bakanlığı'na 23 Ağustos 1915 tarihinde gönderilen yazıda, Afyonkarahisar'daki İngiliz esirlere verilmek üzere, Amerikan Büyükelçiliği tarafından iki çekin Afyonkarahisar Esir Kampı'na gönderilmiş olduğu bilgisi verilmiş. Osmanlı Hükümeti tarafından esirlere istedikleri kadar paranın verilemeyeceği, esirlere yeteri kadar paranın verilip, geri kalan paraların Garnizon Komutanlıklarındaki emanet sandıklarında tutulup, ihtiyaç halinde yeniden verileceği, belirtilmiştir.¹⁸

Afyonkarahisar'da bulunan esirlere gönderilen pa-

Afyonkarahisar'daki esirlere arkadaşları tarafından gönderilen koliler hakkında bilgilendirme yazısı

ket ve koliler sahiplerine Afyonkarahisar Kamp Komutanlığı tarafından verilmiştir. Koliler sahiplerine imzalı makbuz karşılığında teslim edilmiştir. Bu sayede esirlere adına gelen paketlerin doğru kişilere verilmesi sağlanmış, kendine ait paketi aldıktan sonra başka bir esirin paketini alma girişimlerinin de önüne geçilmeye çalışılmıştır.¹⁹

Esirlerin farklı yerlere sevkleri gerçekleştirilmiş olsa bile adlarına gelen her türlü posta, paket ve mektup esirin bulunduğu garnizona yeniden gönderilmiştir.²⁰ Yine esirler hastalıkları sebebiyle bazen Haydarpaşa Hastanesine sevk edilirdi. Bu durumlarda da esire ait koli ve paketler posta yoluyla bulundukları yere gönderilirdi.²¹

Afyonkarahisar Esir Kampı'nda bulunan esirlere ihtiyaç duydukları malzemeler sadece ailelerinden ve diğer cemiyetlerden gelmiyordu. Kimi zaman Afyonkarahisar'daki çeşitli esnaf tarafından da esirlerin ihtiyacı olan malzemeler tedarik edilmiştir. Gerek nalbur esnafından gerekse yemenici esnafından esirlerin ihtiyacı olan malzemeler tedarik edilmiştir.²²

Esirler, aileleri ile şartlar el verdiği sürece mektup ve kart gönderiminde bulunmuşlardır. Savaş şartları gereği esirlerin aileleriyle ve memleketleriyle haberleşme imkânı da belirli kurallar ve kısıtlamalar dâhilinde gerçekleşmiştir. Başlarda esirler ayda dört kart, her birisinde dört satırı geçmemek kaydıyla mektup yazabiliyorlardı.²³

Daha sonraki dönemlerde Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti tarafından, 7 Temmuz 1915 tarihinde Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne gönderilen yazıda, savaş esirlerinin aileleri ile haberleşmelerinde çift mektuplaşma hakkına

¹⁹ K.A.304/249.

²⁰ K.A.933/14.

²¹ K.A.820/205.

²² K.A.69/10,11.

²³ Alfred Boissier-Adolphe Vischer, Comité International De La Croix-Rouge, Documents Publiés à L'occasion De La Guerre Europeenne 1914-1917, Rapport, sur leur inspection des camps de prisonniers en Turquie, October 1916 a Janvier 1917, Douzième Série, (Mars 1917), s.27.

¹⁶ Lawless, a.g.t, s.152.

¹⁷ K.A.69/11-3.

¹⁸ BOA. HR. SYS.2213/2-28.

sahip oldukları ifade edilmiştir.²⁴

Hilal-i Ahmer Cemiyeti, esirlerin ailelerine kart gönderimlerinde kullanmaları için renkli kartlar bastırarak, Menzil Genel Müfettişliği tarafından bu durum güvenlik açısından sakıncalı görülmüş ve bunların beyaz olanlarının kullanılmasına karar verilmiştir.²⁵ Esirlerin sadece beyaz kâğıt ve kart üzerine mektup yazabilecekleri belirtilmiştir.

Esirlerin aileleri ile haberleşmeleri sırasında gönderdikleri mektuplarda nelere dikkat etmeleri gerektiği de belirtilmiştir. 10 Aralık 1916 tarihinde, Posta ve Telgraf-Telefon Nezareti'nden gönderilen yazıda, esirlerin ailelerine gönderdikleri mektuplarda adreslerin belirgin ve büyük harflerle yazılması gerektiği belirtilmiştir.²⁶ Böylece yanlış adres sebebi ile yaşanan sıkıntıların önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Esirlere sadece ailelerinden veya elçiliklerden değil onlar adına kimi zaman arkadaşları tarafından koli gönderimi yapılmış ve bu gönderimlerde İstanbul Galata Paket Postanesi aracılık etmiştir.

Garnizondaki esirlere, posta yoluyla çeşitli malzemeler, yiyecek, içecekler, hatta sigara ve alkol gibi gönderimlerin olduğunu gösteren belgeler mevcuttur.

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Üsra Komisyonu tarafından Afyonkarahisar Kampı'na 20 Kasım 1916 tarihinde gönderilen yazıda, Fransız esirler için Baron de Sezyö ve Fransız subay Yani de Silsi tarafından dört adet sandık 5 Kasım 1916 tarihinde Galata Postanesi vasıtasıyla gönderilmiştir, denilmiştir.²⁷ Fransız esirler için adı geçen isimler dört adet sandık içerisinde çeşitli markalarda sigara ve içki göndermişlerdir. Havale ettikleri malzemenin birebir gönderdikleri kişilere iletilmesini de ayrıca istemişlerdir.²⁸ Esirlerin arkadaşları tarafından gönderilen paketlerde özellikle isim belirttikleri ve gönderilen malzemeler arasında çeşitli markalarda içki ve sigaranın bulunması hem garnizonlarda denildiği kadar sıkı-yasaklı bir ortamın olmadığı hem de paketlerin gönderim tarihlerine baktığımızda yeni yıl için yapılan hazırlıklardan biri olduğu anlaşılmaktadır.

Afyonkarahisar Esir Kampı'nda bulunan esirler, dışarıda siyasi olarak ne gibi gelişmeler olduğunu da merak ediyorlardı. Aileleri ile mektuplaşmalarında siyasi durum hakkında bilgi alıp vermeleri yasaktı. Böyle bir girişimde bulunmuş olsalar dahi mektupları sansüre tabi tutulurdu. Bu sebeple dışarıdaki siyasi gelişmeler

İstanbul Galata Paket Postanesi'nden Afyonkarahisar'daki esirlere gönderilen malzemeler hakkındaki belge.

hakkındaki meraklarını gidermek için ara sıra ellerine ulaşan ve Fransızca olarak basılan *The Hilal* isimli gazeteden bilgi alıyorlardı. Ancak bu haberlerin çoğu Alman yanlısı yazılmaktaydı. Bazen esirlere Türk memurlar tarafından bir Türk gazetesi de veriliyordu.²⁹

Günlük yaşantı içerisinde esirlerin ailelerinden bekledikleri mektupları almaları ya da bekledikleri kolilerin ellerine ulaşması ayrı bir sevinç kaynağı olmuş, esirler için kampların daha yaşanır bir hal almasını sağlamıştır.

Afyonkarahisar'da esir olarak bulunan İngiliz subay John Still, buradaki esareti sırasında ilk zamanlar haberleşme konusunda sıkıntı yaşamalarına rağmen, beş ya da altı hafta boyunca işlerin sorunsuz gittiğini kendilerine gönderilen koli ve paketlerin tam ve eksiksiz olduğunu belirtmiştir. Mektuplarda da fazla sorun yaşamadıklarını evlerinden gelen mektuplarını alabildiklerini ve bu sayede esaretin biraz daha "tolere" edilebilir, bir hal aldığını dile getirmiştir.³⁰

²⁴ K.A.592/10.

²⁵ K.A.568/542.

²⁶ K.A.592/35.

²⁷ K.A.592/35.

²⁸ K.A.692/90.1,2,3.

²⁹ Yeats-Brown, Francis, *Caught By The Turks*, The Macmillan Company, Newyork, 1920, s.81,82.

³⁰ John Still, *A Prisoner in Turkey*, Jhon Lane Company, London, 1920, s.131.

SONUÇ

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı sonrası İtilaf Devletlerinden çok sayıda esir almış bu esirleri de muhafaza altında tutmak adına Anadolu'da pek çok esir kampı kurmuştu. Esirlerin muhafaza altında tutulduğu yerlerden biri de Afyonkarahisar Kampı olmuştur. Bu kampta esirler dönemin şartlarında imkânlar doğrultusunda tutulmuş ve Osmanlı Devleti elinden gelen tüm imkânları muhafaza altında tuttuğu esirler için kullanmıştır.

Esaret hayatı yaşayan esir subay ve erler için en önemli husus ise aileleri ile haberleşme konusuydu. Çünkü bu olumsuz havayı biraz da olsa dağıtan ve onlara mutluluk veren yegâne konuyu oluşturmaktaydı. Osmanlı Devleti, muhafaza altında tuttuğu esirlerin haberleşme konusunu dönemin şartları sebebi ile belli kurallar doğrultusunda sağlamaya çalışmıştır. Esirlerin aileleri haberleşmelerini kolaylaştırmak ve haberleşme özgürlüklerini garanti altına almak için 1914 yılında Sansür Talimatnamesini, 1915 yılında ise Esir Talimatnamesini yayınlamıştır. Bu talimatnameler dikkate alınarak esir muhafazası gerçekleştirilmiştir. Afyonkarahisar Esir Kampı'nda bulunan esir subay ve erlerin esaretlerinin başladığı ilk yıllarda mektuplarının ellerine ulaşmasının engellendiğine dair algıları mevcut idi. Ancak yapılan araştırmalar sonucunda savaş şartlarından kaynaklı posta gecikmelerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Haberleşmeyle ilgili başlangıçta şikâyet ettikleri konularının zaman geçtikçe azaldığını görmekteyiz.

Bu çalışmanın amacı, Birinci Dünya Savaşı sırasında esir alınan ve Afyonkarahisar Esir Kampı'nda muhafaza altında tutulan İtilaf Devletleri esirlerinin haberleşme konusu çeşitli arşiv kaynakları, esir günlükleri ve konuyla ilgili kaleme alınan eserlerden faydalanarak bahsi geçen konu detaylandırılmaya çalışılmıştır. Esirlerin haberleşme konusu, içinde bulundukları esaret şartları, kendi aile ve memleketlerinden uzak bir coğrafyada yaşamalarından kaynaklı olumsuz duygulara sahip olma durumları göz önünde tutulmuş ona göre işlenmiştir. Muhafaza altında tutulan esirlerin ilk dönemlerde esir olmaları sebebiyle daha ön yargılı oldukları arşiv kayıtlarındaki rapor ve mektuplarından anlaşılmaktadır.

Bu olumsuz fikir ve düşünceler 1917 ve 1918 yıllarında son bulup, bundan sonra daha ılımlı ve olumlu bir havanın oluşmaya başladığını görmekteyiz. Esirlerin bu tarihlerde ailelerine yazdıkları mektup ve kartlarda ilk dönemlerdeki şikâyetlerini bırakıp artık daha mutlu olduklarını ve kendilerini iyi hissettiklerini dile getirmişlerdir. Haberleşme konusundaki şikâyetleri de bu dönemlerde azalmaya başlamıştır. Bu noktada üzerinde durulması gereken bir konuda esirlerle ilgilenen Amerikan ve Hollanda elçilikleridir. Bu elçiliklerin, Af-

yonkarahisar Kampı'na göndermiş oldukları temsilciler esirlerin durumu ve ihtiyaçları konusunda tespitlerde bulunmuşlar ve bu doğrultuda düzenlemeler yapmışlardır. Gerçekleştirilen düzenlemeler, raporlarda yer almış ve esirlerin şartlarının gün geçtikçe iyileştirildiğinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu konuyla ilgili olarak üzerinde durulması gereken diğer bir hususta kamp komutanlarının tutum ve davranışları olmuştur. O dönemde Osmanlı Devleti'nin esirlere kötü muamele ettiğini düşündürecek herhangi bir belge bulunmamaktadır. Keza 1917 yılında Afyonkarahisar Kamp Komutanlığı görevine başlayan Albay Yusuf Ziya Bey'in esirlere karşı ılımlı ve yapıcı tavırları, esirlerin haberleşme konusundaki şikâyetlerinin azalmasına yardımcı olmuştur.

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti esirlerin yaşam koşullarını iyi bir noktaya taşımaya çalışmıştır. Savaş döneminde yaşadığı ekonomik ve sosyal olumsuzluklara rağmen elinden geldikince savaş mağduru esirlere karşı insani bir tutum sergilemiştir. Afyonkarahisar Esir Kampı bu insani yaklaşıma güzel bir örnek olmuştur. Afyonkarahisar Esir Kampı, 1918 yılının sonuna kadar varlığını sürdürmüş, esirlerin Mondros Mütarekesi ile mübadeleleri gerçekleştirilene kadar ise haberleşmeleri gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA. HR. SYS.2213/2-28.

BOA. HR. SYS.2216/7.

BOA. HR. SYS.2223/10.

BOA. HR. HMS. İŞO.67/57-1,1-2.

Kızılay Arşivi (KA)

K.A.46/19.1.

K.A.46/19.7.

K.A.69/10,11.

K.A.69/11-3.

K.A.94/15.

K.A.304/249.

K.A.568/542.

K.A.592/10.

K.A.592/35.

K.A.692/90.

K.A.692/90.1,2,3.

K.A.820/205.

K.A.933/14.

Kitap ve Makaleler

Arch, Jonathan *Diaries of a World War One Prisoner of War in Turkey*, (Basılmamış Kitap).

Arslan, Nebahat Oran,(2008), *Birinci Dünya Savaşında Türkiye'deki Rus Savaş Esirleri*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

Akbay, Cemal,(1991) *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi 1.nci Cilt Osmanlı*

İmparatorluğu'nun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Girişi, Genelkurmay Basimevi, Ankara.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü,(2013), *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi I*, İstanbul.

Boissier, Alfred - Vischer, Adolphe, Comité International De La Croix-Rouge, Documents Publiés à L'occasion De La Guerre Europeenne 1914-1917, Rapport, sur leur inspection des camps de prisonniers en Turquie, October 1916 a Janvier 1917, Douzième Série, (Mars 1917). Çapa, Mesut,(1999), "Birinci Dünya Savaşında Türkiye'de İtilaf Devletleri Esirleri", *Toplumsal Tarih Dergisi*, C.II. S.12, Haziran.

Lawless, Jennefer,(2010), *Kismet-The Fate of the Australian Gallipoli POW's*, University of New England, Doktora Tezi, Haziran. Still, John,(1920), *A Prisoner in Turkey*, Jhon Lane Company, London.

Yeats-Brown, Francis,(1920), *Caught By The Turks*, The Macmillan Company, New-york.

BİR ESNAF HİKAYESİ

BULGURCU SÜLEYMAN ALTINTAŞ

Savcı TÜRKMEÑOĞLU

Şehir merkezinden kaleye doğru yürümeye başladığınızda adımlarınız sizi Yukarıpazar Caddesi boyunca götürür. Önünde neredeyse asırlık olmaya yaklaşmış çınarların bulunduğu Cumhuriyet İlkokulu'na varmadan önce solda ahşap vitrinini ağız açık çuvallarda bulgur, düğü, fasulye, mercimek, nohut, göce, haşhaşın süslediği bir dükkân sizi karşılar. Kapısından içeri girdiğinizde taze çekilmiş bulgurların kokusunu alabileceğiniz bu dükkân artık nadir bulabileceğiniz bir "BULGURCU"

Uzun yıllardır tek başına bu dükkânı işleten Süleyman Altıntaş ile görüşüyoruz;

"Tevellüt 1941, bu mahallede, bu evde doğdum. Şimdi çuvalların süslediği vitrinin olduğu yerde bir zamanlar sedire oturup sokağa bakardık. İlkokulu bitirdim, babam soğuk demirci Onbaşı Hasan Usta'nın yanında çalıştım. Baktık işlerin gidişatı zor, 1965'te Askeri Fabrika'ya girdim. 1984 senesinde emekli oldum, baktım yaşıma genç burada eski evimizde bu dükkânı açtım. Bu işte de 36 sene olmuş hâlâ çalışıyorum.

Eskiden köylü harman sonu bulguru kaynatır kendi ihtiyacını köyde boyane denilen yerlerde çektirir, kalanını şehre getirip satardı. O zamanlar paket bulgur satışı az, vatandaş ağzının tadını biliyor. Pazardan yıkanmış, kaynamış buğdayı alır, bize getirir bulgur, göce çektirirdi. Bu iş harman sonu başlar, Aralık ayı'na kadar devam ederdi. 3-4 kişilik bir ailenin bulgur ihtiyacı normalde 2 tenekedir, nüfus arttıkça ihtiyaçta artardı. Sa-

dece bulgur değil düğü, göce de çekilir. Bizim halkımız düğüyü de genelde sulu köfte, kısır, ilibada dolması, ak dolma yapımında, göceyi de tarhana yapımında kullanır.

Sadece bununla uğraşmıyoruz tabi ki, vitrinde gördüğünüz gibi yerli mahsul fasulye, mercimek, nohut, haşhaş gibi ürünleri satıyorum. Eskiden köylü vatandaş kendi ihtiyacının yanı sıra satmak içinde nohut, mercimek ekerdi. Şimdi eken kalmadı desek doğrudur. Çevre illerin pazarlarından zar, zor buluyoruz, alıp burada satıyoruz.

Dükkânımızdan mahallelinin alışveriş yaptığı kadar, dışarıdan gelenlerde alışveriş yapıyor. Afyonkarahisar'ı gezmeye gelenlerin yolu mutlaka buraya düşüyor, ambalaja girmemiş organik ürünleri görünce satın alıyorlar. Turistler bu tür tarihi mekanlarda böyle yerler arıyor.

Eskiden bu tür temel gıda maddeleri yaz sonunda, kış girmeden topluca alınırdı. Şimdi bittikçe paket, paket hazır gıda alınıyor. En ufak sütlentide geçen aylarda olduğu gibi marketlere yığılıyor. Ama ağzının tadını bilen gene gelir bizden alışveriş yapar. Bir zamanlar Ziraat Bankası'nın arkasında sıra, sıra bulgurcular vardı. Bugün koca şehirde toplanan 3 kişi ancak var.

Burada kendimi meşgul ediyorum, çocuklar başka işler yapıyorlar. Zaten yaşıma 80'e dayandı. Daha ne kadar yaparım, bizden sonra ne olur bilmem. Bizimkisi çırağı olmayan işlerden. Köylü ekmezse, bulgur kaynatmazsa, biz onu çekmezsek gidip marketteki fabrikasyon bulgur, göceye mahkûm oluruz. Eski tadı bilenler aradaki farkı anlar."

BEDESTENDE

Uzun çarşı sonundan, çıkıp da sağa dönünce,
 Duygularım birden çocuklaşır, Bedesteni görünce.
 Kendimi bulurum, üç beş basamaklı merdiven girişinde,
 Adımlarım yavaşlar, anılarım peşimde, kendi halinde,
 Renkler gelir allı yeşilli yansıyarak yorgun yüzüme,
 En parlak yıldızlar parlar, küme küme, doğar içime...
 Çocuk başıma yürüyorum, yıllar öncesine dalarak,
 Kendimi gezdiriyorum, elimden tutarak, oyalanarak.
 Hamuraşı keserken kadınlar, dayımın evinde,
 Misafir geliriz; Dayıma, evi yakın, bedestenin dibinde,
 Çocuklar durmaz, “Gidin oynayın “dediklerinde,
 Kendimizi avutur, soluğu alırdık, bedestenin içinde...
 Dünyanın en büyük panayırı zannederdim o zaman,
 Neler, neler, oyuncaklar, naylon bebekler aman da aman.
 Bir kızın çeyizinde ne aranıyorsa, hepsi burada,
 Düğme, toka, boncuklar, kukalar, vitrinde camlarda.
 Becerikli kadınlar doldurur dükkânları, kimi kızına çeyiz,
 Alır malzemelerini, kimi evine katkı, kimi dışarıya iş,
 Akşam sanatın kızları, kız enstitüsünün öğrencileri,
 Burada bulur alırlardı istedikleri malzemeleri
 Daldı bakışlarım, dükkân önünde kına süslerine,
 Çiçekler açacak gelinin, kına yakılan ellerine.
 Çocuk gelinler gelir aklıma; bindallıları gördükçe,
 Bembeyaz gelinlikleri, içinde dururlarken gönülsüzce...
 Geçmişten kalan anılar, bakır tınısının yanık melodisiyle,
 Hatırlanıp geçilir mistik havasını soluyarak ilgi ile...
 Seneler sonra sıcak bir dost yakınlığını hissederken,
 Hala o kokularını duyarım bedesten çıkarken...

MÜRŞİDE AYHAN

Afyonkarahisar'da Futbol Antrenörlüğü

Mustafa Ağâh Bıyıkoglu*

Günümüzde dünyanın en yaygın, en sevilen ve artık dev bir ekonomik-sosyal-kültürel güç haline gelen spor dalı olan futbol; süreç içinde dünyada ve özellikle Avrupa'da, yirminci yüzyılın ilk yıllarında hızla yaygınlaştı, kısa sürede yüzlerce takım kuruldu, ligler düzenlendi. Bu takımları fiziksel ve ruhsal yönden maçlara hazırlamak, onları sevk ve idare etmek üzere uzmanlık gerektiren antrenörlük kurumu ortaya çıktı...

ÜLKEMİZDE FUTBOLUN DOĞUŞU

Futbol, yirminci yüzyılın ilk yıllarından itibaren ülkemizdeki yabancılar (İngiliz-Fransız) ve ekalliyet mensupları tarafından kurulan takımlar arasında oynanmaya başladı; fakat sosyal-ekonomik, siyasal buhranlar, 1914'te patlayan 1.Dünya Savaşı, futbolumuzun aşamalar kaydetmesini engelledi;

Bu karanlık günlerden CUMHURİYETLE birlikte kurtulduk... Futbolumuz da kurtuldu.

Türk futbolunun yapılanmasına, gelişmesine öncülük eden ve bu daldaki her türlü organizasyonun yapılmasında yetkili TÜRKİYE FUTBOL FEDERASYONU, 1923 tarihinde kurulmuş olup 21 Mayıs 1923'te de FIFA'nın 26. Üyesi olmuştur. TFF'nin ilk başkanı YUSUF ZİYA ÖNİŞ'tir.

Cumhuriyetin coşkusu ve art arda yapılan devrimler Türkiye'yi hızla değiştirmektedir. Toplumsal yaşam yeni ufuklara doğru açılmaktadır. Bu hızlı değişim süreci içinde kurulan Halk Evleri bünyesinde kurulan kulüplerin futbol takımları ülkede spor etkinliklerinin başlamasına yol açmıştır.

Futbol bir takım oyunudur; ancak takımı da oyuncular teşkil eder, her oyuncunun oynadığı mevki her oyuncunun görev ve sorumlulukları vardır. Takımın teşkili, sevk ve idaresi için bir lider gereklidir; bu lider ANTRENÖRDÜR; fakat futboldaki bu hızlı gelişme ve yaygınlaşmaya paralel olarak futbol antrenörlüğü gibi lokomotif bir örgütlenmenin veya yapının olmadığını görüyoruz.

AFYONKARAHİSAR'DA İLK FUTBOL ETKİNLİKLERİ

Afyonkarahisar Halk Evler bünyesinde, başta futbol olmak üzere öteki spor dallarında faaliyet gösteren iki kulübün kurulduğunu görüyoruz: Afyonspor ve Kocatepe kulüpleri... 1935-1936 ve sonraki yıllarda Afyon Halk Evi ile Afyon İdman Mıntıkası (Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü) koordineli olarak çalışmaya başladılar. Bu çalışmaların sonucunda bölgemizde başta öğrenciler olmak üzere esnaf, memur, işçi arasında öncelikli futbol

olmak üzere öteki spor dalları da hızla yaygınlaştı. Fakat 1939 sonbaharında patlayan 2. DÜNYA SAVAŞI ülkenin ekonomik ve sosyal hayatını olumsuz yönde etkilediğinden spor da bu sıkıntılardan payını aldı. Erkek nüfusun büyük bir bölümü askere alındı. Kulüplerin faaliyetleri, Halk Evlerinin spor çalışmaları büyük ölçüde aksadı.

1942'de AFYON DEMİRSPOR kulübü kuruldu. O günkü kuşağın gençlerini bünyesinde toplayan Demirspor futbol, atletizm, güreş ve atıcılık dallarında faaliyet göstermeye başladı.

1945'de 2. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle derin bir soluk alan Türkiye 1946'da çok partili demokratik döneme girmiştir. 1950'li yıllar geleneksel tarımı makineleşen, nüfusu hızla kentleşen, yabancı sermayeye açılan, yol ve enerji yatırımlarıyla ulusal ekonomik alt yapısını oluşturan Türkiye'nin sporda da benzeri atılımlar gerçekleştirdiği dönemdir. Dönemin bütünlüğü içinde baktığımızda ülkemizdeki sporun futbol etrafında odaklaşmaya başladığını. Bu odaklaşmanın aynı şekilde Afyonkarahisar'a da yansıdığını görüyoruz.

Ekonomik ve sosyal atılımların getirdiği refah spora ilgi duyan gençlerin çoğalmasına yol açmıştır. 1951'de Halk Evlerinin kapatılmasıyla esnaf, işçi, memur sporcular yerlerini öğrenci sporculara bırakmaya başladı. Bu yıllarda AFYON LİSESİ, Afyonkarahisar'ın sporcu kaynağı oldu. Parasız yatılı bölümü olan Afyon Lisesine ülkenin çeşitli yerlerinden gelen öğrenciler olsun, Afyonkarahisarlı öğrenciler olsun lisenin spor faaliyetlerinde ve yarışmalarda büyük başarılar gösteriyorlardı. 1950 yılından sonra Lise müdürlüklerinde bulunan Halil Tekinalp, İbrahim Gökbakar, Kemal Atayurt gibi müdürler ve zamanın öğretmenleri sporcu öğrencilere karşı toleranslıydılar.

ESKİ FUTBOLCU VEYA YÖNETİCİLERİN ANTRENÖRLÜK ETTİKLERİ DÖNEMLER

Takımları düzenli ve devamlı olarak antrene eden teknik adamlar yoktu henüz. O günkü antrenmana gelenler içinde tecrübeli olan bir futbolcu, takımı koşturur, kültür fizik yaptırır sonra da kale önünde şut çekilirdi. Geleneksel yöntemlerle çalışırlardı takımlar.

1930'lı yıllardan 1960'lı yıllara kadar bütün Türkiye'de olduğu gibi ilimizde de takımları çalıştırma görevi, takım kaptanlarına, okullardaki beden eğitimi öğretmenlerine, öğretmenlere, subay-astsubay veya futbolu bırakmış hatırlı kişilere düşmüştür...

"Benim henüz 14-15 yaşında olduğum ve sarı-kırmızılı Doğanspor kulüp bünyesine girdiğim yıllarda BJK'da oynadığını söyleyen kunduracı Çengel Hüseyin

* AKÜ Afyon Meslek Yüksekokulu Emekli Türk Dili Ve Edebiyatı Öğr. Gör. -Afyonkarahisar Demirspor Teknik Direktörü

antrenörlük yapmıştı bize... Çengel Hüseyin'in yanısıra takım kaptanı Kamil Çoban, Mehmet Cirit ve Celal Tunca adlı futbolcular hem takımda oynadılar hem de takımı çalıştırdılar... Hepsini de rahmetle anıyorum Bu satırların yazarı, daha on sekizinde bile değilken Doğanşpor'un antrenörlüğü ile başladığı futbol antrenörlük yaşamına ilk adımlarını atmış oldu. O zamanki antrenmanlar daha çok esneklik, dayanıklılık, kuvvet, sürat gibi fiziksel kapasiteleri geliştirmeye yönelik aktivitelerdi... Bu tür antrenmanların bilimsel açıdan ne kadar sağlıklı olup olmadığı da henüz bilinmiyordu; antrenman planlaması, sezonluk-aylık-haftalık-günlük planlar, futbolun ilkeleleri-savunma ilkeleri, hücum ilkeleri, sistemler, taktikler gibi futbolun can damarları hakkında bilgisi olanlar pek azdı. Futbol tekniği olarak antrenmanlarda kale önüne sıralanan 15-20 oyuncu bir, bilemedin iki topa hiyerarşiye göre (takımın önde gelenleri daha çok şut atardı, gençler veya ikinci derecedeki oyuncular kendilerine tesadüfen gelen toplara vurduklarında tarifsiz bir sevinç duyarlardı) vurur sonra da çift kale maç yapıldı. Bu da taktik antrenman oluyordu. Burada da takım kaptanı takımı dizer direktifler verirdi.

1950-1970'li yıllar arasında takımları çekip çeviren, antrenman ve maçlara çıkaran futbol adamları arasında, Çetinkayaspor adlı takımı kuran ve amatör liglere katılan "uzun İhsan lakaplı İhsan Akıntürk"ü rahmetle anıyorum... Gençliğinde atletizm yapan Akıntürk, futbol yöneticiliği sırasında renkli ve sevecen davranışlarıyla rakip takım futbolcuları tarafından sayılır ve sevilirdi.

MAAŞLI İLK ANTRENÖR ÇİMENTOSPOR'DA

1958'de Çimentospor kuruldu. Afyon futbolunun gelişmesinde yeni bir dönemeç olan Çimentospor, Afyon'daki kalburüstü futbolcuları transfer etti. Afyon dışından da futbolcular geldi: Takımda yer alan futbolcular aynı zamanda fabrikada işçi veya memur olarak çalışıyorlardı. Takımın Yugoslav asıllı antrenörü VAHİTTİN GEZER (Vayko) takıma düzenli antrenmanlar yaptırıyor, onları disiplinli bir şekilde maçlara hazırlıyordu. Vahittin hoca o yıllarda Afyon genç karmasını da çalıştırmış, karmada yer alan genç futbolculara temel eğitim yanında taktik bilgiler de vermiştir... Nitekim Afyon genç karması Mehmet Ali Danaoğlu'nun futbol ajanlığı ve antrenörlük yaptığı dönemde (1961) Isparta'da yapılan Türkiye Genç Karmalar Akdeniz Bölgesi grup maçlarında şampiyon olmuş, Ankara'da yapılan Türkiye şampiyonası finallerinde 19 Mayıs stadında ilk gece maçı yapan takımlardan biri olmuştur. Takımda Mahmut Yaman (kaleci), Şakir Denk, Himmet Bal, Abdurrahman Öksüz, İhsan Mesci, Hüseyin Dondurmacı, Ahmet Özbay, Ağah Bıyıkoglu, Mustafa Özgüven, Hürzati Konan gibi futbolcular yer almıştır.

Çimentospor'da antrenör Vayko'dan sonra yöneticilik ve antrenörlük eden Hamdi Aliç, voleybol ve basketbol da oynayan bizim kuşağın efsane-sportmen futbol adamlarından biriydi.

FUTBOL ANTRENÖR KURSLARI AÇILIYOR, TÜFAD KURULUYOR-AFYON'DA İLK KURS

Yıl 1964. İlk A lisans futbol antrenör kursu Manisa'da açıldı... Kurs teknik direktörü Alman Teknik adam Klaus Peter Kircrath... Türk antrenörlüğünde doğallıkla Türk futbolundaki "yaygın yanlışlar" anlaşılmaya başlandı. Bu kursu bitiren ve artık günün futbol bilgileriyle donanan antrenörlerimiz futbolumuzda yeni ufuklar açtılar... TÜFAD kuruldu...

Manisa'daki kurstan mezun olan antrenörler, TFF'de görev aldılar, ülkemizin çeşitli yörelerinde antrenör kursları açmaya başladılar; bunlar arasında bulunan KAZIM TÜRESİN Hoca da 1970'li yılların başında ilk amatör antrenör kursunu açtı; katılanların çok şey öğrendiği ilk kurs olan bu etkinlikte Ağah Bıyıkoglu, Tulay Özçelik, İhsan Mutluer, Münür Ağduk, Oruç Çete, Kamber Altıntaş, Zeki Çetin, Mehmet Dörtgöz, Bekir Sinanoğlu, Recep Uzdil, Çimentosporlu Ömer gibi Afyon futboluna hizmet etmiş antrenörler vardı.

Afyonkarahisar'da diploma sahibi ilk antrenörler bunlardır. Bu kursun açılmasında Münür Ağduk'un çok gayreti olmuştur O zaman futbol il temsilcisi olan Münür Ağduk, sevilen ve çalışkan bir futbol adamı olarak futbol tarihimize iz bırakan bir isimdir. Çok geçmeden Münür Ağduk ile Ağah Bıyıkoglu 1973 yılında "Türkiye Futbol antrenörleri, Menajerleri ve Monitörleri Cemiyeti"ne üye olarak karne alırlar. Bu karnenin ilk sayfasında bu derneğin kuruluşunda ve Türk antrenörlüğünün ivme kazanmasında büyük payları olan Sahir Gürkan Hoca ile iki kez dernek başkanlığını üstlenen Günaydın Özyurt Hocaların imzaları bulunuyor. Ağah Bıyıkoglu'nun üyelik numarası 786'dır.

1980-1988 yılları arasında Afyon'da çeşitli amatör antrenör kursları açılmıştır. Bu yıllarda TFF henüz özerk bir yapıya sahip değildi, kursu bitirenlere birer belge veriliyordu. Bu kurslardan kimlerin gelip geçtiğine dair fotoğraflardan başka kayıtlar maalesef yoktur...

AFYONSPOR VE ANTRENÖRLÜKTE YENİ DÖNEMLER

AMATÖR TAKIMLARDA ANTRENÖRLÜK

Demirspor: Yaklaşık seksen yıl ilimiz sporuna kucak açan Atatürk Stadyumu'nun yanındaki "İlipınar Kayalığı"nın arkasından gelen Demirspor, düzenli antrenman yapan bir takımdı, ama belirlenmiş bir antrenörleri yoktu. 1942'de kurulan Demirspor, ilimizin en köklü ve varlığını günümüze kadar sürdürebilen, Afyon futbolunun ve antrenörlüğünün lokomotif bir takımıdır.

Bu takımda uzun yıllar top koşturan kimi futbolcular da bu takımda antrenörlük etmişlerdir. Bunlardan Münür Ağduk, kaleci olarak oynadığı Demirspor'da antrenörlük ve yöneticilik yaptıktan sonra da o zamanlar adı "futbol ajanlığı" denilen TFF il temsilciliği görevini başarıyla sürdürmüş ve amatör futbolumuza ve antrenörlüğümüze önemli hizmetler vermiştir... TCDD'de istihdam edildikten sonra Demirspor'da futbol oynayıp Demirspor'u çalıştı-

ran İbrahim Eşit ile Hamza Okşar ilimiz futbolunda ve antrenörlüğünde isim yapanlar arasında ön sıralardadırlar. Adnan Kasabalı, Kadir Çobanoğlu ve Attila Mutluer de Demirspor'da antrenörlük etmişlerdir. Bunlardan Kadir Çobanoğlu, Demirspor'da ve Afyon Belediyespor'da futbol oynadıktan sonra Demirspor'da antrenörlük etmiş, 2003 yılında takımın teknik direktörü olan Agâh Bıyıkoglu ile TCDD'den emekli olana dek çalışmıştır. TÜFAD Afyonkarahisar şubesi yönetim kurulu üyesi de olan Mutluer, hâlen TFF il temsilciliği yardımcısı olarak futbolumuza hizmet etmektedir.

AFYONKARAHİSAR'DA İLK PROFESYONEL TAKIM: AFYONSPOR

1967 yılında kurulan ilk profesyonel futbol takımı Afyonspor, Afyonkarahisar futbol tarihinde olduğu gibi Afyonkarahisar futbol antrenörlüğünde de bir dönüm noktası olmuştur.

Afyonspor'un kuruluş sürecinde Kocatepe Gazetesi'nin sahibi merhum Şükrü Küçük Kurt'un destek yazıları çok etkili olmuştur. Keza aynı gazetede "Nasrattinoğlu" takma adıyla köşe yazıları yazan İrfan Ünver Nasrattinoğlu'nun Afyonsporla ilgili yorum ve görüşleri de ilgiyle okunmuştur.

Afyonspor'un ilk antrenör futbolcusu Zekai Selli hocadır. Daha sonraları takımda Ahmet Cücen, Rıdvan Kösemihal ve İhsan Dümelli antrenörlük üstlendiler. (Ben de henüz yirmili yaşlarda ve genç takım hocalığı yaptığım sıralarda takımın antrenörsüz kaldığı zamanlarda takımı antrene ediyor ve maçlara çıkarıyordum o yıllarda henüz antrenör lisans mecburiyeti yoktu. Daha sonraki yıllarda çeşitli kurs ve seminerlere katılarak antrenör lisansları aldım)

Bu dönemde Afyonspor'a oyuncu yetiştirmek amacıyla bir genç takım kuruldu. Antrenörlüğünü AGÂH BIYIKOĞLU'nun yaptığı bu takım deplasmanlı gençler Türkiye ligine katıldı. Birkaç yıl içinde Afyonspor'a yeni genç elemanlar girdi. Süleyman ve Lütfi Özbay kardeşler, Murat Karaağaç, Selahattin Alpakin, Hamza Okşar, Akın ve Mehmet Ersöz kardeşler, Hüseyin Yetkin, Sezgin Yüksel, Tayyar Bozok, Fatih Pancar, Sedat-Mithat-Suat kardeşler, Seyfettin Özbey gibi futbolcular bu süreç içinde Afyonspor kadrolarında yer aldılar. Bunlardan Lütfi Altınordu ve Denizlispor'da, Suat Fenerbahçe'de, Seyfi Karagümrük ve amatör Milli Takımda oynadılar.

Bu dönem, profesyonel Afyonspor'da antrenör olarak çalışan ilk Afyonlu olmam nedeniyle Afyonkarahisar'da antrenörlük yönünden bir başlangıç olarak önem taşımaktadır

Afyonspor genç takımını Denizli, Antalya, Nazilli, Muğla, Uşak, Burdur, Isparta deplasmanlarına götürdüm. Bu süreçte Afyon sınırları dışındaki antrenör, futbolcu ve diğer futbol adamlarını tanıma fırsatı buldum, böylelikle ufukum genişledi, futbol kültür hazinem de oldukça zenginleşti.

Yukarıda adlarını saydığım gençlerden Murat Kara-

ağaç kadrolu olarak çalıştığı Afyon Şeker Fabrikası'nın takımını uzun süre çalıştırmış bu takımı şampiyonluğa taşımıştır. Hamza Okşar ise, Salim Pancar'ın Afyonspor Başkanı olduğu dönemdeki teknik ekipte teknik direktör Orhan Yüce ile çalışmıştır,

Afyonspor 1974'te mali yetersizlikler ve yanlış yönetimler sonucu amatör kümeye düştü. (3. lig daha yoktu o zamanlar) ve ertesi yıl da kapandı.

YENİ AFYONSPOR

Afyonspor 1981'de yeniden kurularak zamanın Gençlik Ve Spor Genel Müdürü Yücel Seçkiner'in de destekleriyle "Katılma Ligi" adıyla düzenlenen 2. Türkiye Ligi'ne terfi maçlarına katıldı. Takımın hazırlık dönemi planlamasını ben yaptım. Ancak lisansım amatör lisans idi ve Anadolu Üniversitesine bağlı Meslek Yüksekokulu'nda hocaydım, zamanım yetersizdi, Ankara'dan Selahattin Sunman hocayı getirdik ve Burhan Geçer Hoca'yı da dâhil ederek birlikte çalıştık.

1985'te İzmir'de açılan antrenör kursuna katıldım. Bu kursa katılanlar, teknik ve kondisyon konularında o güne kadar doğru bilinen yanlışları bilimsel veriler ışığında öğrenme fırsatı buldular. Almanspor bilimci Groser, pedagojik yöntemlerle anlattığı teorik ve pratik derslerle kursiyerlerin ezberlerini bozdu, hayranlığını kazandı. Yaklaşık bir aylık bir kursun sonunda, profesyonel bir takım çalıştırma hakkını almış oluyordum... Süreç içinde 1989'da İstanbul Anadoluhisarı Besyo tesislerindeki B-lisans, 1992 İstanbul Beylerbeyi TFF tesislerindeki A-lisans (teknik direktör) kurslarını bitirerek antrenörlük sürecimi sürdürdüm. 2013 Ağustos-Eylül aylarında İstanbul Riva'daki TFF tesislerindeki PRO-Lisans güncelleme kursuna katılarak PRO-Lisans diploması aldım. Y. Afyonspor, uyumlu bir teknik kadro ve futbolcu koordinasyonu ile çok renkli ve zorlu geçen lig maratonu sonunda ŞAMPİYON oldu.

Terfi Liginde Kulüp başkanları Enver Şahin, İsmail Diker Genel Kaptan Orhan Durak, Ali Osman Bozok, Traktörcü Ali, İbrahim Yüksel, Hacı Öztapak'ın yönetim kurulu üyelikleri sırasında genç ve yetenekli futbolculara, yerel futbolculara takımda yer verilmiş, izlenen politika sayesinde kulüp fazla borca girmemiştir. Yaklaşık on yıllık bir süreç içinde Nevzat Güzelirmak, Necdet Zorluer, Turan Ağalday, Kahraman Karataş, Orhan Yüce, Agâh Bıyıkoglu - Burhan Geçer gibi hocalar takımı antrene etmişlerdir.

İL MERKEZİNDE, İLÇE VE BELEDİYE TAKIMLARINDA ANTRENÖRLÜK EDENLER

Afyonkarahisar antrenörleri özellikle amatör takım antrenörleri, futbolumuza bıkmadan usanmadan fedakârca hizmet etmişlerdir. Bu isimlerden bazıları şunlardır:

Şuhut Hisarspor'da, Şefik Köksal yüzlerce futbolcuya hocalık etmiş ve adını futbol tarihimize yazdırmıştır. Demirspor'da Münür Ağduk, Adnan Kasabalı, Kadir Çobanoğlu, Köy Hizmetlerispor: Tulay Özçelik,

sonra bu takımda futbol oynayan Efrayim Zengin, yaklaşık yirmi yıllık bir teknik adamlık eden bir isimdir; ondan sonra Adem Ertul, Mustafa Keser, Muhammed Doğan, Murat Çekiç, Mehmet Kaya triosu bu kulübün 2013 yılındaki kapanmasına kadar antrenörlük etmişlerdir. Afyonkarahisar antrenörleri arasında takım çalıştıran antrenörlerimiz:

Pttspor: Orhan Küçüksağrıcı (PTT'nin yönetiminde görev alan Orhan Küçüksağrıcı, fiilen takım çalıştırmaya da futbolumuza ASKF başkanı olarak değerli hizmetler veren bir antrenörümüzdür) Abdullah Damcı, Ömer Bozkurt ve Yener Güney, Afyon Belediyespor: Hasan Karacak, İsmail Yeşilçay, İbrahim Yılmaz, Dinar'da: Cici Yaşar lakaplı Yaşar Karahan, Ahmet Akşit, Nizamettin Demir, Sami Dayan, Erdoğan Akın, Muhammet Yılmaz. İrfan Yüksel, Sandıklıspor'da: hem oynayan sonradan da antrenörlük yapan isimler arasında A lisans diplomasına sahip İsmail Arık ve Süleyman Çetin'in hizmetleri de unutulmaz. Bu isimlerden sonra Sandıklı'nın tanınmış isimlerinden Uğur İnam, Sandıklıspor'un amatör ve genç takımlarında defalarca antrenörlük üstlenmiş, Sandıklıspor'a değerli hizmetler vermiş bir futbol adamıdır. Emirdağ'da: Aslan Sayın, Engin Saygın, Bayat'ta: Kamil Sıtkı Kaya, Salar'da: İhsan Mutluer, İbrahim Şahin, Kadir Çakır, İdris Kahraman, Recep Fidan, Ahmet Asiltürk, Kayadibi'nde: Veysel Dalgıç, Sinanpaşa'da: İsmail Badak, Mahmutköy'de Orhan Genç, Fatih Yalçın. Kayıhan'da Ekrem Avcı, Anıtkaya'da Günaydın Yırgal, Bolvadin'de: Uğur Selçik, Fehmi Teke, Taşoluk'ta: İbrahim Güleş, Tatarlı'da: İbrahim Köksal...

Son otuz yılda, özellikle TFF'nin özerk bir yapıya kavuşmasından sonra Türk futbolunda ve buna bağlı olarak Türk antrenörlüğünde çok önemli gelişmeler ve değişimler olmuştur. Antrenörlerimiz TFF-TÜFAD işbirliğinde organize edilen çeşitli kurs, seminer, güncellemelere çok şey borçludur. TFF ve TÜFAD tarafından belirli bir program ve plan dâhilinde ülke genelinde her iki yılda bir zorunlu gelişim seminerleri düzenlenmektedir. Bu çalışmaların amacı antrenörlerimizi geliştirmek, değiştirmek, Türk futbolunu belirli bir sisteme disipline ve bilimsel esaslara oturtmaktır

AFYONSPOR'DA ANTRENÖRLÜK YAPAN AFYONLU TEKNİK ADAMLAR

Agâh Bıyıkoglu: 1967'de kurulan ve 1974'te kapanan Mor-Beyazlı Afyonspor'da genç takım antrenörü ve antrenör sorunu yaşandığı dönemlerde A takımında; 1981'de Enver Şahin başkanlığında yeniden kurulan Y. Afyonspor'un terfi liginde oynadığı dönemde Selahattin Sunman Burhan Geçer ile birlikte A takımında; bu takımın şampiyon olup ikinci Türkiye ligine çıkmasıyla Burhan Geçer, İbrahim Eşit ile A takımında ve genç takımda; Kemal Horzum, Ahmet Kocaşaban ve Salim Pancar'ın başkanlıkları sırasında, genç takımlarda ve A takımında 1997 yılına kadar teknik direktör olarak çalışmıştır.

İhsan Dümelli: İlimiz antrenörlüğüne emeği geç-

miş, iz bırakmış antrenörler arasında İhsan Dümelli Hoca'nın Afyon futbol tarihinde ayrı bir yeri vardır. Beşiktaş takımında kalecilik yaparken subaylığı seçen, bu mesleğin ilk yıllarında Çay İlçemiz Askerlik şubesinde görev yapan bu hocamız, Manisa'daki A kursundan başarıyla mezun olan antrenörlerimizdendir. Futbol bilgisi, dürüst ve çalışkan kişiliğiyle temayüz eden İhsan Dümelli, Çay Çağlayanspor'u kısa sürede derleyip toplamış o yöredeki gençleri futbolumuza yönlendirmiştir. Daha sonra ilimiz Karagücü futbol takımını ve Afyonspor'u çalıştıran hocamız buradaki görevinden sonra Çankırıspor, Boluspor gibi takımlarda ve TFF'de görev almıştır. Geçtiğimiz yıl vefat eden merhum Dümelli'yi rahmetle anıyorum.

Burhan Geçer: Afyonspor'da "altın kafa" lakabını alan Burhan Geçer, futbolu bıraktıktan sonra antrenörlük kurslarına gitti. Terfi ligi maçlarında, ikinci ligde ve üçüncü ligde Afyonspor'u çalıştıran ekibin içinde yer aldı. Bu ekip, -AGÂH BIYIKOĞLU-BURHAN GEÇER - İBRAHİM EŞİT - Afyonspor'un mali ve idari yönden sıkıntılı olduğu dönemlerde kulübü ayakta tuttular. Afyonspor kulüp müdürlüğünü de sürdüren Burhan Geçer iki yıl önce Bursa'da vefat etti...

İbrahim Eşit: Y. Afyonspor'un terfi liginde takım kaptanı olarak futbol oynadıktan sonra 2. Lige çıktığı dönemde Agâh Bıyıkoglu ve Burhan Geçer'le, daha sonra Necdet Zorluer'le A takımında ve bir süre genç takımda antrenörlük yaptı.

Hamza Okşar: Afyonspor genç takımında oynayıp daha sonra A takımına yükselen Hamza Okşar, Salim Pancar'ın başkanlık döneminde Teknik direktör Orhan Yüce ile birlikte antrenörlük yaptı. Afyonspor'un kapanışından sonra Afyon Polis Gücü ve Afyon İİBF futbol takımını çalıştırdı.

Ahmet Başkurt: Afyon Belediyespor, Şekerspor, Gazlıgölsör ve Salim Pancar'ın başkan olduğu Afyonspor'da teknik direktör Orhan Yüce'yle dört yıl çalıştıktan sonra BAL'da (bölgesel amatör lig) oynayan İscehisar, Emirdağ, Sandıklı ilçelerinin takımlarında teknik direktörlük yaptı. Son üç yıldır da BAL'da ikinci yılını yaşayan Şuhut Hisarspor takımını çalıştıran Başkurt, 2011 yılında UEFA-A lisansını almıştır.

Yücel Ocak: 2001'de AKÜ BESYO'nun açılması Afyon spor dünyasına yeni bir renk ve heyecan getirdi. Bu okula kaydolun öğrenciler çeşitli spor dallarında özellikle de futbolda amatör takımlarda forma giydiler. Bu okulda hâlen öğretim üyesi olarak çalışan Yücel Ocak, aktif spor hayatından sonra Beden Eğitimi Ve Spor Yükseköğretiminde öğretim üyesi olarak spora hizmet ederken aynı zamanda teknik direktör olarak da futbol hizmetlerine devam etti. Önce Elazığspor'da sonra da Fırat Üniversitesi'nde teknik direktörlük yaptıktan sonra AKÜ BESYO'ya atandı. Afyon Şekerspor'un profesyonel lige çıktığı ve Afyonkarahisarspor adını aldığı dönemde ve sonrasında teknik sorumlu olarak çalıştı.

Lutfi Boyacıoğlu: Uzun süreli olarak çalışan antrenörler içinde Lutfi Boyacıoğlu'nun değerli hizmetleri olmuştur. Yaklaşık yirmi yıldır antrenörlük eden Boyacıoğlu; 1994'te Ağâh Bıyıkoglu ile Afyonspor genç takımındaki çalışmalarıyla futbol dünyamıza birçok futbolcu kazandırmıştır. Boyacıoğlu Afyon'daki UEFA –A lisansına sahip antrenörlerimizden biridir.

Muharrem Uyar: Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'nde futbol antrenörü olarak işe başlayan ve 2000 yılında aldığı antrenörlük belgesiyle çalışmalar yapan Muharrem Uyar; Afyonkarahisarspor'da başladığı antrenörlük yaşamını halen AFJET-Afyonspor'un kaleci antrenörü olarak sürdürmektedir. Uyar, 2007 yılında UEFA-B lisansını 2013'te de profesyonel kaleci antrenörü diplomasını almıştır.

Ali Günçar: Gençlerbirliği'nde daha sonra da BJK'da oynayan milli formayı giymiş bir futbolcumuz Ali Günçar, 2006 yılında İzmir'deki kurstan mezun olarak TFF- A diploması aldı. Ali Günçar 2013'te güncelleme kursuna devam ederek lisansını UEFA-A'ya yükseltti. Günçar fiili antrenörlük yapmıyor.

İsmail Aladaş: Profesyonel haklardan yararlanarak TFF A-lisans kursuna giden antrenörlerden biri de İsmail Aladaş'tır. 2003'te TFF–A lisans alan Aladaş 2004'te FSM futbol kulübünü kurarak antrenörlük yaptı. 2007-2008 sezonunda Afyonspor alt yapı genel koordinatörlüğünü yürüten Aladaş, 2009-2010 sezonunda Sandıklıspor alt yapı antrenörlüğünü yaptıktan sonra 2011'de güncelleme kursuna devamla UEFA –A ve Elit-A diploması aldı

ÖZERK TFF-YENİ TÜFAD ŞUBELERİ VE AMATÖR TAKIMLARDA DA ZORUNLU ANTRENÖRLÜK

TFF'nin özerk bir yapısı içinde, çağdaş futbolu ülkemize getirmek amacıyla yeni açılan teknik direktör kursları, 1991 yılında Özkan Sümer'in, 1997'de de İsmail Dilber'in TÜFAD GENEL BAŞKANLIKLARI sürecinde, yeni bir yapılanmayla ülkemizin hemen her ilinde TÜFAD şubeleri açıldı. Zorunlu antrenör seminerleri –Dünya ve Avrupa futbol şampiyonaların ardından düzenlenen uluslararası teknik direktör seminerleri; bu seminerlere davet edilen yerli ve yabancı ünlü futbol adamları, futbol antrenör dünyasının ufuklarını genişletti.

TFF ile koordineli bir çalışma yürüten TÜFAD'ın mali yönden güçlenmesi ve futbol taban birliğinin başkın bir üyesi haline gelmesi, 2000'li yılların başında her antrenörün bir TÜFAD şubesine üye olma, her takımın başında da sözleşmeli bir antrenörün bulunması zorunluluğu Afyonlu antrenörlerin Eskişehir TÜFAD şubesinde toplanmalarına yol açtı. 2005 yılına kadar Afyon'da TÜFAD şubesi yoktu ve antrenör çalışma referanslarını Eskişehir'den alıyorduk; kursları ve seminerler de Eskişehir düzenliyordu. Kurslara ve zorunlu seminerlere, çeşitli etkinliklere katılan antrenörlerimizin talepleri bir süre sonra Afyon'da da bir TÜFAD şubesinin açılmasını zorunlu kıldı.

TÜFAD AFYONKARAHİSAR ŞUBESİNİN AÇILIŞI

2004 yılının sonlarına doğru Eskişehir TÜFAD şubesinin genel kuruluna elli antrenör arkadaşla katıldık ve buradaki konuşmamda artık Afyon'da bir TÜFAD şubesinin açılması önerimi genel kurulun tasviplerine sundum; önerim oy birliğiyle kabul edildi ve 2005 Nisan ayındaki ilk genel kurulumuzda çekışmeli geçen bir seçim sonunda başkan olarak Afyon futbolunda yeni bir dönemi başlatmış oldum. Yasal işlemlerden sonra kiraladığımız mütevazı bir büroda çalışmalarımıza başladık.

TÜFAD AFYONKARAHİSAR YÖNETİMİNDE GÖREV ALAN ANTRENÖRLER

TÜFAD Afyonkarahisar şubesi yönetim kurulu, M.Ağâh Bıyıkoglu'nun başkanlığında, Efrayim Zengin, Baki Kalkan, Atila Mutluer, Kemal Özkara, İdris Kahraman, Murat Çekiç, Mustafa Keser, Savaş Elçi, Alpaslan Kabadayı gibi ilimiz takımlarında faal ve fedakârca antrenörlük yapan tanınmış isimlerden oluşuyordu.

İşte bu yönetim kuruluyla ilk yaptığımız işlerden biri antrenör kursu açmak oldu. Yapılan çalışmaları duyurmak, antrenörlerimizi bilinçlendirmek amacıyla “ANTRENÖRÜN SESİ” adıyla aylık bir gazete çıkarmaya başladık. Her iki yılda bir yapılan zorunlu seminerlerin yanı sıra çeşitli seminer ve paneller düzenledi, mali durumunu da düzelteren TÜFAD şubesi bünyesindeki antrenörlerin fedakârlıklarıyla yüzlerce gencin katıldığı futbol yaz okulları açtı. Teknik sorumluluğunu Ağâh Bıyıkoglu'nun yaptığı bu yaz okullarında Baki Kalkan, Kemal Özkara, Atila Mutluer, Efrayim Zengin, Savaş Elçi fedakârca çalıştılar. Bu yaz okullarından birisi de Afyon Şeker Fabrikası futbol sahasında, fabrikaya yakın belde ve köylerdeki çocuklara yönelik olmak üzere açılmıştır. Sayın Burhanettin Çoban'ın belediye başkanı olduğu ilk yıllarda mahalle maçları düzenlendi. Bu maçlardan kimileri Ramazan'a rast gelmesi sebebiyle sokak lambaları veya arabaların farları altında oynandı.

Buralarda dikkat çeken birçok genç futbolcu amatör takımlarda oynadıkları gibi kimileri de profesyonel takımlara transfer oldular.

ŞUBEMİZİN AÇTIĞI İLK KURS

2005 yılı Temmuz ayında açılan bu antrenör kursunda; TFF ve TÜFAD genel merkezi ile koordineli olarak çok değerli antrenör hocalarının katılımıyla on iki gün süren teorik ve pratik dersler verdik. Bu kursa geçmişte futbolumuza hizmet etmiş ve artık aramızda antrenör arkadaşlardan Tulay Özçelik ve İhsan Mutluer'in isimlerini vererek geçmişe olan saygımızı da vurgulamak istedik.

Bu kursu bitiren otuz antrenör arkadaşımız ilimiz futbol takımlarında örn. Dinar, Başmakçı Dazkırı, Taşoluk, Kayıhan, Anıtkaya, Bolvadin, Emirdağ, Bayat gibi köy, belediye ve ilçe takımlarında görev alarak çalışmalarını sürdürdüler. Futbol dünyası iyi bilir ki antrenör,

lider bir kişidir, başında bulunduğu takımı derler toparlar, tek-tak-kondisyon çalışmaları yanı sıra futbolcuları sportmenlik ve centilmenlik yönünden de eğitir. DENEYİMLERİNİ, BİRİKİMLERİNİ aktarır futbolculara.

TÜFAD Afyonkarahisar şubesinin başkanlığını iki dönem yaptıktan sonra kendi isteğiyle ve yerime yeni arkadaşlar yetiştirmek amacıyla başkanlıktan 2011 yılında ayrıldım. TÜFAD Afyonkarahisar Şube başkanlığını benden sonra göreve gelen Mustafa Keser yürütüyor.

Mustafa Keser'in başkanlığı döneminde üç kez daha antrenör kursu açıldı. Bu kurslardan mezun olanlarla birlikte günümüzde TÜFAD şubemizin üye sayısı iki yüzü aşmıştır.

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENİ OLAN FUTBOL ANTRENÖRLERİMİZ

Beden eğitimi öğretmenliklerinin yanı sıra çeşitli kulüplerde futbol antrenörlüğü yaparak futbolumuza katkılar sağlayan kimi antrenörlerimiz şunlardır: Mahmut Tağ, Murat Çekiç, Muhammed Doğan, Mehmet Kaya, Ersin ve Hüseyin Yaşar kardeşler, Ramazan Özpınar, Selçuk Binboğa, Ramazan Koç, Mustafa Uğuş, Raşit Sert, Tonguç Gedik, Turhan Hayat, Salim Bayram, Kadir Bursalıoğlu...

UEFA KONVANSİYONU'NA GİRİŞ

2005-2006 yıllarında ülkemizdeki yaklaşık on altı bin antrenörün bilgilerini güncellemek, (antrenörlerden fiilen çalışanların sayısı üç-dört bin ancak vardı, yüzde sekseninin diploması da amatör çalıştırıcıydı) çağdaş futboldaki gelişmeleri izleme imkân ve fırsatları yoktu. Çağdaş futbol kültürüne sahip antrenörlerimizin sayısı yeterli değildi; üst düzey TFF teknik direktör diplomalılar da Avrupa birliği üyesi ve serbest dolaşım hakkına sahip olamadığımız için Avrupa'da antrenörlük yapamıyorlardı. Bu nedenlerle JİRA-UEFA-KONVANSİYONU'NA dâhil olduk.

UEFA KONVANSİYONU'nun iki amacı vardır:

- 1- Antrenör eğitimi, Avrupa'da antrenör seviyesinin yükseltilmesi,
- 2- Eğitim standartlarının eşit hale getirilmesiyle PRO-LİSANS sahibi olacak antrenörler Avrupa Birliği ülkelerinde serbest dolaşım hakkı kazanıp, buralarda çalışabileceklerdir.

Yaklaşık on yıl süren müzakerelerden sonra Avrupa Antrenörlük Lisansı/Antlaşması konseptini içeren UEFA antrenörlük programı başlatıldı. İki buçuk yıl sonra Almanya, Danimarka, İtalya, Hollanda, Fransa ve İspanya'nın Avrupa Antrenörlük Antlaşması'nı imzalamasıyla Avrupa Antrenörlük Lisansı projesi gerçeğe dönüştü. Jira Paneli bugünkü konjonktürde UEFA Antrenör Konvansiyonu'nun işleyişini ve gelişimini sağlayan uzmanlardan oluşan teknik bir kurul.

2008 yılının Aralık ayında ülkemiz, UEFA Antrenör Konvansiyonu tam üyeliğine kabul edilerek her kademedede UEFA Lisans Kursları (UEFA B, A ve ProLisans) açma yetkisini kazandı. Ülkemizde o tarihten bu

yana UEFA Lisans Kursları yapılmaktadır. Bu lisanslara sahip olan antrenörlerin çalışma alanları ise Antrenör Lisans Kursları Talimatı ile belirlenmiştir. PRO Lisans UEFA Pro Lisanslı antrenörler, her ligdeki amatör ve profesyonel kulüplerin her yaş grubundaki takımlarında teknik adam olarak çalışabilirler. UEFA- A Lisanslı antrenörler, profesyonel kulüplerin 19 yaş altı (U19) takımlarında veya amatör kulüplerin her yaş grubundaki takımlarında teknik sorumlu olarak çalışabilecekleri gibi, Milli Takımlar, Süper Lig ve TFF 1.Lig takımlarında yardımcı antrenörlük yapabileceklerdi.

2018 yılı itibarıyla ilimizde PRO-Lisans ve UEFA-A, antrenör diplomasına sahip olan antrenörlerimiz şunlardır: M. Agah BIYIKOĞLU-Pro Lisans, Yücel OCAK-UEFA-A,İsmail ALADAŞ-UEFA-A ve Elit-A,Alı GÜNÇAR-UEFA –A. Lutfi BOYACIOĞLU-UEFA-A, Ahmet BAŞKURT-UEFA-A

AFYONKARAHİSAR FUTBOLUNDA TEKRAR PARLAK GÜNLER... AFJET-AFYONSPOR...

Afjet'in TFF üçüncü ve ikinci liglerde oynaması ilimiz antrenörlüğünde de yeni kapılar aralamıştır. U-11'den başlayarak U19'a kadar sekiz yaş kategorisinde antrenörlüklere talip olan pek çok antrenör çıkmıştır ortaya. UEFA konvansiyonunun yürürlüğe girmesiyle özellikle UEFA-B kurslarına giden antrenörler AFJET'te çalışmaya başlamışlardır. Bunlardan Soner Ballıpınar, Ramazan Koç ve Turhan Hayat, Raşit Sert gibi genç antrenörler de AFJET'te çalıştılar. Bugün AFJET alt yapısında İsmail Aladaş'ın alt yapı genel koordinatörlüğünde Soner Ballıpınar, Süleyman Salman, Turhan Saltık, Yusuf Hünerli ve Fatih Susuz çalışıyorlar. Bunlardan Yusuf Hünerli ve Fatih Susuz, genç kalecileri antrene ediyorlar.

Kaynakça

- Bıyıkoglu, M.A. (2002) Afyonkarahisar'da Genel Spor Etkinlikleri, AKÜ Afyonkarahisar Kütüğü, Cilt 2.
- Bıyıkoglu, M. A. Afyonkarahisar'da Düünden Bugüne Futbol, Taşpınar Dergisi Sayı 6
- Bıyıkoglu, M. A. Afyon Futbol Tarihinden Anılar, İzlenimler, Yorumlar, Taşpınar Dergisi, Sayı 14
- Durak, O. Afyonkarahisar'da Futbol, Taşpınar Dergisi Sayı 9
- Gürkan S.TÜFAD Nasıl Kuruldu? TÜFAD Genel Merkez internet sitesi
- Kalkan, A. (2015) Düünden Bugüne Dinar'da Spor-Dinar'ın Spor'da 85.yılı, İzmir
- Yüce M. (2015) İdmançı Ruhlar
- Afyon Sporunda 50 Yıl. Beden Terbiyesi ve Spor il Müdürlüğü, Afyon
- Türk Futbol Tarihi, TFF yayınları, 1992
- TFF Tarihçesi, TFF internet sitesi
- Kaynak Kişiler:** Orhan Durak, Orhan Küçüksağrıcı, Murat Karaağaç, Hamza Okşar, Atila Mutluer, Ahmet Değer Konya, Recep Uzdil, İbrahim Yılmaz, Mehmet Sarlık, Recep Fidan.

10 MUHARREM KERBELA ŞEHİTLERİNİN RUHLARINA İTHAFDIR BOLVADİNLİ AHMET HIFZI'NIN KERBELA MERSİYESİ

*“Tevallasın, teberrasın bilen dostlara aşk olsun
Temennasın tesellasin bulan dostlara aşk olsun*

Dr.Muharrem BAYAR

Bolvadinli Ahmet Hıfzı 19. yüzyıl şairlerindendir. Doğum ve ölüm tarihi hakkında kesin bilgi yoktur, Sadeddin Nüzhet Ergun'un, Üsküdarlı Fârki Efendi'den aldığı bilgilere göre: Fârki Efendi ile sohbet etmiş Bektaşî meşrepli, ümmî bir çobanmış.

Şiirlerini incelediğimiz zaman ümmî olmadığını iyi

bir tahsil gördüğünü, divan şiirinin bütün inceliklerine sahip olduğunu görüyoruz. Ahmet Hıfzı'nın 1800'li yılların sonunda Bursa'da yayımlanan Nilüfer Mecmuası'nda çıkmış ve pek bilinmeyen iki tane şiirini bizzat derledim. Şaire ait olan ve bazı kitaplarda da yer alan meşhur “Kerbela Şehitleri Mersiyesi”nde ise İslam tarihinde yaşanan bu acı olay anlatılır.

HAZRETİ İMAMİ HÜSEYİN'İN RUHU İÇÜN MERSİYE

Geldi çün mah-ı Muharrem kıldı dehr-i rûşenâ
Hatır-ı uşşaka düştü macera-i Kerbelâ'
Çünkü ol menzil-i müsaheb-i mecmâ-i bahr-o belâ
Teşn-i dil oldu şehit anda Hüseyin-i müctebâ
Cem olup Küfe diyarı da güruhu eşkıya"
Alî evladı Resule gördüler çevri revâ

Bir azim fitne uyandırdı Yezid-i bî-hâyâ
Söyle vallahi sezadır canına lânet seza.

Ol vefasız bî rahmlar kavli mergub ettiler,
Küfe'ye davet kılub i rsâl-i mektub ettiler.
Sanasın bin can ile cananı matlub ettiler.
Sonra ahdi bozdular Akval-i Makzûb ettiler
Set çeküb mebzul Fırat'ı anda. Mahcup ettiler.

Bir azim fitne uyandırdı Yezid-i bî-hâyâ
Söyle vallahi sezadır canına lânet seza.

Çün bilirdi nur-u çeşmî Ahmet-i Muhtar idi
Valide Ali cenab-ı Haydar-ı Kerrar idi
Mader-i binti Resul-i Hazreti Zehra idi»
Dader-i pâk-i Hasan-ı Hulkû Rızâ-i Hünkâr idi
Nesl-i peygamberliğin âyâ kim inkâr eyledi
Şân-ı vâlası anın günden dahî izzâr idi

Bir azim fitne uyandırdı Yezid-i bî-hâyâ
Söyle vallahi sezadır canına lânet seza.

Bir takım nâmertleri münkâd edüb fermanına,
Liva-yı nahsı dikti Kerbelâ Meydanına
Kâhr-ı müstahsen görüb Al-i Resulün şânına
Bî günah mazlumların girdi o zalim kanına
Mansıbı dehri değişti devlet-i imanına
Tâ be mahşere lanet olsun kendine avanına

Bir azim fitne uyandırdı Yezid-i bî-hâyâ
Söyle vallahi sezadır canına lânet seza.

Allah Allah öyle betd bahtım olup fermanları
Saymadı asla hukuk-ı Hazret-i Peygamberi
Bir içim suya diriğ etti Havariç leşkeri
Suretâ İslam idi sirette kâfir ekseri
Olmadı böyle musibet devr-i Âdemden beri
Ya nice yaş dökmesin erbab-ı aşkın gözleri

Bir azim fitne uyandırdı Yezid-i bî-hâyâ
Söyle vallahi sezadır canına lânet seza.
Bu Muharremdir zemin ü âsmân ağlar bu gün
Vakt-i matemdir muhibb-i hânedan ağlar bu gün
Eşk-i hasretler döküp de tende can ağlar bu gün

Aşıkanın dide-i giryanı kan ağlar bu gün
Hâsılı feryat edüp cümle cihan ağlar bu gün
Ağla HIFZI aşk ile üftedağan ağlar bu gün
Bir azim fitne uyandırdı Yezid-i bî-hâyâ
Söyle vallahi sezadır canına lânet seza.¹

¹ Dr. Muharrem Bayar.Bolvadin Tarihi,c.2.s.483

Emirdağ İlçesi Adayazı Beldesi Kaya Mezar Odası ve Ahşap Lahitleri

Ahmet İLASLI*

Bugünlerde yazılı ve görsel basında, Mısır'da 100 kadar ahşap tabut bulunduğu bildirildi. 2500 yıllık oldukları bildirilen boyalı ahşap lahitler insan biçimiyle, aşağıda anlatılan ve günümüz tabutlarını andırır Adayazı ahşap lahitlerinden, farklılık göstermektedir.

İlimiz Emirdağ İlçesi Adayazı (Fırıglı) Beldesi'nde, Belediye Başkanlığı tarafından yapılan bir çalışma sırasında, ahşap tabutların bulunduğu yolundaki İlçe Jandarma Komutanlığı'na yapılan ihbar sonucu, müze uzmanları Arkeolog Cemil Dumanhoğlu ile arkeolog Özkan Aslan giderek gerekli inceleme yapmışlar ve bulunan ahşap tabutların ve mezar odasının arkeolojik özellikte olduğunu belirleyerek, ivedilikle çalışma yapılması gereğini Müdürlüğe bildirmişler ve hemen gerekli çalışmaya aynı gün başlamışlardır. 04-06.05.2010 günleri arasında üç günlük bir çalışma yapılmıştır. Üçüncü gün çalışmaya müdürümüzle birlikte ben de katıldım. Çizimleri yaparak, buluntuların paketlenip taşınmasına öncülük ettim.

Yapılan incelemede, Belediye Başkanlığınca yapılan yeşil alan düzenlemesi için kepçeyle çalışma yapıldığı sırada, çukur açarken bir göçük oluşmuş, bu göçüğün oluşmasıyla da, içinde ihbarda sözü edilen ve günümüz tabut biçimini andıran 4 adedi arka arkaya, 1 adedi de

yanlamasına konulmuş toplam 5 adet ahşap lahitin bulunduğu yeraltı mezar odasıyla karşılaşmıştır. Göçüğün oluşması sırasında üst arazi zeminine ait toprak ve zemin kaya oluşumu parçalarının oda içine dolduğu ve iç zeminde bulunan ahşap lahitleri parçaladığı ilk aşamada görülmüştür.

Göçükten anlaşıldığına göre, açılan mezar odası yaklaşık 30-50 cm.lik bir toprak altında, yine yaklaşık kalınlığı 50 cm. kadar olan kireç taneli sert bir kalkerimsi katman ile bunun altında killi doğal bir oluşum olan tepelik bir alan içinde bulunmaktadır.

Mezar odasının yüzeyinde kazma izleri ve tavan katmanı

Mezar odası iç görünümü

* Arkeolog. Emekli Müze Uzmanı

Temizlik aşaması

3 ve 4 nolu lahitler

1 nolu lahit temizlik aşaması

3 ve 4 nolu lahitler arası temizlik aşaması

4 nolu lahit altında bulunan koku kabı

Kuzeybatı köşede bulunan yakma kabı

Bu alan, daha önce 2006 yılında tarafımızca incelenmiş ve mezar veya mezar odalarının varlığı belirlenerek III. derece sit alanı olarak tescil edilerek koruma altına alınmış bir alandır.

Yaklaşık 150 cm. uzunluk ve 100 cm. genişlikteki oval görünümlü göçükten içine girilen mezar odası, arazi zemininde açılan küçük bir çukur girişi içinde, büyükçe dikdörtgen bir taş kapakla kapatılmış ve bir insanın girebileceği genişlikteki bir giriş olan 150 cm. katman yüksekliği altına özensiz açılmış bir oda olduğu görülmüştür. Sert killi bir oluşum olan doğal kaya bünyesine oyularak yapılmış olup, oyma işlemi yapılan alet olan kazmaya ait izleri, yeni yapılmışçasına, oda iç yüzeylerinde görülmektedir. Mezar odası, yaklaşık 330 cm. uzunluk, 226 cm. genişlikte ve 175 cm. yüksekliğinde bir oda biçiminde oyulmuştur. Odaya giriş kuzeyden olup, yaklaşık 20 cm. kalınlığında, 80 cm. genişliğinde, 130 cm. yüksekliğinde dikdörtgen kapak taşıyla kapatılmıştır. İç zemin, yaklaşık 40 ve 50 cm. lik iki basamakla inilmekte olan düzeltilmiş bir zemindir. Yan yüzeyler zemine doğru kavilenecek indirilmişler ve böylece zemin genişletilmiştir. Özellikle kuzeybatı köşeye doğru boşluk oluşturacak biçimde indirilmiştir. Göçük nedeniyle, kapak üzerindeki anakayada yaklaşık 100 cm'lik bir açıklık oluşmuş bulunmaktadır.

Mezar odası temizliği: Belediyeden alınan işçilerle başlatılan çalışmaya göçük yerinin düzeltilmesiyle başlanılmış ve içeriye göçen enkazın temizlenmesiyle çalışma sürdürülmüştür. Önce giriş yeri zemini temizlenmiş, iri parçalar çıkartılmış ve ahşap lahitlerin çevresinin temizliği yapılmıştır. Böylece iç temizliği bitirildikten sonra ahşap lahitlerin temizliğine geçilmiş ve özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Yerinde paketlenme

Taşıma

Müze çalışması

3 nolu lahit

4 nolu lahit

Kuzey yöndeki girişin olduğu yerdeki göçükten içeri girildiğinde, güneye doğru arka arkaya doğu –batı doğrultulu dört ahşap lahit ile bunların doğusundaki boşlukta kuzey-güney doğrultulu bir başka lahit olmak üzere beş adet ahşap lahitin varlığı görülmüştür. Bunlar, girişten itibaren 1, 2, 3, 4, ve yandaki 5 olmak üzere numaralandırılarak temizliklerine başlanmıştır.

Göçük nedeniyle ve göçük öncesi zamanla tavan katmanlarının düşmesiyle, girişe yakın olan 1. 2. ve 5. lahitler tamamen, 3. ve 4. lahitler ise kısmen tahrip olmuşlardır. Ayrıca ince ahşap tahtalardan yapılmış olmaları nedeniyle zaman içinde kuruyarak içe ve dışa kıvrılmış ve kırılmış durumda bulunmuşlardır.

İlk izlenimlere göre lahitlerin, genelde tek veya iki parça, tabanları kalın, yanları normal, kalın köşe desteklerine geçmeli olarak, kapakları ise daha ince tahtalardan üçgen alınlıklı beşik çatılı biçimde gövdeden ayrı olarak, günümüz tabutlarına benzer biçimde, yapılmış ahşap lahitler oldukları anlaşılmıştır. 5. ahşap lahit dışında, diğer 4 adedi, ahşap üzerine beyaz ve sarı boyalı zemin oluşturulmuş ve genelde siyah çizgilerle belirlenmiş bitkisel, geometrik ve kurdeleden fiyonklu çelenk (girland) bezeklerle süslenmiş oldukları belirlenmiştir. Ayrıca çelenklerin aralarına, fiyonk halkalarındaki orta boşluklara yivli sütunceler eklenmiştir. Sütunceler başlıklı ve altlıklıdır. Yivleri dikey oluklu veya boya olukludur. Lahitler, üç adet kalın takoz parçaları üzerine oturulmuş durumdadırlar.

Taşıma: Mezar içinde yapılan temizlik işleminden sonra taşınma işlemine geçilmiştir. Ahşapların özelliğini yitirmiş, boyamalı ve çok parçalanmış durumda olmaları, dikkatli ve özenli taşınmasını gerektiriyordu. Bu nedenle acilen korumalı olarak taşımak zorundaydık.

4 nolu lahit kapağı

Bezeme li kapak parçası

Bezeme li kapak parçası

Ahşap lahitlerin boyayla yapılmış çelenk ve geometrik, hatta bir parça üzerinde mezar koruyucu bir özelliği olan meduza başı bezemeli olmaları, gün ışığından sakınmamızı gerektiriyordu. Bunun için öncelikle küçük parçalar, bulunabilen ambalaj kâğıdıyla sarılarak getirilen ambalaj kutularına ve kasalara konuldu. Daha sonra ahşap lahitler tümünden alınıp önce kâğıtla sarılıp yine getirilen sunta plakalar üstüne konuldu ve hepsi birlikte battaniyelere sarılarak alındı ve nakledeceğimiz araca konuldu. Kapalı bir araçla 3.gün sonunda müzeye taşınmış oldu.

Müzedede çalışmalar: Müzeye ivedilikle getirilen ahşap lahitler, tesadüf ki o günlerde müzede, Bakanlığımız adına yapılmakta olan bir proje çalışmaları sırasında bulunmuştur. Müzede 2010 yılı Avrupa Kültür Başkenti İstanbul Sergisinde, Bakanlığımızı temsil edilmek için seçilen Tatarlı boyalı ve figürlü ahşap mezar odasının onarımı kapsamında, Almanya'dan gelmiş uzmanlar ça-

lışmaktaydı. Ayrıca Ege Üniversitesi Bergama Meslek Yüksek Okulu Restorasyon ve Konservasyon Bölümü öğretim görevlileri olan Sema Yavuz Çakalgöz ve Mustafa Çakalgöz, bu konuda çalışmamıza yardımcı olmak üzere gelmişlerdi.

Birlikte yapılan çalışmayla, loş bir ortamda paketler açılarak buluntuların kısmen temizliği ve fotoğraflaması yapılmış ve lahitlerin tümlenmesine çalışılmıştır. Zaman yetersizliği ve uzun süre açıkta kalmalarının sakıncası göz önüne alınarak, çalışmaya daha uygun koşulların sağlandığı zaman yapılmak üzere ara verilerek, olduğu gibi paketleyerek depoya kaldırılmıştır.

1.lahit: Gövdesi olduğu yerde parçalanmış ve zamanla içe dışa kavislenmiş durumdadır. Kırmızı beyaz çizgili sütunceli, her iki dar yanı üçgen alınlıklı beyaz zemin üzerine siyah geometrik desenli ince tahta kapaklı olmakla birlikte çok parçalanmış olduğu için tam özelliği belirlenememiştir. Kalınca taban tahtalı olan ahşap lahit, altında kalın ensiz tahta takozlara oturtulmuştur.

2.lahit: Gövdesi olduğu yerde parçalanmış ve içe kavislenmiş durumdadır. Yanlar sarımsı zemin üzerinde fiyonk uzantılı belirsiz beyaz boyalı kenarları dilimli çelenk kuşaklı kenarları üçlü yarım daire araları beyaz boyalı köşe dikmeli, yanlar iki parçadan oluşturulmuş olmakla birlikte çok parçalanmış olduğu için tam özelliği belirlenememiştir. Kalınca zemin tahtalı olan ahşap lahit altında kalın ensiz tahta takozlar bulunmaktadır.

3.lahit: Gövdesi sağlam durumda olmakla birlikte, tek parça olan uzun yan tahtalarının kurumasıyla içe kavisli halini almış durumdadır. Yalnızca her iki dar yanı da üçgen alınlıklı ve iki ince tahta halindeki kapağı kırık ve dağınıktır. Gövde açık kirli, kahvemsî ana yüzeyli olup, siyah çizgisel geniş uçları sarkık ve ortası açık boğumlu fiyonklu, fiyonk boğumları arasında uçları kozalak bezekli geniş beyaz dairesel dilimli çelenk (girland) kuşaklı, birbirine bağlantılı sarkık uzantılar arasında sütunceli, köşe dikmelerine geçmeli, gövde üzerinde enli çıta pervaz dolanmaktadır.

4.lahit: Gövdesi sağlam durumda olmakla birlikte, tek parça olan uzun yan tahtalarının kurumasıyla içbükey halini almış durumdadır. Yalnızca her iki dar yanı da

Meduza bezemeli kapak parçası

üçgen alınlıklı ve iki ince tahta halindeki kapağı kırık ve dağınıktır. Beyaz zeminli, çizgisel geniş uçları sarkık boğumlu fiyonklu, fiyonk boğumları arasında geniş beyaz dairesel çelenk (girland) kuşaklı, sarkık uzantılar arasında ayrı kaide ve başlıklı sütünce eklentili, üzeri çizgisel koçbaşlıklı ve kaideli sütun bezemeli köşe dikmelerine geçmeli Yan dar yüzlerinde de siyah çizgili uçları aşağı sarkık ve kıvrımlı boğumlu karşılıklı iki yarım fiyonk arasında beyaz çelenk bulunmakta. Gövde üst kenarını enli çıta pervaz dolanmaktadır.

5.lahit: Döküntülerle tamamen parçalanmış ise de düz tahtalardan yapılmış olduğu anlaşılmıştır.

Buluntular arasında 4 nolu lahit altında, bir adet koku kabı sağlam olarak ele geçirilmiştir. Kuzeybatı köşede, çömlek parçası içinde kül bulunmuştur. Ayrıca çanak çömlek parçaları dağınık olarak toplanmıştır.

Lahitlerin içinde yanık insan külleri, ahşaplara yapışmış durumda saç, dokuma, metal ve deri, hatta kafatası parçacıklarının olduğu, müze çalışmaları sırasında elde edilmiştir.

Buluntuların incelenmesine göre; koku kabının ve bulunan çanak çömlek parçalarının M.Ö. 4. yy. kaplarından olduğu görülmektedir. Buna dayanarak bu ahşap lahitlerin de bu döneme ait oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca bezemeleri, bu dönemin özelliklerini çağrıştırmaktadır.

Sonuç olarak, oyma mezar odası gelişigüzel yapılmış, özelliği olmayan bir kayaya oyma olmasına rağmen içine konulan ahşap lahitler, özellikleri bakımından son derece önemli ve özenle yapılmış olmaları, dönemi için harikulade eserler arasındadır.

İlimizde Dinar ahşap mezar odalı Tümüls türü anıtsal bir mezar, boyalı figürlü olmaları bakımından dünya çapında tek eserin varlığı bilinmektedir. Bu ahşap lahitler de yine tek olma özelliğini taşımaktadırlar: hem ahşap olmaları, hemde boyalı ve bezemeli olmaları, hem bir mezar odası içinde birden çok toplu olarak bulunmaları, hem de içinde giyimli olarak yakıldıktan sonra konulmuş insan küllerinin varlığı ile Anadolu arkeolojisi için, ünik olmalarını sağlamaktadır.

Mısır ahşap lahitleriyle aynı döneme ait eserlerdir.

Kaynak: Müze arşivi ve Milliyet Gazetesi, 17 Kasım 2020 tarihli Haberi

Bezemeli kapak parçası

Yanmış kafatası parçası

Uçları cam boncuklu yanık saç parçası

Yanık dokuma parçası

Yanık sandalet parçası

Savcı Türkmenoğlu

afyon76@gmail.com

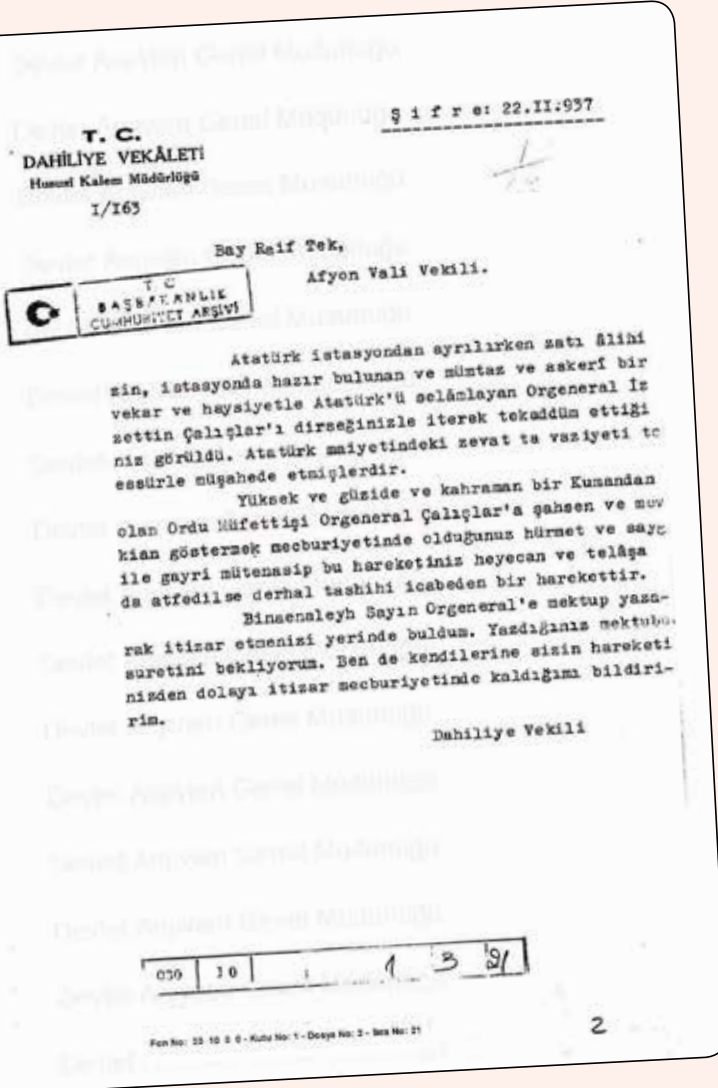
Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Afyonkarahisar'a son ziyareti 20 Kasım 1937 tarihidir. Saat 13.00 sıralarında trenle ilimize gelen Atatürk burada karşılandıktan sonra Belediye'ye geçer, Anıtpark'ı inceler, buradan asri mezarlığa geçerek Hava Şehitleri'nin kabrini ziyaret eder ve tekrar şehre dönerek yeni yapılan Vali Konağı'nı inceler. Buradan da istasyona geçerek Ankara'ya döner.

Atatürk'ün tren istasyonundan uğurlanması esnasında yaşanan bir olay Arşivden Yapraklar'ın konusunu teşkil ediyor.

Atatürk'ün Afyonkarahisar'ı bu son ziyaretinde Vali Ahmet Durmuş Evrendilek'tir. Büyük ihtimalle izinli olmasından dolayı yerine vekâlet eden Vali Vekili Raif Tek uğurlama esnasında Milli Mücadelenin önemli komutanlarından, o günlerde 2. Ordu Müfettişi olarak görev yapan Orgeneral İzzettin Çalışlar'ı dirseğiyle iterek öne geçmeye çalışır. Orgeneral İzzettin Çalışlar çok üzerinde durmasa da o sırada heyetin içerisinde bulunan İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ve yanındakiler bu durumdan fazlasıyla rahatsız olmuşlar ve hem sözlü hem de yazılı olarak Vali Vekili Raif Tek uyarılmış.

Ekteki belge Dâhiliye Vekili (İçişleri Bakanı) Şükrü Kaya imzası ile 22 Kasım 1937'de yani Atatürk'ün Afyonkarahisar'ı ziyaretinden 2 gün sonra Vali yardımcısı Raif Tek'e gönderilmiş. Bakan Şükrü Kaya'nın yazısından Vali Vekili'nin orgeneral İzzettin Çalışlar'a bir özür mektubu gönderdiğini öğreniyoruz.

Devlet Arşivleri Fon No:30 10 00 Kutu No:1 Dosya No:3 Sıra No:21

Sol Başta Orgeneral İzzettin Çalışlar, Başbakan Celal Bayar, Atatürk ve Vali Vekili Raif Tek

Şehir, Şehirleşme ve Afyonkarahisar

Süleyman KARAKUŞ*

Medeniyetimizde şehir sözcüğü "Medine" ile eş anlamlıdır. Latince'de "civilis" kelimesi ve "civilisation/uygarlık" manasını içeren "şehir" zamanla bu manasını yitirse de bu damar şehir dokusunda, sessiz ve derinde yaşamaktadır. İnsanın evrilmesi, kemalatı ve bu dönüşümün sürdürülebilir olarak yaşanması için şehir bir vasattır, bir ambiyanstır, bir simgedir, bir anlam hiyerarşisidir, bir gönüllülük serüvenidir.

Hicret'le inşa edilen "medine/şehir" kavramı, özel ismiyle "Medine-i Münevvere: Aydınlık Şehir" bir konsepttir. Yaşantıyı her detayı ve tüm paydaşlarıyla bölücü olmadan ele alır ve bunu bir emanet bilir. Şehir, emane-tine ve emniyetine aldığı insan, hayvan ve ekosistemi bozmadan geliştirerek evrensel genel doğrularla uyumlu bir yaşama alanı oluşturur. Şehir ile inşa edilen yaşantı görüntü duygusundan ziyade akıldan, merhametten, bilgelikten beslenir. Medinileleşmiş yani medenileşmiş yaşantı bilimsel ve ileridir, evrensel genel doğrularla uyumlu bir hayattır. Bu hayatı oluşturan en ileri akıl vahy akıldır. İslam'da şehir ve şehirli, bu akıl kapsamındaki bilgiyi, duygu ve düşünceleri, hal ve davranışları yitlik malı görür, ona "hikmet" der, onu arar bulur ve yaşantısına ikame eder. Medeniyetimizde bir şehri işte bu ileri akıl ve Rahmani sevgi inşa eder, ihya eder. Bu sebeple, Anadolu'da ve diğer İslam şehirlerinde inancı, kökeni, statüsü, vasfı ne olursa olsun yaşayanlar, şehre misafir olanlar ve şehir civarındakiler bölücü muamele görmezler, hatta böyle bir bakışı hiç bilmezler. Bu sebeple Afyonkarahisar'da halkı Müslüman diğer şehirlerde olduğu gibi her ırktan, dinden, sosyal sınıftan insanı hür, rahat ve "kendini kendi" hissederek yüzyıllarca yaşatmıştır, yaşatmaktadır.

*Afyonkarahisar Belediyesi Başkan Yardımcısı

Bir şehrin ileri akıl ve Rahmani sevgi ile inşa edilmesi, o şehrin "Besmele" ile yaşatılması demektir. Rahman ahlakı bölücü değildir, bütün kulları besler, donatır, kuşatır, geliştirir, sever ve yaşatır. Bu sebeple Anadolu İrfanı "Besmele"deki manayı şehre ikame eden evrensel bir akıl olmuştur. Bu noktada, hemşerimiz Ahmed Şemseddin Karahisari merhuma ve onun özgün bir istifi, bir grafik tasarım örneği de olan "Besmele"sine değinmek yerinde olacaktır. Ahmed Şemseddin Karahisari'yi bir yazımızda özet olarak ele almak üzere anlaştalım. Ama onun gönlü gibi geniş, zarif ve bir o kadar da heybetli el yazması Kur'an-ı Kerim'ini ve Süleymaniye Camii'nin kapı ve iç mekânlarına nakşolmuş meşklerini lütfen internetten de olsa ziyaret edin; orada Afyonkarahisar'ın şehir, şehirli ve şehirlilik ruhunun Osmanlı'nın yükseliş dönemindeki bir fotoğrafını göreceksiniz. O zaman siz de "Bu şehrin kültür düzeyi yüksektir. Bu şehirde öyle bir ruhaniyet var ki, gelenlerin kalp gözü açılır. İnsan bağ ve bahçelerinde gam ve kederlerinden sıyrılır, âdeta yeniden doğmuş gibi olur" diyen Evliya Çelebi'nin hissiyatını yaşayacak, o zaman siz de "Bu şehir Medine'ye çok benziyor" diyen Prof. Dr. Yılmaz Dündar hocamızı hatırlayacaksınız.

Eserleri okumayı bilenler “Geçmiş zaman olur ki” diye başlayan cümleyi motivasyon ve misyon belgesi olarak görürler. Bu kapsamda, Karahisari’nin hala yaşayan eserlerini görmek, yaşatmak, güncelleştirmek mümkünse projeler üretmek, şehrimize, ülkemize ve insanlığa karşı bir sorumluluktur, bir vefadır. Karahisari’nin Besmele’sine dönelim, hatta onu akademik bir belge ile ele alalım. 18-19 Kasım 2011 tarihlerinde Bakanımız Sayın Prof. Dr. Veysel Eroğlu’nun himayelerinde Afyonkarahisar Valiliği, Afyon Kocatepe Üniversitesi Rektörlüğü, Afyonkarahisar Yerel Tarih Araştırmaları Merkezi (AYTAM) ve Afyonkarahisar Güzel Sanatlar Derneği işbirliğiyle Ahmed Şemseddin Karahisari Sempozyumu gerçekleştirilmişti. Evrensel genel doğruları özümsemiş sanatı ve sanatçıları barışa ve onura katkı sağlamak amacıyla motive edici unsurlar olarak yaşatmak, bireysel ve toplumsal yaşantıyı zarafet üzerine inşa etmek ve bunu Afyonkarahisar şehir kültürünün bir parçası haline getirmek hedefli bu sempozyumda üniversitelerden akademisyenler, hat ve tezhip sanatçıları, öğretim elemanları ve öğrencilerin katılımıyla bilimsel sunumlar ve açık oturumlar gerçekleştirilmişti. Özellikle Haliç Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Savaş Çevik’in “Hat Sanatımız ve Ahmet Karahisari” sunumu, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi’nden Talip Mert Hoca’nın “Karahisari Hattı Besmele veya Hat Sanatımızın Nazar Boncuğu” konulu sunumu önemli tespitler içeriyordu. Sempozyum bildirisinde yer alan bu tespit ve önerilerden birisi, Karahisari’nin Besmele istifinin dünyada önemli bir grafik tasarım örneği ve ekol olduğu, üzerinde lisansüstü çalışmalar yapılması gerektiği, bu Besmele’nin Afyonkarahisar’da en güzel şekilde yaşatılması gerektiği idi ve bu kabul görmüştü. Bu noktada hemşerilerimize, belediye başkanımızın projelerinden olan bu Besmele’nin şehrimize inşa edilecek giriş kapılarından birinde ve şehrin etki alanı ve görselliği güçlü bir noktasında projelendirilerek yaşatılacağı müjdesini vermek isterim.

///Şehir, Şehirleşme ve Şehirli Olma” Medine’den medeniyete bir süreçtir, bu kavramlar aslında mekân ve zamanla kısıtlı da değildir. Zamanı ve mekânı kimliklendirme açısından bir dönüm noktası olan Efendimiz (SAV)’in hicreti, hayatın tümüne bilimsel ve Rahmani olarak dokunan yeni bir süreci başlatmış ve İslam şehirlerinin oluşum süreci ve bunun için gereken idrakin inşası

başlamış, kendisine benzemeye çalıştığımız Medine-i Münevvere ilk evrensel şehirleşme sürecine ev sahipliği yapmıştır. “Şehir, Şehirleşme ve Şehirlilik” açısından Medine, şehir kavramının rol modeli olmuştur. “Şehir” bu yüzden bazı kaynaklarda Efendimiz Hazreti Muhammed (SAV)’e nispet edilen O’nun isimleri arasında sayılmış, “meşhur, kâinatın şanı, şerefi” gibi anlamlarıyla “Şehir” Efendimiz (SAV)’in manasının yaşa(n)dığı yer olarak algılanır olmuştur.

İslam düşüncesinde şehir, şehirli ve şehirleşme, öncelikle madden ve manen sürdürülebilir kalkınmaya dayalı, etik, şeffaf, cazip bir hayat tarzını işaret eder. Günümüzde bilgi teknolojileri, yapay zekâ ve hızlı iletişim ile tanışan şehir ve hayat, etik bir kalkınma ve rekabetle daha iyi noktaya gelecektir. Madden çok önemli mesafeler kat eden şehirlerimizin sonraki aşama olarak insan odaklı kalkınma modeli ile çok daha iyi mesafeler alacağı kesindir.

Afyonkarahisar’ımızın yaşayan dokusu, yukarıda tanımladığımız manada şehir ve şehirli olmanın gereklerini taşımaktadır, hafızamız da bu evrenselliktedir. Buna rağmen insanlık olarak temiz ve sürdürülebilir tutmakta zorlandığımız hava, su, toprak elbette bizleri üzmektedir. Hatta geçen hafta sosyal medya hesaplarımızda ve basında da paylaşılan, yollar, parklar, ortak kullanılan kamusal alanlardaki hoş olmayan görüntüler ve bırakılan miraslar, şehrimizi tarif eden “Bu şehrin insanı ankadır, kültür düzeyi yüksektir” cümlelerine uymamaktadır. “Bu şehir Medine’ye çok benziyor” tanımlamasına yakışmayan fotoğraflar bu şehrin normalidir. Medine menşeli saf ve temiz medeniyet damarından beslenen Afyonkarahisar halkının yaşantısı ve şehirlilik geleneğinin kendini daha güçlü ve etkin olarak göstereceğini bilmek bize umut vermektedir.

MİLLİ MÜCADELE'DE BİR MİLİS YÜZBAŞISI EMİRDAĞLI PALAOĞLU KARA AHMET EFE

Şükrü TÜRKMEN*

Ahmet Efe (Palaoğlu Kara Ahmet) Emirdağ Soğukkuyu Köyü'nden Hacı İbrahim'in oğlu. 1891 doğumlu. İki evli. İlk eşi Suvermez Köyü Deveciler sülalesinden Ömer kızı Fatma. Bu evliliğinden Şerif ve Senem adında iki kızı ile Hasan Hüseyin (Kara Hasan) adında bir oğlu olur. İkinci eşi Huriye Kökten¹ ile evliliğinden çocukları olmaz.

Çok gözü kara ve cesur bir delikanlıdır. Köy yakınlarında çıkan bir kavgada aynı köyden bir grup kardeşlerini döverek kovalar. Durumdan Ahmet Efe'nin haberi olur ve hemen olay yerine gelerek kavgaya karışır. Kavgada sekiz dokuz kişi hafif ve ağır olarak yaralanır. Karşı tarafın şikâyeti üzerine durum adli makamlara intikal eder. Yakalama emri çıkar ama teslim olmaz, dağa çekilir.

Bir kaç yıl dağlarda kalır. Bazı hatırı sayılır kişilerin araya girmesi sonucu ikna olarak teslim olur. Aziziye'de hapisanede, çok zorlu şartlar altında, biraz yattıktan sonra Afyon'a sevk edilir.

Afyon cezaevinde hükümlülere kendisini sevdirebilir. 1918 yılı Nisan Ayı'nda yirmi kadar mahkûmla birlikte Afyon hapisanesini yararak kaçarlar.² Beş, on arkadaşıyla birlikte Soğukkuyu Köyü'ne gelerek yaylaları kendisine mekân tutar.

Vatandaş zararlı yoktur. Dağlarda olmasının tek sebebi kolluk kuvvetlerine teslim olmamaktır. Tüm baskılara rağmen o zamanlar Aziziye'de faaliyette bulunan Kara Hüseyin ve Gül Osman çetelerine katılmaz. Hatta arkadaşlık ilişkileri çerçevesinde bazı durumlarda Kara Hüseyin'e yardım eder. Bir keresinde de onun yakalanmasını engeller.

İzmir işgal edilmiştir. Karahisar mıntıkası ve Alaşehir havalisi kumandanı Kaymakam Ömer Lütfi 15 Ekim

* Araştırmacı-Yazar

¹ Afyonkarahisar eski milletvekili Orhan Kökten'in ablası.

² COA.23.4.1918. 12/12, Fon: DHEUM. 3.Şb.

1919 günü bir talimat yayımlayarak eşkiyaların teslim olmasını ister. Bu talimatta "Emirdağı'na iltica eden eşkiyalar heyet-i umumiyesi ile (kaza haricinden gelenlerle beraber) esliha ve teşhizatlarıyla teslim olacaklardır. Bunların içinden adliyeyle teslim edilmeye kesbi istihkak edenler Alaşehir cephesine gönderilecek ve oradaki mücahidine iştirak edeceklerdir. Diğerleri erbab-ı esaret olanlar kıtaata verilecek olmayanlar kefalet altında serbest bırakılacaktır. Ber-veçhi bâlâ emre itaat edilmeyecek olursa bunların mensup oldukları köyler yakılacak ve cebren hayyen (canlı olarak) veya meyyiten (ölü olarak) derdest edilinceye (yakalanıncaya) kadar uğraşılacaktır." denilmektedir.³

Bu davet üzerine Gül Osman ve çetesinin on dört elemanı, Kasım Ayı sonlarında, Arif Bey Müfrezesine katılır. 1920 Martında Kara Hüseyin Çetesi Kaymakam Arif Bey tarafından etkisiz hale getirilir⁴ ve seksen, yüz adamı Arif Bey'e katılır. Arif Bey'in daveti üzerine Palaoğlu Kara Ahmet'te, adamlarıyla birlikte, Arif Bey'e iltihak eder. Kara

Ahmet'in de iltihakıyla Arif Bey önemli bir şekilde güçlenir ve Karakeçili Aşiret Kuvvetleri hatırı sayılır bir kuvvet haline gelir.

Kaymakam Arif Bey komutasında Karakeçili Müfrezesi, Ankara Hükümetinin emri üzerine, 210 atlı 55 yaya milis askerî ile birlikte 22 Nisan 1920 günü trenle Afyon'dan Ankara'ya hareket eder. 23 Nisan günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış günü şerefine, Ankara sokaklarında bir geçiş merasiminde bulunduktan sonra 24 Nisanda Ayaş'a gelir. 25 Nisanda asilerin elindeki Beypazarı'na taarruz eder. Bir saatlik çarpışmanın ardın-

³ Genel Kurmay ATASE, 463/92

⁴ Atatürk 01 Mayıs 1920 tarihli meclis gizli celse toplantısında "Bundan başka Afyon Karahisar şarkındaki Aziziye'de ufak bir mesele hadis olmuştu, bu meseleyi hüsnü suretle halle muvaffak olan kıtaata, emredilecek istikamete harekete müheyya olmak üzere Afyon Karahisarında içtima etmelerini emrettik" demiştir.

dan âsileri tamamıyla bozguna uğratarak ilçeye girer ve halkın sevgisiyle karşılanır.⁵ Düzce isyanını bastırır ve 6 Mayıs'ta müfrezesiyle Yabanabad'a (*Kızılcahamam*) intikal ederler. Arif Bey 11/12 Mayıs gecesi çadırında uyurken başına aldığı bir mavzer kurşunu ile şehit edilir.

Arif Bey müfrezesinden geriye kalan ve esir edilen yetmiş nefer belediye önüne getirilerek "*Padişahım çok yaşa*" diye üç kez bağırıldıktan sonra serbest bırakılır.⁶ Serbest kalanların bir kısmı Bolu'daki isyancılara katılırken, bir kısmı da memleketlerine dönerler. Sivrihisar Kaymakamlığı'ndan alınan 12 Mayıs 1920 tarihli telgrafta Arif Bey Kuva-yı Milliyesine mensup kalan kişilerin Aziziye civarında bulundukları Karahisar Mutasarrıfı Ethem'e bildirilir.⁷

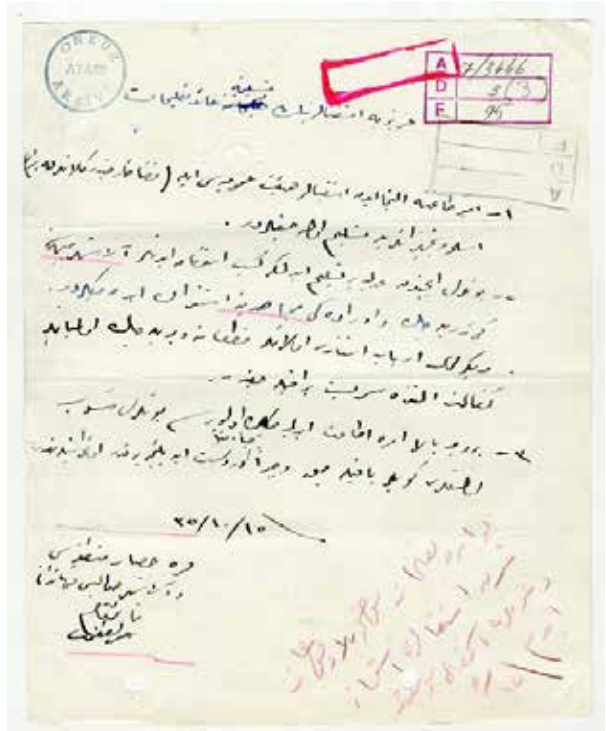
Arif Bey'in ölümü üzerine Aziziye'ye dönenlerden Palaoglu Kara Ahmet Efe, Elmas Pehlivan⁸ ve Çerkez Osman ayrı ayrı müfreze oluşturarak Kuva-yı Milliye'ye gönüllü toparlar ve Karahisar Müdafaa-i Hukuk Reisi İkinci Başkanı Reşit Bey'le birlikte hareket ederler.

Karahisar Müdafaa-i Hukuk Reisi İkinci Başkanı Reşit Bey, Bolvadin ve Aziziye kazalarından bin kadar süvari ve piyadenin sevk ve toplanmasında müftü efendi ile birlikte fevkalade hizmetleri olur.⁹

Bolvadin'de halktan yardım olarak toplanan silahlılar, 24 Eylül 1920'de Karahisar Millî Taburu Çelikalayı'na gönderilir. Aziziye ve Bolvadin şubelerinden toplanan mücahit sayısı yüz süvari ve altı yüz piyade olup 2 Ekim 1920 tarihinde Karahisar'a ulaşır.¹⁰ Bu durum, 4. Kolordu Ahz-ı Asker Heyeti Reisi İsmail'in, 2 Ekim 1920 tarih ve 64 numaralı telgrafı ile Akşehir Kalem Riyasetine bildirilir.¹¹ Tez ve Balcam Köyleri milis kuvvetlerine eleman vermez. Bu köylerin üzerine seksen askerlik bir kuvvet gönderilerek müsademeye girilir.¹²

Aziziye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti marifetiyle kasaba ve köylerden toplanan on beş hayvanın (*Çelikalay kurucusu ve komutanı*) Hoca Şükrü'ye; Reşit Bey'le hareket eden Elmas Pehlivan Müfrezesine altmış sekiz hayvan, Kara Ahmet Efe Müfrezesine elli hayvan ve Çerkez Osman Bey Müfrezesine de dört hayvan olmak üzere toplam yüz otuz yedi hayvan verilir.¹³

Kara Ahmet Efe, Aziziye'li olup Reşit Bey'in em-

ATASE Arşivinde Kara Ahmet Efe ile ilgili belgeler

riyle hareket eder. Hatta onun emriyle Karabağ ve Çukurcak (Çukurkuyu ?) köylerinden pek çok silah toplar ve bunları Karahisar Heyet-i Merkeziyesi'ne gönderir. Bolvadin Şube Reisi Ali'nin Kalem Riyasetinin 14 Ekim 1920 günlü telgraf emrine gönderdiği 19 Ekim 1920 tarihli cevabi telgrafında "*Karahisar Heyet-i Merkeziye Reisi Reşid Bey'in emriyle Karabağ ve Çukurcak karyelerine Aziziye'li Kara Ahmed namında birisi giderek mezkûr karyelerden sekiz İngiliz, on bir Alman, iki Osmanlı mavzeri, bir Rus, bir muaddel martin, bir Fransız ki cem'an yirmi dört silah cephanesiz olarak alınmış ve Karahisar Heyet-i Merkeziyesi'ne gönderilmiş olduğu emir kılınan tahkikattan anlaşılmış olduğu maruzdur*" denilmektedir.¹⁴

Palaoglu Kara Ahmet, yanına Müftüyü (*Sabri Efendi'yi*) alarak 30.09.1920 tarihinde Karahisar'a hareket eder. Aziziye Şube Reisi Ziyaeddin aynı tarihli telgrafta durumu Karahisar'a bildirir.¹⁵

Bolvadin Şube Reisi Ali, Kalem Riyasetine gönderdiği 5-6 Ekim 1920 tarihli telgrafta "*Reşid Bey'in Bolvadin'den getirdiği 305 tevellüdlü yirmi altı, 306 tevellüdlü otuz iki ve 307 tevellüdlü on sekiz olmak üzere toplam yetmiş altı nefer olduğu; bu efradı teslih etmek üzere şubeden Reşid Bey'e kırk bir silah teslim edildiği; Müdafaa-i Hukukça elbise verilmediği yalnız iki yüz otuz çarık, otuz çarık ipi, iki yüz yirmi yemeni ve on yedi fişeklik verilmiş olduğu Müdafaa-i Hukuk Riyasetinin iş'arı üzerine maruzdur*"¹⁶ denilmektedir. Bilâhare bu

⁵ Osman Köksal, a.g.m.. S.479-480.

⁶ COA.11.05.1920. 40/43, Fon: DH.EUM.AYŞ

⁷ Genel Kurmay ATASE, 576/12

⁸ Elmas Pehlivan aslen Ödemiş'li olup adı İsmail'dir (Ahmet Altıntaş, Milli Mücadele'de Afyonkarahisar, 2011. s.18)

⁹ Genel Kurmay ATASE, 850/120,120aa

¹⁰ Nuri Köstüklü, Milli Mücadelede Manisa-Uşak-Afyonkarahisar-Konya Hattı (8. Fırka ve Akşehir Kalem Riyasetleri 1920 Yılı Şifre-i Mevrude Defteri), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2009, S.15

¹¹ Nuri Köstüklü, a.g.e.. Belge No: 172, S.113

¹² Nuri Köstüklü, a.g.e.. Belge No: 152, S.107

¹³ Nuri Köstüklü, a.g.e.. Belge No: 357, S.173

¹⁴ Nuri Köstüklü, a.g.e.. Belge No: 343, S.169

¹⁵ Genel Kurmay ATASE, 847/73

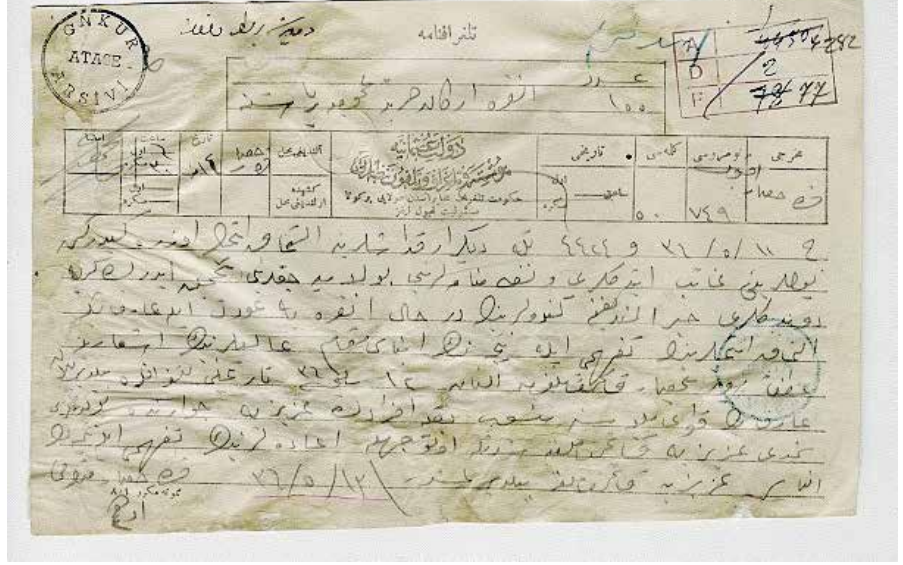
¹⁶ Nuri Köstüklü, a.g.e.. Belge No: 194, S.121

kuvvetlere Aziziye'den de on beş silah temin edilmiş ancak buradan da elbise sağlanamamıştır.¹⁷ Sayıları toplam sekiz yüz seksen ikiye ulaşan bu gönüllülerin yüz seksen yedisi kendi hayvanlarıyla gelmişlerdir. Neticede hepsi elbisesiz ve ancak iki yüzü silahlı olarak cepheye sevk edilebilmiştir. Ciddi olarak silah ve elbise sıkıntısı vardır.¹⁸

2/3 Ekim gecesi Konya ayaklanması (*Delibaş İsyanı*) başlar. İsyanı bastırmak için 12. Kolordu Komutanlığı tarafından 3 Ekim 1920'de iki makineli tüfekle desteklenmiş Kolordu Muhafız Bölüğü trenle Konya'ya gönderilir. 5 Ekim 1920'de Kolordu Baş Veterineri Binbaşı Sadettin komutasında bir müfreze daha trenle Afyonkarahisar'dan yola çıkarılır. Bu müfreze Uşak'tan getirilmiş üç yüz er, üç makineli tüfek, bir dağ topundan kurulu, Yüzbaşı Nuri komutasında bir tabur; seksen mevcutlu Haydar Bey Millî Süvari Bölüğü; yetmiş mevcutlu Hadi Bey Süvari Bölüğü ve iki yüz on mevcutlu Karahisar Millî Süvari Alayından meydana gelmektedir. Bu mevcudun yüz on kadarı Kara Ahmet Efe müfrezesine aittir.¹⁹

5 Ekim 1920 günü, Binbaşı Sadettin Müfrezesi, Konya'nın 5 km kuzeyindeki Horozluhan'ın yakınına kadar gelir. Aynı gün Batı Cephesine bağlı Ertuğrul Grubundan iki makineli tüfekle kuvvetlendirilmiş yetmiş kişilik bir piyade bölüğü, elli atlıdan meydana gelen bir süvari müfrezesi başlarında Kurmay Binbaşı Derviş olduğu halde bölgeye yetişir. Kurmay Binbaşı Derviş, Veteriner Binbaşı Sadettin'in müfrezesini de emrine alarak bundan sonraki harekâta devam eder. 6 Ekim 1920 sabahı, asiler bütün kuvvetleriyle Horozluhan'da bulunan Binbaşı Derviş Müfrezesine taarruz ederler, fakat bir süvari alayı ile Ankara'dan gelen Albay Refet (*Bele*)'in de çarpışmaya katılmasıyla asiler bozguna uğrar. Bozkır hareketine katılan müfrezelerimizin kayıpları yirmi iki şehit, on bir yaralı ve on kayıptır. Bu yaralılar arasında 15 Ekim 1920'de yapılan çarpışmalarda Millî Süvari Hücum Müfreze Zabiti Aziziye'li Mülazım-ı Sani Tahir

ATASE Arşivinden belgeler

(*Türkmen*) Efendi de ayağından yaralanmıştır.²⁰

Yüz on süvariden oluşan Kara Ahmet Müfrezesi Kasım Ayı ortalarında tekrar Aziziye'ye döner ve hepsi silahlarıyla birlikte köylerine dağılır. Ilgın dönüşünden kısa bir süre sonra, Kara Ahmet müfrezesinden askerlik görevi olanlar 7. süvari alayına verilir ve diğerleri terhis edilir.²¹

Aynı şekilde Konya'ya gönderilen Elmas Pehlivan müfrezesinin Aziziye'li efrad şubeye gelmeyip silahlı olarak firar halindedir. Bu efradın belli bir kısmı yakalanıp Karahisar'daki kıtalarına iltihak etmek üzere yola çıkarıldığında kumandanları Elmas Pehlivanın istifa ettiği haberini alarak veya uyduarak geri kaçarlar. Künyeleri tamamen malum olmayıp nereden öğrenileceği de bilinmemektedir. Zikredilen silahlı fertlerin yakalanmalarıyla kıtalarına gönderilmelerine mecburiyet idareye hâsıdır. Kendilerinin kesin bilgi isteme ve bu tebliğ neticesinde bu kişilere silah verilmemesi gerektiği Aziziye Kaymakamı Hakkı tarafından 18 Kasım 1920 tarihli telgrafla Karahisar Mutasarrıflığına bildirilir.²²

Kara Ahmet Efe'nin askeri bir görevi yoktur. Muhafızlık görevi olmamakla birlikte 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin'in (*Altay*) özel emirleri doğrultusunda, geçici olarak, Askerlik Şubesinde görevlendirilir. Görevi bir an önce Kuva-yı Milliye'ye eleman temin etmektir. Fahrettin (*Altay*) Paşa Aziziye'de Recai Efendiye ve Başaralı Osman Bey'e gönderdiği 06.12.1920 günlü telgrafta "*Kara Ahmet'in muhafızlık unvanı yoktur. Yalnız askerlik şubesi emrinde geçici olarak bulunacaktır ki kişilerin tamamını bir an evvel toplasın. Kendisine şiddetle tembih ettim. Şayet bir fenalığı olursa derhal bana bildirir-*

¹⁷ Nuri Köstüklü, a.g.e., Belge No: 201, S.127

¹⁸ Nuri Köstüklü, a.g.e., S.36

¹⁹ 210 mevcutlu Karahisar Millî Süvari Alayının içerisinde olup yaralanan Mülazım-ı Sani Tahir (*Türkmen*) Efendi, Aziziye Suvermez Köyü'nden olup 03.09.1920 tarihinde yeniden celp edilerek Millî Süvari Hücum Müfreze Zabıtlığına atanmıştır.

²⁰ 8618 sicil numaralı, 1306 doğumlu Topçu Teğmen Tahir Türkmen'e ait "Askeri Safahat Belgesi"

²¹ Genel Kurmay ATASE, 851/84ac

²² Genel Kurmay ATASE, 851/73,73aa

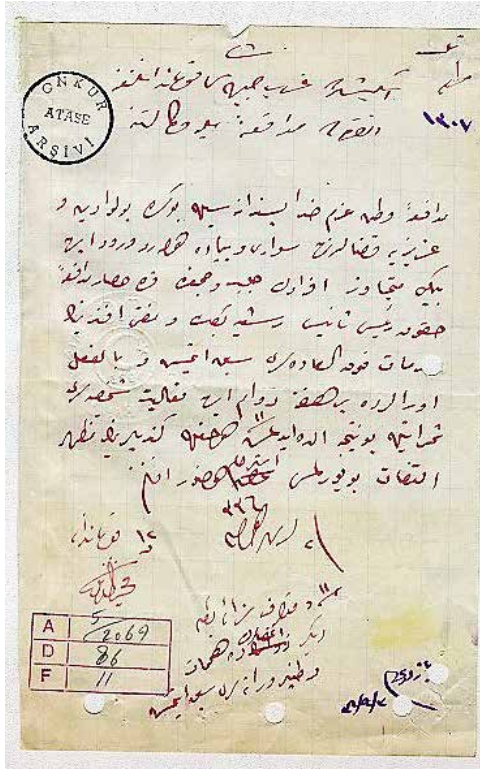
niz icabına bakarım. Birbirinizle din kardeşliği ederseniz memleket rahat eder. Herkes işiyle gücüyle meşgul olur. Hiç merak etmeyiniz. Oraya gelmeye özen göstereceğim. Gözle-rinizden öperim”²³ ve aynı tarihte, Aziziye Kaymakamlığı ve Şube Başkanlığına gönderdiği telgraf emrinde de “Kara Ahmed Efendi esnan-ı harici olduğundan terhis edilmiştir. Askeri bir görevi yoktur. Maiyetindeki 20 nefer şubenin yakınında bulunacaktır. Ayrıca Osman Bey de esnan-ı erbabı Çerkezlerden 10 süvariye şube maiyetine verecektir ve bu 30 otuz atlıya şubeden bir zabıt kumanda edecektir. Osman Bey ile Kara Ahmed Efendi doğrudan doğruya bana bağlı birer mücahittir. Ne vakit cephe ihtiyacı olursa kendilerine yazarım hemen nüzule hareket ederler birlikte icabeden mahalle gideriz. Bu yolda tebligat ifasıyla cümlelizin gözle-rinizden öperim. Bütün işlerin kardeş-çe görülmesini beklerim” der.²⁴

Bu emir doğrultusunda Kara Ahmet, emrindeki silahlı yirmi atlıyı 7 Aralık 1920’de askerlik şubesi başkanı Ziyaeddin’e teslim eder.²⁵

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşa, kuvvet toplanması konusunda 27 Aralık 1920’de sert dille bir genelge yayınlayıp “Hiçbir kimse, hiçbir sebep ve suretle hükümet merkezinin bilgisi olmaksızın kuvvet toplamağa yetkili değildir” diyerek kuvvet toplamayı yasaklar. Bunun üzerine şubedeki görevi sona eren Kara Ahmet Efe, Fahrettin Paşa’nın talimatları doğrultusunda tekmil efradını toplayıp kardeşini de yanına alarak adamlarıyla birlikte kolorduya katılmak için Karahisar’a gider ve 12. Kolorduya ilhak eder.

Birinci İnönü Savaşı ile savaş sonrası 16-23 Ocak 1921 tarihleri arasındaki harekât ve olaylarda büyük yararlıklar gösterir.

Cenup Cephesi Kumandanlığına çekilen 27.02.1921 tarihli telgrafta “Aziziyeli Kara Ahmet Karahisar’ın geri alınmasında/kurtarılmasında kardeşleri ve akrabaları

ATASE Arşivinden belgeler

birkaçı ile gelip kolorduya iltihak ve hareket-i takibiyeeye iştirak etmiştir. Kendisini Yüzbaşı Haydar Efendi kumandasındaki Müzaharat Süvari Bölüğüne vermiştim. Bu bölükte bilahare 4.Süvari livasının 33. Alayına rabt edilmiştir. Tensip olanlarına ulaşırsa, zikredilenin Haydar Efendi ile beraber Akıncı teşkilatına dahil edilmesini arz ederim efendim.” denilmektedir.²⁶

Gösterdiği başarılı ve iyi hizmetlerinden dolayı, İcra Vekilleri Heyeti’nin 03.05.1921 tarihli kararıyla hakkındaki takibat-ı kanuniyenin teciline karar verilir.²⁷

Kara Ahmet’e, Milli Mücadelede gösterdiği kahramanlık ve fedakârlığından dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 24.05.1926 tarihinde vukubulan 107. oturumunun 1’inci celsesindeki karara göre Milis Yüzbaşısı Kara Ahmet Efendi’ye, 5819 sıra numaralı “Kırmızı Şeritli İstiklâl Madalyası” verilmiştir. (Ek:1)

Kara Ahmet Efe, Milli Mücadele sonrası bir müddet köyünde yaşadıkdan sonra Emirdağ İlçe merkezinde İnkılâp Mahallesi’ne taşınmış, uzun yıllar çiftçilikle meşgul olmuştur.

Kara Ahmet Efe’nin ismine son kez Ali Çetinkaya’nın vefatında rastlıyoruz. 21 Şubat

1949’da İstanbul’da vefat eden Bayındırlık ve Ulaştırma eski Bakanı, Milli Mücadele kahramanlarından Ali Çetinkaya’nın cenazesi trenle Afyonkarahisar’a getirilirken TCDD 330 TL nakliye parası istemiş ve bu parayı da Kara Ahmet Efe karşılamıştır.²⁸

Kara Ahmet Efe geride böyle bir ömür bırakarak 1968 yılında vefat etmiştir. Rahmet ve minnetle anıyoruz.

²⁶ Genel Kurmay ATASE, 858/160

²⁷ COA. 03.07.1921 Fon Kodu:030-18-01-01 Yer No:03-29-17

²⁸ Dr. M. Saadettin Aygen-Muzaffer Görktan “Ali Çetinkaya” Türkeli Gazetesi Yayını Afyon 1982 s.96

²³ Genel Kurmay ATASE, 847/79

²⁴ Genel Kurmay ATASE, 851/84aa

²⁵ Genel Kurmay ATASE, 851/84ab

KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE AFYON KOÇATEPE ÜNİVERSİTESİ VETERİNER FAKÜLTESİ

Prof. Dr. Recep ASLAN¹

Dünyada ilk veteriner hekim yetiştiren okul, 13 Şubat 1762 yılında Fransa'nın Lyon kentinde Claude Bourgelat tarafından açıldı. Osmanlı Devleti'nde ise 1842 yılında İstanbul'da Askeri Veteriner Okulu'nun açılması ile bilimsel anlamda ilk veteriner hekimliği eğitimi başladı. Daha sonra 1889 yılında Mülkiye Tıp Mektebinde sivil Veteriner Okulu açılarak tıp ve veteriner hekimliği öğrencileri aynı binada eğitim görmeye başladı. Sivil Veteriner Okulu 1893 yılında, Milli Şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un da aralarında bulunduğu 17 veteriner hekim ile ilk mezunlarını verdi. 1920 yılında Sivil ve Askeri Veteriner Okulları "Baytar Mekteb-i Alisi" adı altında birleştirildi. 1928 yılında okulun adı "Yüksek Baytar Mektebi" olarak değiştirildi. 1937 yılı Haziran ayında "Baytar" kelimesi "Veteriner Hekim" olarak, "Baytar Fakültesi" de "Veteriner Fakültesi" olarak değiştirildi. Cumhuriyet döneminde isim değişiklikleri ile kendini gösteren yenilenme çabaları, 1946 yılında 4936 sayılı ilk "Üniversiteler Kanunu" ile Ankara Üniversitesi'nin kurulması ile birlikte Veteriner Fakültesi 30 Haziran 1948 tarih ve 5234 sayılı kanun ile Ankara Üniversitesi'ne bağlandı. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nden sonra 22 Nisan 1970 tarihinde Ankara Üniversitesine bağlı Elazığ Veteriner Fakültesi kuruldu. Akabinde 1972 yılında İstanbul, 1978'de Bursa, 1982'de Konya ve Van, 1985'de Kars'ta birer veteriner fakültesi açıldı. 1995 yılında ise 2809 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile 4 Temmuz'da Afyon Kocatepe Üniversitesi bünyesinde Veteriner Fakültesi açılmasına karar verildi. Geçen 26 yılda Fakültenin akademik personel sayısı yüze, mezun sayısı ise bine yaklaşmıştır.

Veteriner Fakültesi 1997-1998 yılında öğrenci ala-

rak eğitim-öğretim başladı. Prof. Dr. Abdülkadir AKCAN, Prof. Dr. Burhanettin OLCAY, Prof. Dr. Yılmaz DÜNDAR, Prof. Dr. Recep ASLAN, Prof. Dr. Hidayet YAVUZ, Prof. Dr. Hıfısı Oğuz SARİMEHMETOĞLU, Prof. Dr. Abdullah ERYAVUZ, Prof. Dr. İsmail BAYRAM, Prof. Dr. Hatice ÇİÇEK, Prof. Dr. Erkan KARADAŞ ve Prof. Dr. Turan CİVELEK fakültemizde bugüne kadar dekanlık görevi ifa etmiş hocalarımızdır.

Fakülte, 1997 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı İl Müdürlüğü'ne ait Türbe Yokuşu'ndaki binada faaliyete geçti (Resim 1) Dekan, fakülte sekreteri, öğretim üyeleri ve tüm idari personel burada mesaisine başladı. Mecidiye'deki 27 Ağustos İlkokulu'na ait 3 bloktan birisi de aynı yıl fakülteye tahsis edildi (Resim 2). Burada anatomi salonu, mikroskop laboratuvarı ve derslikler oluşturularak eğitime başlandı. Ayrıca bir dekan yardımcısı ile öğretim üyelerinin bir kısmı da bu binaya taşındı.

Şu an Afyonkarahisar Şehirlerarası Otobüs Terminali karşısında TOKİ konutlarının bulunduğu geniş alan da 1999 yılında fakülteye tahsis edilerek, burada klinikler ve Kocatepe Üniversitesi Hayvancılık Uygulama ve Araştırma Merkezi (KÜHAM) adı altında Zootekni ve Hayvan Besleme disiplinlerine ait üniteler açıldı (Resim

¹ Afyon Kocatepe Üniversitesi Veteriner Fakültesi Fizyoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

1997 yılında tahsis edilen 27 Ağustos İlkokulu (tabela arkasındaki) bloğu.

3). Anatomi laboratuvarı ve bir kaç adet derslik inşa edilerek daha sonra derslerin bir kısmı burada yapılmaya başlandı. Toplu ulaşım henüz Uydukent güzergâhıyla sınırlı olduğundan yerleşkeye ulaşımında zorluklar vardı.

1999 yılında anatomi, KÜHAM ve klinikler (Afyon Otobüs Terminali karşısı).

2001 yılında öğretim üyeleri, derslikler, yönetim birimleri ANS Kampüsü'ne, Fen-Edebiyat Fakültesi binasına taşındı ve 2005 yılına kadar eğitime bu binada devam edildi (Resim 4).

rimiz için stratejik bir bilim, sağlık, gıda ve hayvancılık potansiyeli konumundadır. Örneğin, ekosisteme ve yaban hayatına vakıf veteriner hekimlere ihtiyacın arttığı görülerek yaban hayvanlarının tedavi, operasyon ve re-

Veteriner Fakültesi'nin de yer aldığı Fen-Edebiyat Fakültesi (2001).

2005 yılında, Veteriner Fakültesi nihayet şu an eğitim ve araştırmalarına devam ettiği binaya kavuştu. Veteriner Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi (Hayvan Hastanesi) (Resim 5), Akredite Veteriner Teşhis ve Analiz Laboratuvarı, "Amanda" markası ile üretim yapılan Süt ve Süt Ürünleri Ünitesi, Karantina Ünitesi, Deney Hayvanları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Nekropsi ve Anatomi Binası ile Yaban Hayatını Kurtarma Rehabilitasyon Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (AKUREM) (Resim 6) birimleri, bir kampüs havasındaki bu alanda her biri kendi binalarında faaliyetlerine devam etmektedir. 2007 yılında, Konya yolu 19. kilometrede bulunan

Veteriner Fakültesi Hayvan Hastanesi'nde bir operasyon.

Yaban Hayatı Kurtarma Rehabilitasyon, Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi

Türkiye'de ilk projelerden olan Modern Mandacılık Ünitesi

habilitasyonlarını yapabilecek veteriner hekimler yetiştirebilmek için anabilim dalı ve rehabilitasyon merkezi kurmuş ilk fakülte AKÜ Veteriner Fakültesi'dir.

Şehrimizin ve ülkemizin kalkınmasına odaklı bir vizyonla hizmet üreten Veteriner Fakültesi, sürdürülebilir kalkınma kriterlerini önemsemekte ve bu kapsamdaki eğitim öğretim, araştırma faaliyetlerini ANS yerleşkesindeki birimleri ile sürdürmektedir (Resim 8).

Fakültemiz, güçlü akademik kadrosu ve mezunları ile ülkemizin her köşesinde üniversitemizi ve şehrimizi temsil etmektedir. Hocalarımız, yayınladıkları binlerce uluslararası makale ile aynı zamanda Afyonkarahisar'ı tüm dünyaya duyurmuş, mesleki alanda telif ettikleri onlarca kitap dışında "Mutluluk Yönetimi" gibi bireysel ve sosyal içerikli eserlerle de şehrimize entelektüel katkıda bulunmuşlardır. Bin civarındaki mezunumuz, hem başarılı bire hekim olarak, hem de en az beş yıl yaşadığı Afyonkarahisar'ı tanıyan, seven, sık sık ziyaret eden ve tanıtan fahri hemşerilerimizdir. Fakültemizde Profesör, Doçent ve araştırma görevlisi olarak çalışan otuza yakın mezunumuz dışında, mezunlarımız il merkezimiz ve ilçelerimizde başarılı veteriner hekimler olarak kliniklerinde ve kamuda şehrimize hizmet vermektedir.

Veteriner Fakültesi, 2005 yılından bu yana kendi binasında, uluslararası standartlara sahip donanımı ve

müfredatı ile başarılı bir akademik eğitim vermektedir (Resim 9). "Tek tıp, tek sağlık" bakışıyla halk ve hayvan sağlığı yanı sıra gıda alanındaki küresel gelişmeleri yakından takip etmekte, bilimsel ve başarılı çözümler üretmektedir. Organik tarım ve hayvancılık uygulamalarına, önemli bir değerimiz olan manda ve kaymak gibi manda ürünlerine, yumurta ve kanatlı eti üretimine, Afyonkarahisar sucuğuna, küçük, orta, büyük ölçekli işletmelerdeki hayvancılık faaliyetlerine, hayvansal ürünlerin artırılmasına ve katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesine özel önem vermektedir. Bütün bunları, Afyonkarahisar kültürüne saygılı, yaban hayatına ve çevreye duyarlı olarak sürdürmektedir.

Veteriner Fakültesi'nin 2020 yılındaki birimleri ve yerleşkesi

Uçakla Berlin'den Bağdat'a “Kuş Adam” Hans Hesse’nin Berlin-Bağdat Uçuşu

Hasan Tahsin GÜNEK

1891 yılında Almanya’da dünyaya gelen Pilot Hans Hesse, havacılık kariyerine 1911’de Berlin yakınlarındaki Döberitz’de başlar. Belçika’da keşif görevlerinde bulunur. 1914 senesinde uçağıyla görevdeyken motor arızası nedeniyle Hollanda’ya inmek zorunda kalır, esir alınır. Ancak daha sonra bir trene binerek Almanya’ya kaçmayı başarır. 1915 senesinde paraşütle atlayış yapan ilk havacılar arasında yer alır. Hesse daha sonra sürmekte olan savaş nedeniyle İstanbul St. Stefano’da ki (Yeşilköy) yeni görevine atanır.¹

Asıl görevi 1917 yılı itibarıyla kısmen İngiliz işgaline uğrayan Irak’ın Bağdat ve çevresinde uçağıyla İngilizlere karşı keşif ve bombardıman yapmaktır. Hans Hesse’nin Berlin-Bağdat uçuşunu Aralık 1917 ve Ekim 1918 yılları arasında Alman Askeri Misyonu tarafından İstanbul’da yayınlanan *Am Bosphorus-Deutsche Soldatenzeitung* (Boğaziçi’nde-Alman Askeri Gazetesi)’den öğreniyoruz. Gazete yayınlandığı süre boyunca Türk müziği, edebiyatı, gelenek ve göreneklere, tarihi, devlet yapılanması ve güncel askeri gelişmeler gibi birçok konulara ve bunlara ilişkin yazılara sayfalarında yer vermiştir.

Hans Hesse’nin yaptığı uçuş, *Im Flugzeug von Berlin nach Bagdad*, “Uçakla Berlin’den Bağdat’a” başlığı altında 4, 7 ve 11 Haziran 1918 tarihlerinde üç bölüm olarak *Am Bosphorus-Deutsche Soldatenzeitung*’ta yayınlanmıştır. Gazetenin 24 Haziran 1918 günü yayınlanan sayısında ise Hans Hesse’nin seyahati esnasında uçak üzerinde çekilmiş olan bir fotoğrafına yer verilmiştir. Uçağın üzerinde seyahat güzergâhı üzerinde bulunan şehirlerin isimlerinin yazılı olduğu görülmektedir.

Alman Pilot Hans Hesse Berlin-Bağdat uçuşuna

Pilot Hans Hesse (1891-1945)

başlamadan önce, uçuşu gerçekleştireceği 1915 yılı başlarında bir keşif uçağı olarak yapılmış Albatros B.II model² uçakta kendi talepleri doğrultusunda bazı değişiklikler yaptırır. Buna göre kokpitin ön kısmına yaklaşık 450 litrelik ek yakıt deposu monte edilir. 1 Kasım 1917 tarihinde Berlin yakınlarındaki Johannisthal’dan havalanarak Dresden - Kaditz - Prag - Viyana - Budapeşte - Szeged (Segedin) - Belgrad - Niş - Sofya - Filibe - Edirne - İstanbul - İzmit - Eskişehir(*) - Döğer (Afyonkarahisar) - Afyonkarahisar - Akşehir - Azarıköy(**) - Konya - Karaman - Toros Dağları - Adana - İskenderun - Müslimiye - Halep - Tel Halef üzerinden nihayet Musul’a ulaşır. Daha sonra İngilizlerin eline geçmiş olan

Bağdat’a keşif ve bombardıman için uçar.

Berlin yakınlarındaki Johannisthal’dan havalanan Hans Hesse’yi Musul’a kadar zorlu bir yolculuk ve çeşitli maceralar beklemektedir. 1 Kasım 1917 yılında tam dolu benzin deposu ve iki valiz eşya ile Dresden yönünde havalandıktan bir süre sonra yol boyunca sık sık yağmurlu ve sisli hava ile karşı karşıya kalır. Budapeşte şehrine ulaşmak için dağları aşmaya çalıştığı sırada bulutların karardığını ve yağmur yağmaya başladığını görür. Bu şimşeklerin çıktığı ve gök gürültülü gerçek bir fırtınadır. Elektriksel hava gerilimi nedeniyle pusulası doğru çalışmamaktadır. Daha sonra pusulası normale döner. Bazı yerlerde hava düzeline kadar uçuşuna ara vermek zorunda kalır. Sofya şehrine ulaştığında burada bulunan Alman bir tamirci tarafından uçağın motoru ilk

² Kusch Adam, Der Vogelmann, Erinnerungen Des Bagdadfliegers Hans Hesse

<https://www.overthefront.com/over-the-front-journal/book-reviews/kusch-adam-der-vogelmann-erinnerungen-des-bagdadfliegers-hans-hesse>, erişim: 18/09/2019

(*) İzmit’ten sonra Akşehir’e ve sonra Döğer istasyonuna geldiği yazmakla beraber, doğrusu İzmit’ten sonra geldiği yer Eskişehir ve takiben Döğer istasyonu olmalıdır. Muhtemelen isimlerin benzerliği isim karışıklığında etken olmuştur.

(**) Azarıköy, günümüzde Akşehir’e bağlı bugünkü adıyla Gözpinarı köyü. Kurtuluş savaşı sırasında da önemli yeri olan bir köyümüzdür.

¹ Kusch Adam, Der Vogelmann, Erinnerungen Des Bagdadfliegers Hans Hesse

<https://www.overthefront.com/over-the-front-journal/book-reviews/kusch-adam-der-vogelmann-erinnerungen-des-bagdadfliegers-hans-hesse>, erişim: 18/09/2019

defa etraflıca kontrol edilir. Tekrar yola koyulan pilot Hesse, Filibe-Edirne-Tekirdağ üzerinden geçerek İstanbul'a ulaşır.³

İstanbul'da biraz zaman geçirip, dinlendikten sonra Musul'a doğru tekrar yola koyulur. Ancak kalktıktan hemen sonra, benzin deposundaki basıncın azaldığını fark eder. Basıncı sürekli el pompasıyla sabit tutmak zorunda kalır. Arkadan çok kuvvetli bir rüzgâr aldığı için geri dönmek istemez. Tank hâlâ oldukça dolu olduğu sürece, basınç eksikliğini telafi etmek kolaydır. Demiryolunun dibinde biraz batıya, geniş bir vadiye dönüp İzmit'e devam etmek zorunda kalır. Bu arada güçlü ters bir rüzgâr vardır. Bu yüzden çok hız kaybeder. Benzin ne kadar azalırsa, el pompasını o kadar fazla kullanmak zorunda kalır. Bu şekilde uzun bir süre uçuşuna devam eder.⁴

Döğer İstasyonuna İniş

Nihayet Akşehir? (Doğrusu Eskişehir olmalıdır.) yakınlarında şiddetli bir kar fırtınasına girer. Gerçek bir fırtınanın içinde, ileri geri atılan hantal bir araca hâkim olmak ve bir yandan el pompasını kullanmak o kadar kolay değildir. Kötü hava koşulları düzelmediğinden ve sürekli el pompası ile yakıt pompalamaya çalıştığı için kolu iyice yorulmuş ve motora yeterince yakıt gönderememeye başlamıştır. Sonunda Döğer tren istasyonundan hemen önce yakıt basıncı düşer. Yedek depodaki benzin ile istasyona kadar uçarak gelir. Kuru bir göl alanına iniş yapar. Her şey yolunda gitmiştir. Sağ salım inmeyi başarır. Kısa zamanda basıncın düşmesinin nedenini bulmuştur. Motor pompasına giden yakıt borusu kırıldığından benzin akışı kesilmiştir. Kırık yakıt borusunu sökerek aynı gece lokomotif atölyesinde lehimlenmeleri için trenle Afyonkarahisar'a gönderir. Öğleden sonra yakıt borusu tamir olmuş bir halde gelir. Hızlı bir montajdan sonra, aynı gün yolculuğun Karahisar bölümüne başlamayı başarır. Ancak havanın çabucak kararması yüzünden buraya iniş yapmak zorunda kalır.⁵

"Kuş Adam" Hans Hesse Afyonkarahisar'da

Alman pilot Hans Hesse Afyonkarahisar'a geldiği günü şöyle anlatıyor:

"Mutasarrıfı ziyaretimden sonra Alman demiryolu mühendisinin evinde güzel bir misafirperverlikle karşılandım. Ertesi sabah tekrar geçilemez bir sis vardı. Böylece muhteşem güzellikteki şehri ve Kut-ül Amare'de

³ Hans Hesse, *Im Flugzeug von Berlin nach Bagdad*, Am Bosphorus-Deutsche Soldatenzeitung, 1. Bölüm, Nr. 29 (04.06.1918), s. 1

⁴ Hans Hesse, *Im Flugzeug von Berlin nach Bagdad*, Am Bosphorus-Deutsche Soldatenzeitung, 2. Bölüm, Nr. 30 (07.06.1918), s. 3

⁵ Hans Hesse, *Im Flugzeug von Berlin nach Bagdad*, Am Bosphorus-Deutsche Soldatenzeitung, 2. Bölüm, Nr. 30 (07.06.1918), s. 3

Üzerinde Hesse'nin Berlin-Bağdat uçuşunu gerçekleştirdiği ve uçuş güzergâhındaki şehirlerin isimlerinin yazılı olduğu uçağı.

yakalanan İngiliz ve Hintli subayları ziyaret etmek için bir fırsatım oldu. Nihayet öğlen hava düzeldi. İlk defa tamamen açık bir gökyüzü gördüm. *O güne kadar hiçbir uçak görmemiş olanlar için birkaç onur turundan sonra, doğrudan Konya'ya doğru yola çıktım.*"⁶ demektedir. Pilot Hesse'nin ziyaret ettiği Mutasarrıf, Mayıs 1915-Nisan 1918 arasında Afyonkarahisar Mutasarrıflığı yapan Şevket Bey'dir.⁷

Pilot Hans Hesse'nin Afyonkarahisar'a geldiği günü, o tarihte Afyonkarahisar savaş esirleri kampında savaş esiri olarak bulunan İngiliz asker John Still yıllar sonra anılarını yazdığı kitabında: *"Bir Alman subayı tarafından uçurulan ve Konstantinopolis'ten Kudüs'e giderken Afyon'da gördüğüm uçak, esaret sırasında, Afyon'dan geçerken gördüğüm tek uçaktı."*⁸ diye anlatır. Ancak Still kitabında Hesse'nin uçuşundan İstanbul-Kudüs uçuşu diye bahsetmektedir. Muhtemelen Hans Hesse'nin Bağdat hedefli uçuşunun güvenliğini sağlayabilmek için Afyonkarahisar Savaş Esirleri Garnizonun-

⁶ Hans Hesse, *Im Flugzeug von Berlin nach Bagdad*, Am Bosphorus-Deutsche Soldatenzeitung, 2. Bölüm, Nr. 30 (07.06.1918), s. 3

⁷ Afyon İli Tarihi, Süleyman Gönçer, Cilt:II, Yıl:1991, sayfa:31

⁸ *A Prisoner In Turkey*, John Still, London: John Lane, The Bodley Head, W.; New York: John Lane Company, Yıl:1920 Sayfa: 128

Dergide yayınlanan yukarıdaki Afyonkarahisar resmi, Alman askeri misyonunda Afyonkarahisar-Konya arasında irtibat subayı olarak görevli Teğmen R. Nagel tarafından çizilmiştir.

da kalmakta olan esirlere kasıtlı olarak İstanbul-Kudüs uçuşu olduğu bilgisi verilmiş olmalıdır.

Afyonkarahisar'dan kalkış yaptıktan sonra Akşehir'i geçen Hesse'nin kısa bir süre sonra aniden uçağının motoru durur. Bu sırada yaklaşık iki saat kadar havada kalmıştır. Bir an için sebebini bulamaz. Tüm göstergeler normaldir ve benzin göstergesi hala 80 litreğin üzerindedir. Yedek yakıtı açar. Demiryolu hattına yakın küçük bir evin yanına bir yere iner. Türk kalpağını başına takarak etraftan kim gelecek diye beklemeye başlar.

Bütün bağırma ve el sallamalara rağmen, ilk gelenler beş yüz metre mesafeden çekingen ve kararsız bir tavırla bir süre sonra ortaya çıkarlar. Sadece "Aleman" sözcüğünü duyarak ve bundan biraz cesaret alarak, çekinerek olsa yanına gelirler. Yanındaki sözlüğün yardımıyla bir süvariye bir sonraki tren istasyonuna telgraf çekmek üzere göndermek istediğini söyler. Bu istasyon Azarıköy istasyonudur ve çok geçmeden sürücü uzaklaşarak gözden kaybolur. Telgrafta Konya'ya benzin sormaktadır.

Kalmakta olduğu ev halkı ile iyi ilişkiler kurar. Hep beraber yemek yerler. İkram edilen pirinç pilavını, ekmeği ve erik hoşafını çok beğenir. Onlara minnettarlığını göstermek için yanında getirdiği bisküvilerden ve ayva reçellerinden verir. Kısa bir süre sonra yatar ve ilk trenin kendisini tren istasyonuna götürmesi için gelmesini bekler. Saat 9 gibi kalkar ve trenin yaklaştığını duyar. Kırmızı bir bayrak tutulur. Başlangıçta, çok fazla kafa karışıklığı oluşur. Sıkılan frenler makinenin tekerleklerinin ısıklığı gibi çalmasını ve durmasını sağlar.

Kuş Adam (der Vogelmann)

Hans Hesse'den çevrede Türkçe "Kuş Adam" olarak bahsedilmektedir. Trene yalnızca bir Kuş Adam bineceği bildirildikten sonra tren, istasyon şefinin kendisini en iyi şekilde karşılamak için elinden geleni yaptığı Azarıköy'e hızla yol alır. Benzin bulunamadığı için onun yerine temin ettiği benzen ile acil iniş yaptığı yere bir

Harbiye Nazırı Enver Paşa (1881-1922)

güne davet edilir. Şeref konuğu olarak şehirde bulunan tek otele yerleşir. Ertesi gün şehri ve Selçuklu eserlerini ziyaret ederek günü tamamlar.⁹

Ertesi sabah benzin bulamadığı için Karaman ve Torosdağları yönündeki zorlu rotayı tamamlayabilmek amacıyla yakıt olarak yine benzen kullanmak zorunda kalır. Karaman'a kadar demiryolunu takip eder. Toros dağlarını aşarak Adana'ya ulaşır. Toros dağları üzerinde bir saatten fazla süren uçuşu sırasında ne insan, ne hayvan ne de herhangi bir yerleşim yeri gördüğünü etrafın gerçek bir kayalık çöl olduğunu anlatır. Adana üzerinde düz bir yol izlerken kendisine aşağıdan ateş açılır. Adana'ya vardığında bir araba ile alınır. Şehir idaresinin konusudur. Tercüman ve Jandarma kendisine şehri gezdiren. Ertesi sabah Halep'e gitmek için İskenderun üzerinden geçer. Konya'dan Halep'e kadar benzin bulamadığı için benzen kullanmak zorunda kaldığı uçağın motoru iyi durumda görünmektedir. Yine de Müslimiye'de Alman otomobil bakım-onarım birliğindeki görevliler tarafından uçağın motoru baştan sona kontrol edilir.

⁹ Hans Hesse, *Im Flugzeug von Berlin nach Bagdad*, Am Bosphorus-Deutsche Soldatenzeitung, 2. Bölüm, Nr. 30 (07.06.1918), s. 3

Halep'ten havalanmak üzereyken yakıt deposunda birkaç noktada kaçak olduğunu fark eder. Uçuş programını erteleyerek yakıt tankını tamir ettirir. Daha sonra yola devam ederek Tikrit, Kerkük ve Karatepe civarlarını tanımak için keşif uçuşları yapar.¹⁰

Yzb. Hesse, sonunda Kasım ayı içinde Albatros uçağı ile Almanya'dan başlayarak Musul'a kadar gelmiştir.¹¹

Bağdat'taki İngiliz kamplarının bombardımanı için uçağına bombalar yüklenir. Bu arada Altıncı Ordu Komutanı Halil Paşa'nın isteği üzerine Musul çevresinde bazı keşif uçuşları yapar. Nihayet her şeyiyle hazır olan uçağı ile havalanarak Dicle nehri boyunca düşmana doğru uçar. Henüz akşam karanlığı tam olarak çökmediği ve kısmen hava hala aydınlık olduğu için her iki tarafın pozisyonları ve siperleri havadan net olarak görülebilmektedir. Samarra yakınlarındaki İngiliz havaalanının büyük hangarlarını görür. Nehri takip etmeyi bırakarak demiryolunu izlemeye başlar. Sonunda ışıkları parlayan Bağdat şehrini görür. Bir süre sonra fark edildiğini gösteren işaretler görür. Bombaların bir kısmıyla hemen bombardımana başlar. İlk attığı bombalar hedefin yakınlarına düşerken diğerleri tam isabet eder. Aynı anda kendisine üç farklı yönden çok fazla karşı ateş açılır. Bütün bombaları attıktan sonra kısa bir süre muhteşem palmye ağaçlarının güzel manzaralarını görür. Dönüş yolunda uçaksavar silahlarının ateşiyle karşılaşır. Ancak etkili olamazlar. Samarra şehrine ulaştığında tekrar Dicle'yi takip etmeye başlar. Yolda Berlin-Bağdat rotası, gelecek için bir işaret olabilir, böylelikle belki trenlerden daha fazla uçakla seyahat edilir diye düşünmektedir. Berlin'den Bağdat'a kadar tüm güzergâh için sadece havada geçirdiği toplam süre tam 88 saati bulmuştur.¹²

Hesse, 1918 yazında Darmstadt'a geri döner. Savaşın sonunda, Hesse Berlin'deki devrim hareketlerine katılır. Daha sonra Junkers

Dr. Bahattin Şakir (1874-1922)

firmasının Güney Amerika'da ki hatlarında uçmaya devam eder. Hans Hesse, 1945 yılının Mart ayında Almanya'ya yapılan bir bombardıman saldırısında hayatını kaybeder.¹³

Enver Paşa'yı Berlin'den Moskova'ya götürecek Uçağın Pilotu Yüzbaşı Hesse

Maceracı ve cesur bir yapıya sahip olduğu anlaşılan Hesse'yi Ekim 1919 tarihinde Enver Paşa'yı gizlice uçakla Berlin'den Moskova'ya götürme girişiminde yine başrolde uçağın pilotu olarak görmekteyiz.

Ağustos 1919 senesinde Moskova'ya gelmesi yönünde bir davet alan Enver Paşa nihayet 8 Ekim 1919'da bir uçakla yola çıkar.

Yanında Dr. Bahattin Şakir'de vardır. Enver Paşa yolculuk esnasında Bulgaristan'ın Sofya şehrinden "Eczacı Mehmet Ali Sami" ya da kısaca "Eczacı Ali" takma adıyla yolculuk etmektedir. Uçağın pilotu ise gerçekleştirdiği Berlin-Bağdat uçuşuyla meşhur pilot Hans Hesse'dir. Berlin'den havalanan Junkers tipi uçak bir süre sonra Litvanya'ya zorunlu olarak iniş yapar.¹⁴

Uçakta bulunanlar iki ay sonra Almanya'ya iade edilirler. Enver Paşa daha sonraki tarihlerde gerçekleşen ve sonuçsuz kalan birkaç girişimin ardından yaklaşık bir yıl sonra 16 Ağustos 1920 tarihinde Moskova'ya ulaşmayı başarır.¹⁵

Hans Hesse Türk Ordusunda düşmana karşı savaşmış cesur ve gözüpek bir Alman subayı olarak, gerek Türk ve gerekse Alman havacılık tarihinin bazı önemli olaylarında kilit rol oynamış, fakat bugüne kadar pek bilinmeyen bir kişi olarak tarihin tozlu sayfaları arasında yerini almıştır.

¹⁰ Hans Hesse, *Im Flugzeug von Berlin nach Bagdad*, Am Bosphorus-Deutsche Soldatenzeitung, 3. Bölüm, Nr. 31 (11.06.1918), s. 2

¹¹ Yılmaz Akdemir, *Atatürk Dönemi Türk Havacılığı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005

¹² Hans Hesse, *Im Flugzeug von Berlin nach Bagdad*, Am Bosphorus-Deutsche Soldatenzeitung, 3. Bölüm, Nr. 31 (11.06.1918), s. 2

¹³ Kusch Adam, *Der Vogelmann, Erinnerungen Des Bagdadfliegers Hans Hesse*,

<https://www.overthefront.com/over-the-front-journal/book-reviews/kusch-adam-der-vogelmann-erinnerungen-des-bagdadfliegers-hans-hesse>, erişim:18/09/2019

¹⁴ <https://www.junkers.de/blog/der-moskauflug-der-f-13-annelise/> erişim:22/07/2020

¹⁵ "Enver Paşa" maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, Yıl:1995, Cilt:11, s. 261-264

DÜNYA EDEBİYATINDA AFYONKARAHİSAR İNGİLİZ ŞAİRİN AFYON ŞİİRİ

Hasan ÖZPINAR

Afyonkarahisar'ın adını aldığı Haşhaş bitkisi zaman zaman yerli, yabancı şair ve yazarların öykülerinde, şiirlerinde de yer bulmuş. Örneğin ünlü şair Nazım Hikmet "Kuvay-ı Milliye Destanı"nda Akarçay'ı anlatırken;

*"Ve kocaman çiçekleri eflâtun
kırmızı
beyaz*

*ve sapları bir, bir buçuk adam boyunda-
ki haşhaşların arasından akar."*

dizeleriyle Afyon ovasından süzüle, süzüle akan Akarçay ve ovaya rengini veren Haşhaş çiçeklerinden bahseder.

Bir başka ünlü şair Ceyhun Atıf Kansu "Dünyanın Bütün Çiçeklerini Getirin Bana" şiirinde

*"Dünyanın bütün çiçeklerini diyorum,
Afyon ovasında açan haşhaş çiçeklerini
Bacımın suladığı fesleğenleri,
Köy çiçeklerinin hepsini, hepsini,
Avluların pembe entarili hatmisini,
Çoban yastığını, peygamber çiçeğini de*

Edmund William Gosse

unutmayın," şeklinde seslenir.

Edebiyatımızda haşhaştan bahseden daha pek çok örnek olmakla birlikte bir yabancı şairin de bu konuda kalem oynattığını görmek bizleri şaşırttı.

Söz konusu kişi İngiliz Edebiyatında yazar, şair, eleştirmen, çevirmen olarak tanınan Sir Edmund William Gosse. 1849 – 1928 yılları arasında İngiltere’de yaşayan Gosse’nin 1911 yılında yayınlanan "Toplu Şiirler" kitabının 332.sayfasında yer alan bir şiir "Afyon Hasadı" adını taşıyor.¹ Şiirde Afyonkarahisar’da bir tarlada haşhaş bitkisinin gelişimin-

den hasadına kadar geçen öyküsü anlatılmış. İngiliz şair Edmund Gosse’yi Afyonkarahisar gibi tanımadığı bir coğrafyadaki şehirde bir bitkiye şiir yazdıracak durum neydi acaba?

AFYON HASADI

Çukur vadilerden yukarıda,
Havzasız kalır *Karahisar*’ın loş gölleri,
Kar basar gürül gürül bir nehir yatağını,
Haşhaş titrer, çırpınan uzun beyaz dalgalarda;

Ama yüksek gelgit gelir, uyanır Nisan sonunda
Ve sarı tepecik ayırır taç yapraklarını
Düşene kadar pembe kanatları,
Afyon yüklü kapsül eğilir ve kurur sıcakta.
Sonra, sokulur gün batımıyla parlayan çiftçiler,
Başını çizerler ve haşhaşı hemen bırakıp giderler
Kambur ayın altında yeşil yaşlar dökerken.
Gün ağarırken, birikir deniz kabuğu şeklinde yaşlar
Sabırla; sonra da sonsuz bir uykunun elemiyle
Terk edip lütfu, bu koca dünyadan ayrılırlar.

Edmund William Gosse

Şiirin çevirisini yapan Sayın Öykü Gizem Gökgül şu satırları da çevirisine eklemiştir.

"Son iki kıtada hem yaş/gözyaşı hem de Afyon’un sütü/sakızı anlamına gelene "tears" kelimesiyle söz oyunu yapılmış. Ancak, Türkçe’de bu çift anlamı yansıtan tek bir kelime olmadığından, "yaş" kelimesini kullanmayı tercih ettim. Zaten afyonun döktüğü yaşların, afyonun sütü olduğunun anlaşılacağını düşünüyorum."

¹ The Collected Poems Of Edmund Gosse London William Heinemann Boks 1911 s.332

SONNETS

OPIUM HARVEST

High up in hollow valleys where dim lakes
In Karahissar find no watershed,
By many a snow-gorged roaring river-bed,
In long white fluttering waves the poppy shakes ;

But spring-tide comes at last, and April wakes,
And tears the petals from the golden head,
Till, of its pink wings disinherited,
The opium-laden capsule bends and bakes.

Then, after sunset, the sleek farmers creep
To slash the poppy-globes, and leave them soon
Oozing green tears beneath the gibbous moon ;

Tears, that in scallop-shells, when dawn shall peep,
Patient, they'll gather ; then, dismiss the boon
Round the wide world in bales of solid sleep.

¹ The Collected Poems Of Edmund Gosse London William Heinemann Boks 1911 s.332

Ömer Yarşı;

Saz çalıyorsun dediler, Kız vermediler

Röportaj-Hasan Özpınar

Taşpınar Dergisi'nin mutad söyleşilerinde bu sayımızdaki konuğumuz Afyonkarahisar Türkülerinin unutulmaz sesi Ömer YARŞI.

– **Efendim kendinizden bahseder misiniz?**

– Hani bir söz vardır ya; *“Gurbette öğrenmekle, hammadde türkü çağırmak kolaydır”* derler. O hesap. Bizi bilen bilir diyeceğiz, yine de kendimizi anlatacağız.

14 Ekim 1940 tarihinde Marulcu Mahallesi Açıkgözoğlu Sokak'ta 2 katlı bahçeli bir evde doğdum. Şu gün itibarıyla 80 yaşı devirdik. Babam Hüseyin Yarşı Hava Meydanında çalışırdı, annem Sultan Yarşı o dönem her annenin olduğu gibi ev hanımıydı. Yalnız ninemden öğrendiği hacamat'ı yapar, kurşun döker, vücutta, boğazda oluşan küçük urları okuyup ovarak yok ederdi. Bende ondan öğrendiğim bu metodu zaman zaman eşe,dosta uyguladım.

– **Nasıl bir çocukluk geçirdiniz, çevreniz, mahalmeniz nasıldı?**

– Şimdikiyle kıyaslayınca gayet serbest bir çocukluk geçirdik. Bizim evlerden sonra göz alabildiğine uçsuz, bucaksız tarlalar başlardı. Uzaklarda TMO silosuna kadar açıktı. Yukarı taraf hemen çarşı, İmaret Camisi.

Buralarda koşar, oynardık. Okul zamanı geldi. Bize yakın Kadınana İlkokulu var. Gedikahmet Paşa İlkokulu o zaman şimdiki yerinde değildi, Taş Medrese'nin önünde şimdiki çay bahçesinin olduğu yerdeydi. 7 yaşıma geldiğimde Kadınana İlkokulu'na başladım. Başöğretmenimiz Yahya (Özpınar) Hoca. Sınıf arkadaşım 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Nejdet Sezer.

– **Bağlama merakı da bu yaşlarda başlamış sanırım.**

– Evet ağabeyim Ali Yarşı, Allah rahmet eylesin saza, cümbüşe meraklıydı. Aramızda 10 yaş var. İlkokula başladığım yıllarda ağabeyim ve çevresindeki gençler Halkevi'ne giderler, orada kılıç-kalkan, folklor kurslarına katılırlardı. Bende ağabeyimden gizli bir şekilde onun sazını alarak kendi kendime çalmaya başladım. Bizim tabirle “tıngırdatıyorum”. Tabi usul, erkan bilmezince teli koptu. Sazı yerine taktım. Ağabeyim anama sormuş böylece gizli, gizli çaldığımı öğrendi. Beni de Halkevi'nde kurslara götürmeye, kendisi de öğretmeye başladı. Böylece kendimi geliştirdim.

– **Okul devam ediyor bir taraftan.**

– İlkokul, ortaokulu bitirdim. Erkek Sanat Enstitüsü Tesviye Bölümü'ne kaydoldum. Fakat aklım sazda, sözdeydi. Bir taraftan serde gençlik var, aşık olduk. Birşey düşünmez oldum. 3. sınıfta bıraktım. O yıllarda ağabeyim Ali Yarşı ile birlikte Afyon Folklor Derneği'nde faal bir şekilde müzik ile uğraşıyoruz. Bir taraftan o dönemin ustaları Abdullah Uluçelik, Hulusi Yamaner, Cemal

Folklor Derneği Kılıç Kalkan ekibi. Öndeki Kılıç Kalkanlılar, Sabri Serdaroğlu, Ali Yarşı

Altınığne'den dersler alıyoruz.

– O ustaları da yakından tanıdınız elbette.

– Evet, o Abdullah Uluçelik ki Afyonkarahisar türkülerini onun kadar iyi okuyanı görülmemiştir. Reper-tuarında yüzlerce türkü, ilahi, şarkı bulunurdu. Keza Cemal Altınığne, Hulusi Yamener eşsiz müzisyenlerdi. Bu özelliklerini o dönemin en çok bilinen sanatkarları da dile getirirlerdi. O ustalarımız Musiki Cemiyeti olarak, ağabeyim ve bizler Folklor Derneği olarak Ankara Radyosu'nda pek çok programa iştirak ettik.

– İş hayatına atıldınız bu arada

– Tabi müziğe, folklorla gönül verdik ama bir taraftan karnımızı doyurmak, eve ekmek götürmek lazım. Okulu bırakınca bir müddet oto tamircisinde çalıştım. Bu arada şöförlüğü öğrendim. 1958 yılında Emniyet Müdürlüğü'nün ilk kez açtığı sınavı birincilikle kazanıp ehliyetimi Vali ve Emniyet Müdürünün elinden aldım. Aynı yıl 4 ay kadar Sandıklı ve Tınaztepe'de pancar te-sellüm (toplama) memurluğu yaptım.

– Sazi boşlamadınız değil mi?

Olur mu? Askerlik öncesi 1959-60 yıllarında İstanbul Radyosu Bağlama Sanatçısı imtihanı açıyordu. Bizim Folklor Derneği'nin verdiği bonservisle, babamdan gizli, ağabeyimin himayesiyle radyoya gidip imtihana girdim. Jüride Türk Halk Müziğinin ünlü isimlerinde Muzaffer Sarısözen, Sadi Yaver Ataman vardı. Onların karşısında çaldım ve neticede başarılı oldum. Hatta aynı gün benimle beraber imtihana giren Adnan Şenses vardı. O da kazandı.

– Neticede İstanbul Radyosu sanatçısı oldunuz.

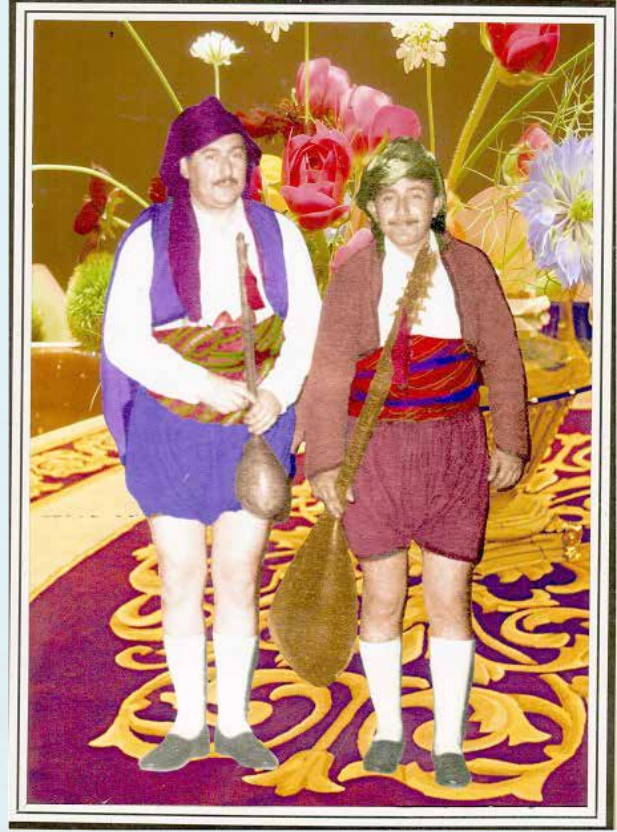
– Stajyer sanatçı diyelim. O zaman böyle bir uy-gulama vardı, asalet gelinceye kadar stajyer olursunuz. Bende 3 ay stajyerlik yaptım. Fakat olmadı, bıraktım Afyonkarahisar'a döndüm.

– Neden döndünüz?

– Babam rahmetliyi doldurmuşlar “*senin oğlan çalgıcı oldu, İstanbul'a kapıldı vs.*” diye “*nasıl gezerim ben burada, ya gel evladım ol ya da gelmezsen evlatlıktan reddederim*” diye haber gönderdi. Mecburen bavulu, bağlamayı alıp döndük.

– Keşke dönmeseydiniz dediniz mi?

– Demez miyim! Ama ata. Bunda da bir hayır vardır elbette dedik. Kalsaydık, çok önemli bir sanatçı olabilirdik. Adnan Şenses dedim az önce, tüm Türkiye tanıdı. İstanbul'da kaldığım 3 ayda radyodan aylık 300 TL maaş alıyordum. Her

Ömer Yarşı (sağda) ve ağabeyi Ali Yarşı

akşam Sadi Yaver Ataman'ın arkasında ünlü gazinolarda saz heyetinde yer alıyor, 300 lira'da oradan alıyordum. Ayda 600 TL elime geçiyordu. Babamın o zaman aylık maaşı 150 Lira. Zaten bunu söylemişler, “*Senin oğlan çok para kazanıyor, yoldan çıkar*” demişler. Olmazdı öyle bir şey ama nasipten ötesi yok.

– Memlekete döndünüz ne yaptınız?

– Bu moral bozukluğu ile askere gittim. Ankara Etimesgut'ta 2 yıl (24 ay) askerlik yaptım. Şimdiki çocukların, torunların 6 ay yaptığını görünce şaşmamak elde değil. Askerlik benim şairlik yönümü ortaya çıkardı. Şiir yazmaya başladım. Bu arada ağabeyim Ali Yarşı'de bana ithaf ettiği şiirlerini bir cilt yapmış dönünce okudum, çok duygulandım.

– Askerlik sonrası iş, evlilik sizi bekliyor

– Evet, dönüp geldim, ne iş yapacağım?

Bugünkü Örnekevler, Güvenevler yeni yapılmıştı. Oradaki benzinliğin sahibinin jipi var, onu sürüyorum. Akşamları jipi oraya bırakıyorum, sabah erkenden gidip alıyorum. O zaman Belediyenin otobüsü günde birkaç sefer yapıyor

Örnekevlere, kalan zamanda vatandaş tabana kuvvet yürüyor. Aklıma başka bir iş geldi.

Tuzcu Avniler'in eski bir minibüsü var, bununla ara sıra tuz taşırılar, kalan zaman-

da araç yatar. Bununla Örnekevrler'e yolcu taşıyayım dedim. Bir dene bakalım dediler, birkaç gün Ziraat Bankası'nın yanında bekledim, ara sıra sesleniyorum, yolcu topluyorum, iş tuttu.

– **Yani Afyonkarahisar'da dolmuş-çuluğu ben başlattım diyorsunuz?**

– Doğrudur, o güne kadar dolmuş nedir bilinmezdi. İlk kez benim beklediğim Ziraat Bankası yanı uzun yıllar minibüs durağı oldu. Bu işten sonra nakliye kamyonu aldım, fakat kış gelince iş azalıyor ne yapayım diye düşünürken Ankara'dan matbaalardan gazete yükleyip Antalya'ya taşımaya başladım. Ama bu işte yaşadığım bir olay bu işi de bırakmama sebep oldu.

– **Nedir bu olay?**

– Araç bir kış günü yolda kaldı, o soğuktan ayağım etkilendi ve 2,5 yıl neredeyse yürüyemedim. Birgün arkadaş Gecek Hamamı'na götürdü, orada biraz rahatladım. İyi geldiğini görünce bir hafta kaldım ve nihayetinde ayağa kalktım. Ben bizim Afyon hamamlarının bu kadar faydalı olduğunu o güne kadar bilmezdim.

– **Sazla, sözle bağınızı koparmadınız bu dönemde sanırım.**

– Elbette, yine dost meclislerinde, etkinliklerde, gezeklerde, Taşlıdere'de Bacakoğlu Sabri'nin bağda çalıp söylüyoruz. Hatta geceleri sabahlara kadar çalıyorum ama neden? Derd inletir, aşk söyletir derler o hesap. Biz de aşkımızı sazın tellerine vuruyorduk. Fakat saz neredeyse benim mürüvvetime mani oluyordu?

– **Nasıl olur?**

– Askerden geldik, değişik işlerde çalıştık, sıra gel-

di evlenmeye. Uğruna sabahlara kadar bağlama çaldığım kız zaten olmadı. Annem başka birisini gözüne kestirmiş. İsteyeceğim dedi, tamam dedik. İşin ilginç yanı istemeye gideceğimiz kızın anası "sizin oğlan saz çalıyormuş, size kız vermeyiz" demiş. Böyle bir olay da yaşadım.

– **Yılmadınız ama.**

– Elbette o olmadı, şimdi 55 yıldır kahrımı çeken, 3 çocuğumun anası ile evlendim, Hava Meydan'a girdim. Sendika başkanı oldum. Birkaç sene çalıştım, bıraktım yine şöförlük yapıyorum. O aralar Almanya'ya işçi göçü hızlı. Bizde "olur mu, olmaz mı" düşünüyoruz. İşçi bulmaya yazılsan aylar sonra belki gelecek. Bir akşam Şehir Kulübü'nden İşçi Bulma Kurumu müdürünü evine götürüyorum. Tam sırası dedim, "müdürüm beni Almanya'ya gönder" dedim. Birkaç hafta içinde evrakları hazırladım, sıram geldi. 1971 yılında kalifi-

ye işçi olarak Hamburg'ta meşhur Blom Fost Gemi Tersaneleri'ne tesviyeci olarak gittim. 4 ay sonra döndüm.

– **Herkes**

Almanya'ya, yurtdışına giderken siz neden döndünüz?

– Gurbet bana göre değilmiş, bunu anladım. Binlerce kişinin bir arada yaşadığı "Heim" denilen lojmanlarda kalıyorsunuz, aileye hasret, ev yemeğine hasret, dostlara hasret, yapamadım. Dönmeye karar verdim. O günlerde bir

1988 Sinanpaşa Halk Eğitim Bağlama Kursu

kanun çıktı, Almanya'dan kesin dönüş yapanların getirdiği eşyalardan gümrük vergisi alınmayacak. Aklıma bir fikir geldi, paramla 20'den fazla TV, teyp, radyo, pikap aldım ve bunları daha İstanbul'a gelir gelmez gümrükte sattım. Sadece 2 TV kendime ayırdım, Afyon'a getirdim. Bu ticaretten çok para kazandım.

– Afyonkarahisar'da TV yayınları izlenebiliyor muydu?

– O tarihte şehrimizde TV yayınları henüz izlenemiyor, TV'de yoktu. Ne yaparım, nasıl ederim derken bazı arkadaşlar Hıdırlık'a yüksek bir anten dik, orada seyredersin dediler, aklıma bir fikir geldi. Hıdırlık'ta Beden Terbiyesi'nin Sporcu Dinlenme Evi, Lokali var. Orası boş duruyor, kiralayayım, Televizyon İzleme Evi yaparım dedim. Kiraladım, TV'yi getirdim, uzun bir anten diktik olmadı, tekrar uzattık, nihayet görüntü ve

Antalya'da kurslarım

ses geldi. Bundan sonra herkes akın, akın oraya gelmeye başladı, şehrin esnafı, tanınmış simaları, aileleriyle akşamları TV seyretmeye oraya gelir oldular. Hatta rahmetli Atilla Kurtbaş eşi Muazzez Abacı'yı getirirdi, oyalansın diye. Abacı'da oradakilerin isteklerini kıramaz şarkı söylerdi.

– Yani Afyonkarahisar'a ilk Televizyonu ben getirdim diyorsunuz.

– Doğrudur, Afyonlular TV'yi ilk benim mekanda izledi. Sonradan 1974'te verici yapıldı, yayınlar her yerden izlenmeye başladı. Bizim mekanı bırakma zamanı geldi. Uzunçarşı Akosman Pasajı'nda müzik aletleri, plak, kaset dükkanı açtım. Orası da uzun müddet çalıştı. Plaktan kasetlere kayıttı yapardık.

– En sonunda sevdiğiniz işle meşgul olduğunuz sanırım

– Evet bu işi sevdim, müzikle ilgimi hiç kesmedim. Bir taraftan dükkan, bir taraftan Halk Eğitim Merkezi, dernekler aracılığı ile kurslara devam ediyordum, öğrenci yetiştiriyordum. Halk Eğitim Merkezinde, Yetiştirme Yurdunda, Cezaevi'nde kurs veriyordum. Okullar arası Halkoyunları Yarışmalarında Jüri üyeliği yapıyordum. O yıllarda her okulda Halk Oyunları Ekibi olurdu. Bazen kızardım, burada başka yörelerin oyunlarını oynatıyorlar, usulüne göre oynatmıyorlar diye. Bugün hiçbir okulumuzda Halk oyunları ekibi yok, keşke bugün olsa da varsın başka yörelerin oyununu oynasınlar.

– Uzun yıllar Antalya'da yaşadınız.

– Evet. Bunca sene çabaladık, fakat kıymet bilinmiyor. Biraz moral bozukluğu biraz da oğlumun eğitimi için 1991 yılında Antalya'ya yerleştim. Bu gidişim üzerine "Tek-i Diyar Ettiriyorlar" isimli bir şiir yazmıştım; "Kusura Kalma beyim, ben gidemem Afyon'dan" Diyen şair Ali Türk Keskin,

Ömer Yarşı'nın sesinden Afyonkarahisar Türküleri albüm kapağı

*Gel de gör Afyon'u,
Nasıl terk ettiriyorlar bilesin.
Esamen okunmuyor, kıymetin bilinmiyor,
Herkes bir koltuk kapmış, hakkını veremiyor,
Ama bir konuştu mu mangalda kül bırakmıyor.
Ağabeyim Ali Yarşı'nın dediği gibi,
Dünkü çocuklar köşeleri dönmüşler,
Bizler boşuna gelmişiz.
Afyon'un folkloruna gönül vermek,
Bağlama çalmak karın doyurmuyormuş...*

Daha uzun bir şiir, sitemimi böyle dile getirdim ve Antalya'ya göçtüm.

– Antalya'da da boş durmadınız

– Elbette. Kanımıza işlemiş bir kez. Afyonkarahisar'da uzun yıllar Türkeli Gazetesi'nde köşe yazarlığı yapmıştım ağabeyim Ali Yarşı gibi. Antalya gazetelerinde, ulusal gazetelerin eklerinde devam ettirdim. Orada da kurslar verdim, koro çalışmaları yaptım, TV programlarına çıktım. Belediyelerin etkinliklerinde görev aldım. Hatta Altın Portakal Film Festivali'nde Kısa Film dalında Jüri üyeliği yaptım. Okuyamamak içimde bir ukdeydi, 60 yaşında 2000 yılında Açıköğretim Lisesi'ni bitirdim

– Maşallah pek çok faaliyette bulunmuşsunuz, bu gücü nerden alıyorsunuz?

– Hayırlı işte Cenabı Allah güç kuvvet verir. Bir de ağabeyim rahmetli Ali Yarşı'nın manevi mirası var. Beni çok severdi. Ben de uzun yıllardır ağabeyimin vefat yıldönümü olan 22 Şubat'larda anma konserleri, resitaller düzenliyorum.

Şöförlük sayesinde ilimizin pek çok köyünü, kasabasını gezdim. 1950'lerin sonu, 1960'lar da henüz

halk kültürü özünü muhafaza ediyordu, pek çok derleme yaptım. Hatta Özey Gönüm 1966'da ilimize derleme yapmak için geldiğinde sormuş, soruşturmuş, beni tavsiye etmişler. Onunla birlikte gezdik, dostluğumuz onun vefatına kadar sürdü, kızımın nikah şahidi oldu. Antalya'da 2 kez Özey Gönüm Anma Konseri düzenledim. Onu da rahmetle anıyorum.

– Afyonkarahisar Türkülerini albüm olarak kayıt altına aldınız, derlemeleriniz kitaplaşacak mı?

– 2004 yılında Afyon Eğitim Vakfı başkanı Şükür Koçoğlu aradı. “Türküleri sizin sesinizden albüm yapalım, vakfın bir faaliyeti olur” dedi. Seve, seve kabul ettim, Hüseyin Başkadem'in organizatörlüğünde İstanbul'da stüdyoda bir aylık çalışma ile hazırladık. Albüm gelirlerini de vakfa bıraktım. Bu vakıf Afyonkarahisar'ın vakfı, herkes taşın altına elini sokmalı, ben böyle katkıda bulunabildim. Zenginlerimiz, işadamları bağışta bulunsunlar.

Derlemelerimi dosya olarak hazırladım, zaman zaman köşe yazılarımda aktardım. Kitaplaşırsa çok sevindir, kalıcı bir eser olur.

– Efendim bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz, son olarak neler söylemek istersiniz.

Elimde sazla Gençlik Merkezi'nde gençlere kurs vermeye giderim, tanıdıklar laf atar “İlen Ömer Yarşı yaşın 80 oldu, al abdestini, kıl namazını, hâlâ mı sazla uğraşıyorsun?” Böyle diyenlere “kılmadığımı ne biliyorsun, sen ne yapıyorsun?” diyorum. “Hiç” diyorlar. Allah bana böyle bir yetenek vermiş, sen yapabiliyor musun yok, bende bunu yaşı 80 olsa da öğretmeye, yeni nesillere aktarmaya çalışıyorum. Boş iş görüyorlar. Diyen desin elbette, onlar öyle dedi diye yolumuzdan

dönecek değiliz. Siz Taşpınar Dergisi ile, yazarlık kültürüne katkıda bulunuyorsunuz, bende bağlamamla ilimizin gelenek ve göreneklerini yaşatmak için fahri olarak bu işi yapmaya çalışıyorum. Şu anda genç neslin bağlamaya hevesli olduğunu görüyorum. Fakat İnternet, bilgisayar, cep telefonları olunca çocuklardaki heves azaldı. Şu salgın hastalıkla iyice uzaklaştılar, inşallah tez vakitte atlatırız, yine eskisi gibi bir arada oluruz.

Dergimiz büyük bir vazifeyi yerine getiriyor, her sayısını ilgi ile okuyorum. Bize de yer verdiğiniz için teşekkür ederim.

Kale eteğindeki evi

TAVANARASI

Hasan ÖZPINAR

Hasanozpunar03@gmail.com

Tavanarası'nın
bu sayısında
termal başkenti
Afyonkarahisar'ımıza
bu ünvanı kazandıran
termal bölgelerimizden
Heybeli Kaplıcası'na dair
bir ilan var.

Bolvadin ilçemize yakın bir mevkide yeralan eski adıyla Kızıl Kirse, sonradan Heybeli Kaplıcaları olarak isimlendirilen termal bölge Afyonkarahisar İl Özel İdaresi'nin malı iken 1940'lı yıllarda yapılan ihalede işletmesi Bolvadin Belediyesi'ne verildi. Belediye'de bu tesisi uzun yıllar müstecirlere kiralayarak çalışmasını sağladı.

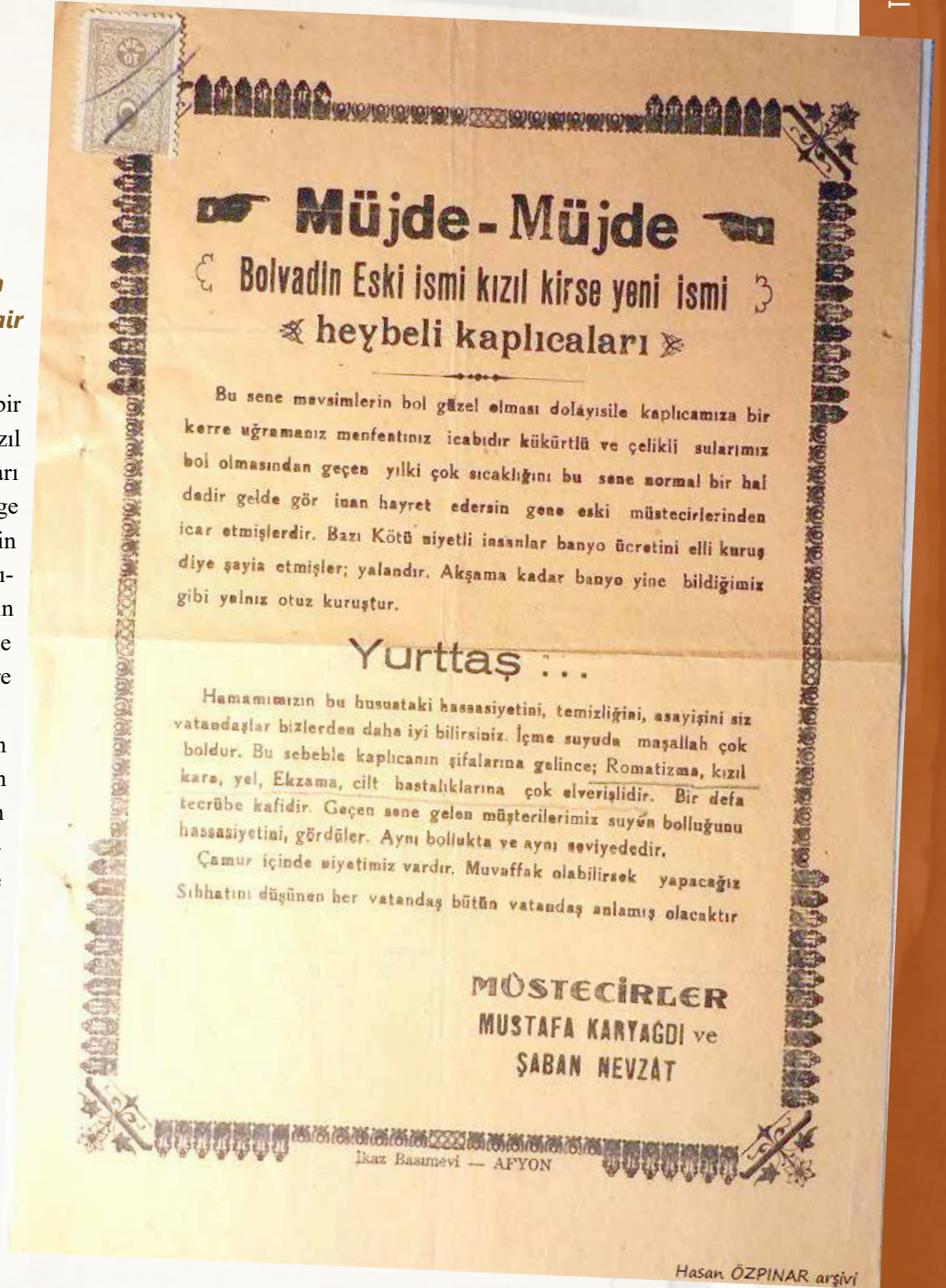
Burada yer verdiğimiz ilan 1940'lı yıllarda kaplıcaı işleten Mustafa Karyağdı ve ortağı Şaban Nevzat (Horansuyu Kestemet) tarafından bastırılmış. O dönemde bu tür reklam broşürlerinin üzerinde mutlaka pul yapıştırılması gerekiyor ki ilan-reklam vergisinin ödendiği bilinsin.

İlanda yazılı ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla müstecirler kaplıca işletmesi hakkında çıkarılan söylentilerden muzdaripler, şöyle diyorlar;

**///Bazı kötü niyetli
insanlar banyo
ücretini elli kuruş diye şayia
etmişler; yalandır, Akşama kadar
banyo yine bildiğiniz gibi yalnız
otuz kuruştur.**

Yurttaş...

Hamamızın bu husutaki hassasiyetini, temizliğini, asayişini, siz vatandaşlar bizlerden daha iyi bilirsiniz. İçme suyuda maşallah boldur. Kaplıcanın şifalarına gelince; romatizma, kızıl kara, yel, Ekzama, cilt hastalıkları

Hasan ÖZPINAR arşivi

larına çok elverişlidir. Bir defa tecrübe kafidir. Geçen sene gelen müşterilerimiz suyun bolluğunu, hassasiyetini gördüler. Aynı bollukta, aynı seviyededir. Çamur içinde niyetimiz vardır. Muvaffak olabilirsek yapacağız. Sıhhatini düşünen her vatandaş, bütün vatandaş anlamış olacaktır."

Gazlıgöl, Ömer-Gecek, Hüdayi Kaplıcaları son yıllarda önemli bir atılım yaşarken Heybeli Kaplıcası'nın da şifalı suları ile ilgiyi hak ettiğini buradan belirtelim.

İşsizlik & Eğitim

ORHAN YAVUZ

Beldemiz kültürünün övünç kaynağı, derin belleği “Taşpınar” dergisi editörü Sayın Özpınar’a “işsizlik” konusuna değinen bir deneme yazımın yayınlanmasına derginin yayın programının izin verip vermediğini sordum.

Sayın Özpınar’ın olumlu yanıtı üzerine mesleğim dışı olan bir konuda hazırladığım bir denememi okurlarımın tartışmalarına açık olarak değerlendirmelerine sunuyorum.

Bilindiği gibi Wall Street bankerleri alacakları yatırım kararları için her hafta yayınlanan işsizlik oranlarını ve inşaat maliyet değişimlerini yansıtan “Engineering News Record” dergisinin ENR index değerlerini sabırsızlıkla beklerler.

Örnek verdiğimiz ekonomik indekslerin amacı üretim faktörlerinin ne ölçüde verimli kullanıldığı sorusuna doğru yanıt bulma amacını taşır.

Bu bilgileri “İşsizlik” olgusunun önemini belirtmek amacıyla vermekteyim.

İşsizlik nedir? Sorusunu Türkiye İstatistik Kurumu:

“Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan ‘kar karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm kişiler işsiz nüfusa dahildirler.”

olarak tarif etmektedir.

“Çalışma yaşına gelmiş, çalışma arzusunda olup piyasada oluşan cari ücret düzeyini kabul etmiş çalışmak için çaba sarfetmiş olmasına rağmen iş bulamayanlara “işsiz” denir” şeklinde ifade eden ekonomistler de vardır.

İşsizliğin önemi işsiz bireyin topluma geçim maliyeti ile yük olma gerçeğine rağmen karşılığında topluma hiçbir ekonomik katkı sağlayamamasından kaynaklanmaktadır.

Ekonomik büyüme sağlanması iş gücünün en verimli şekilde kullanılması ile çok yakından ilişkilidir. Bu ilişkiyi formüle eden ve ABD verilerine dayalı “Okun yasası” olarak bilinen ekonomik çalışmaya göre “ekonomik büyüme oranı % 2.25 üzerindeki her %1 büyümenin işsizliği % 0,5 oranında düşürdüğünü vurgulamaktadır.

Toplumun sahibi olduğu işgücünü işsiz bırakması ve değerlendirememesinin ekonomideki anlamını ekonomistler “is-

raf” olarak ifade ediyorlar. Bu konuda Prof. G. SOULE’den bir alıntıya yer verelim.

“Hemen hemen bütün iktisatçılar, önüne geçilebilecek israf ve randımanlılıktan nefret eder. Üreticiyi harekete getiren teşvik ve güdü ne olursa olsun, veya gayeye ulaşmak için dolambaçlı da olsa-hangi yol tutulursa tutulsun, iktisatçılar, istihsalin sadece biriktirmek, sadece yığmak için değil, kullanılmak için yapılması gerektiğine günümüzde inanırlar.”

Ekonomistler işsizliği “iradi” ve “gayri iradi” başlıkları altında iki ana grupta toplamaktadırlar.

Gayri iradi işsizlik ise friksiyonel (geçici), konjunktürel, mevsimlik, yapısal, doğal, gizli ve teknolojik işsizlik başlıklarıyla taşınmaktadır.

“Teknolojik İşsizliği” kısaca “daha düşük maliyetle daha çok üretim yapabilmek amacı ile insan gücü yerine makina gücünün kullanılması” olarak tarif edebiliriz.

Teknolojik işsizliğin eğitim ile ilişkisini araştırırken zorunlu olarak – mesleğim dışı – ekonomik kavramlara değinmek zorunda kaldım.

Bu nedenle “hata ve nisyan müstesna” deyimini yineleyerek “teknolojik işsizlik” örneği bir anıma dönüyorum.

Petrol varil fiyatının 5 dolardan 35 dolara çıkmasıyla ortaya çıkan ekonomik krizin hüküm sürdüğü yetmişli yıllarda trenle Hollanda’ya gidiyordum. Kriz etkisi ile tren bomboştı. Kompartmanda yalnızdım. Bir istasyonda kompartmana bir yolcu girdi. İple bağlı valizinden bizden olduğunu anladım. Sohberte koyulduk.

Sohbette İzmirli bir terzi kalfası iken Almanya’ya geldiğini, bir konfeksiyon firmasında çalışırken petrol krizi sonucu saat ücretinin 3 DM/saat dan 1,5 DM/saate indirildiğini, aynı evde yaşadığı Sırp kaynak işçilerinin 12 DM/saat ücretle çalıştıklarını öğrendiğini, kaynak yapmayı öğreten bir gece okuluna 1600 DM ödeyerek kayıt olduğunu 6 ay sonra okulun kendisine “16” çapa kadar API standardında kaynak yapabilir” belgesi verdiğini bu belge ile ilk müracaatında 12 DM/saat ücretle işe kabul edildiğini anlattı.

Kendisini tebrik ettim. Ancak 12 DM/saat ücreti bulunca iki misli bedel ödeyerek 1. Mevkii kompartmanını neden tercih ettiğini anlamadım, dedim. Mustafa; Aman beyim ben de farkındayım ama firmam 2. mevkide seyahat ettirmiyor, dedi. Kucaklaşıp vedalaştık.

Bu hikaye konjunktürel şartlardan kaynaklanan bir “Teknolojik İşsizlik” örneği sayılabilir.

Zira petrol kaynaklı işsizlikte giyim talebi azalmış, terzi-lik değerini yitirmiş, petrol yatırımları nedeniyle API standardında kaynakçılık aranır bir iş kolu olmuştur.

Günümüzde çarık, mes, yemeni, çizme yapan ayakkabıcıların yanında saban, nal, çapa, orak yapan demirciler çarşıları da kapanmıştır. Keçeci, arabacı, küfeci, eyerci gibi esnaf da teknolojik gelişme sonucu işsiz kalmışlardır.

Halen teknolojik gelişme sonucu pek çok meslek yok olmakta iyi yetişmiş meslek sahipleri işsiz kalmaktadır.

Almanya eyalet hükümetlerince yapılan bir çalışmada meslek dalları yeniden tesbit edilmiştir.

Eyalet hükümetlerince yapılan bir çalışmada meslek dalları yeniden tesbit edilmiştir. 1950 yılında 901 olan meslek sayısı 1987’de 383’e düşmüştür. Bunun başlıca sebebi yeni ortaya çıkan meslek gruplarının daha geniş kapsamlı olmasındandır.

İşsizliği yaratan klasik nedenlerin dışındaki faktörlere değinerek Afyonkarahisarlı Hemşehrimiz Doç. Dr. Sayın Ahmet Ertuğrul’un “Ekonomik Teori ve Analizinin Tarihi” isimli eşsiz eserinin 831. sayfasından bir alıntı yapmamız gerekiyor.

“Daha önce açıkladığımız gibi büyüme teorileri bütünü ile dikkate alındığında ülkelerin yaşadıkları pratiği açıklamaktan uzaktır. Ancak bu konudaki çalışmalar; ülkelerin büyüme ve gelişmişlik farklarının açıklamasında, kritik değişkenler, tasarruf oranı-yatırım ilişkisi, sermaye stoku, kurumsal yapı gibi özelliklerin ve bunların etkilerinin bileşkesinin pratikteki büyümeyi belirlemede etkili olduğunu göstermiştir. Bölüşüm olgusunu öne çıkaran neo-Richardo’cu büyüme modelleri kapsam dışı bırakılmıştır.”

Sayın Ertuğrul 875 sayfalık eserinde yazım konusunu ilgilendiren bölümü bir kaç satıra sığdırarak “ekonomik gelişme,” dolayısıyla iş alanı yaratmak için **tasarruf oranı - yatırım ilişkisi** kavramının önemini belirtmekte ekonomi

alanındaki seçkin pozisyonunu bizlere tanıtmaktadır.

Sayın Ertuğrul bu görüşünde bir ekonomist olarak yanlış değildir. Prof. George Soule’den bir alıntı daha yapalım.

“İktisatçılar paranın yalnız başına azenginlik ifade ettiğine veya arzu edilen istihsal ve mübadele yolunda kullanılmadıkça faydalı olduğuna bu günde inanmazlar”

Teknolojik işsizler veya herhangi nedenlerle iş kolunu değiştirmek zorunda kalan iş gücünün eğitiminde örneğini verdiğim Mustafa isimli işçimizin almak zorunda kaldığı eğitim sistemi günümüzde de aynen devam etmekte olup eğitimcilerin “Alman Sistemi” olarak adlandırdığı bu uygulamayı dünyadaki diğer örneklerine göre çok başarılı bulmaktadırlar.

Bu nedenle gece eğitimine dayanan sistem hakkında okuyucularımı bilgilendirmek amacıyla bu konudaki uygulamaları Almanya’da yerinde izlemiş Sayın Akınay’dan bir rapor hazırlamasını rica ettim. Yer darlığı nedeniyle raporun bazı bölümlerini aşağıda yazıma alabiliyorum.

Konu: Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde gece okulları ve akşam kursları ile ilgili araştırma raporu.

Almanya ve aynı eğitim ekolüne sahip Avusturya ile İsviçre’nin Almanca konuşulan kesimindeki gece (akşam) okulları çalışan kimselerin eğitim ve öğretimi için planlanmış ve dersleri genellikle akşam saatlerinde, bazen de Cumartesi günlerinde verilen eğitim kuruluşlarıdır. Bunlar arasında akşam liseleri, akşam ortaöğretim okulları, akşam meslek okulları, akşam ilköğretim okulları, tekniker okulları ve “ustalık”

belgesi veren okullar ile halk eğitim merkezleri sayılabilir.

Gece okulları dışında çalışma saatleri dışında eğitim imkânı sağlayan CBT (Bilgisayar destekli eğitim), WBT (İnternet tabanlı eğitim) ile klasik uzaktan eğitim merkezleri de vardır.

Akşam (gece) okullarında amaç daha yüksek bir okul diploması almak veya daha yüksek bir mesleki kalifikasyon seviyesine ulaşmaktır. Genellikle, buna ek olarak spesifik bir projeye ilgili kalifikasyon sahibi olmakta amaçlanır.

Akşam okullarına bir örnek olarak tekniker okulları inşaat, makina imalatı, metal işleme, elektronik (elektroteknik), mekatronik, iklimlendirme ve soğutma teknolojisi gibi dallarda faaliyet gösterirler.

Akınay raporda yer alan Mustafa’nın aldığı “kaynakçılık” eğitimi ile ilgili özet aşağıdadır.

Aşağıda kaynakçı eğitimi için verilen akşam kurslarına birkaç örnek aşağıda verilmektedir.

MAG (Gaz Metal Ark Kaynağı) veya TIG (Gaz Tungsten Ark Kaynağı) Kaynakçı Eğitimi - Başlangıç Kursu (20 saat) - Kurs ücreti: 650 Euro.

MAG veya TIG Kaynakçı Eğitimi - Devam Kursu (40 saat) - Bu kursun sonunda uygulamalı kaynakçı imtihanı yapılır. Kurs ücreti: 1.200 Euro.

Elle Ark Kaynakçısı Eğitimi. Kurs ücreti: 115 Euro/gün.

İşsizliği önleme ve işsizleri meslek sahibi yapmak amacıyla açılmış Alman meslek okulları ile ilgili bilgiler yanında bu amacı hedef edinmiş yasalarımız ile ilgili bilgiler aşağıdadır.

Ülkemizde mesleki ve teknik eğitime özel sektörün katılımının artırılması amacıyla 2012 yılında yasal düzenleme yapılmış ve OSB’lerde özel mesleki ve teknik eğitim veren okulların açılmasının desteklenmesi için 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamında OSB’lerde açılan özel mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında öğrenim gören her bir öğrenci için teşvik sistemi getirilmiştir.

Beldemizin değerli toplum yöneticilerine, yasal kurumlarına, vakıf ve girişimcilerine, hayırsever hemşehrilere,

İşsizleri iş ve meslek sahibi yapmanın, okul açmanın sevabı büyüktür.

Bu konuda olası girişimlere imkanım oranında katkı sağlamayı görev sayarım. 10.12.2020

Saygılarımla,

DR h.c Y. Müh. Orhan YAVUZ

KAYNAKÇA:

1. Ahmet Ertuğrul – “Ekonomik Teori ve Analizin Tarihi”
2. Prof. George Soule – “Ekonominin ABC’si”
3. Dr. Öğr.Üyesi Erdem Bağcı – “Türkiye’de İşsizlik Sorunu ve İstihdam Politikaları”
4. Prof. Dr. Özlem Işığçık – “İstihdam ve İşsizlik”
5. Mahmut Özer – “Türkiye’nin Mesleki Eğitim ile İmtihanı”
6. Doç.Dr. Ülker Akkutay – “Türkiye’de Çıraklık Eğitimi”

ÜM/ka

Fevzi KAYA*

Mevlüt ÜYÜMEZ**

Emirdağ, Afyonkarahisar-Ankara karayolu üzerinde ve Afyonkarahisar'ın 70 km kuzey doğusunda yer alan bir ilçedir.

Güneyindeki Emirdağları ile kuzeyindeki Adaçal Tepesi arasındaki ovaya kurulmuş olan ilçenin arazi yapısı tarım ve hayvancılığa uygun olup buğday, arpa, şekerpancarı, patates, elma, vişne ve haşhaş yetiştirildiği gibi koyun ve sığır besiciliği de yapılmaktadır.

2019 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre 18.690 kişinin yaşadığı ilçe,¹ adını bölgeyi Türk iskânına açan Emir Afşin ile yaslandığı Emir dağlarından almıştır.²

Tarih boyunca İstanbul'dan Suriye'ye giden ticaret yolu üzerinde bulunan Emirdağ'da M.Ö. 3000-2000 yıllarından beri yerleşim izleri bulunur. Emirdağ, 1775 tarihli belgede Emirdağı adıyla Kütahya Vilayeti'ne bağlı bir nahiye, 1781 yılında ise Karaman'ın Bozulus Kazası'na bağlı iken 1828 yılında kaza olmuş, 1841 yılında Anadolu Eyaleti lağvedilince Hüdavendigâr Vilayeti'ne bağlanan Karahisar-ı Sahib'in bir nahiyesi hâline gelmiştir.³

"Nevâh-i Barçınlı" ve "Cırgın" gibi isimlerle de anılan Emirdağ'na, Sultan Abdülaziz döneminde Bozulus Türkmenleri iskân edilmiş ve adı "Aziziye" olmuş, Kurtuluş Savaşı sürecinde 16 - 22 Eylül 1921 tarihinde kısa süreli işgal görmüş, 1924 yılında ilçe olan belde, 18 Temmuz 1931 tarih ve 1851 sayılı Resmî Gazete'de

* Uzm. Öğrt. Araştırmacı-Yazar.

**Arkeolog, Afyonkarahisar Müze Müdürü.

¹ <http://emirdag.gen.tr/haber/emirdag-nufusu-azalmaya-devam-ediyor-9437>

² <http://www.emirdag.bel.tr/k/kurumsal/tarihce>

³ Şükrü Türkmen, Belgelerle Emirdağ, Emirdağ Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2017, s. 20-21.

yayımlanan kararla Emirdağ adını almıştır.⁴

Makalemizin konusunu oluşturan Çarşı Camii, ilçe merkezinde, Çilli Mahallesi, Uzun Çarşı Caddesi üzerinde, R-c 2828 R-d pafta, 201. ada ve 1. parselde yer alır.

Caminin bulunduğu yerde daha önce 1750 yılında yapılan küçük bir mescit vardı.⁵ Han nahiyesindeki Hüs-

⁴ Süleyman Gönçer, Afyon İli Tarihi, C. II, İleri Ofset Matbaası, Afyon 1991, s. 305; Türkmen, a.g.e, s. 82, 89, 94, 465; <http://www.emirdag.com.tr/index.php/ilce-tarihi>

⁵ <http://www.emirdag.com.tr/index.php/kultueruemuez/5031-emirdag-n-tarihi-camileri>

Emirdağ-Çarşı Camii Kuzey Batıdan Görünüş

Emirdağ-Çarşı Camii iç kısım ve Kadınlar Mahfili

rev Paşa Hanı'nın taşları sökülerek kağnılarla Emirdağ'a getirilmiş ve bu taşlarla⁶ H. 1318/ M. 1900 yılında halkın yardımıyla şimdiki cami, kareye yakın dikdörtgen planda yapılmış, Mustafa Mazhar Efendi tarafından da bir kitabe yazılarak caminin giriş kapısı üzerine konmuştur.⁷

Ahşap direkli camiler grubunda yer alan Çarşı Camii'nin duvarları moloz taş örgülü, taşlar arası derzli, pencere söveleri ve köşeleri ise kesme taştandır.

Beş kubbeli ve beş açıklıklı olan son cemaat yerinin önünde dört sütun bulunur. Doğu ve batı köşelerinde ise sütun yerine kare kesitli taşıyıcılar yer alır. Ortada yer alan dört devşirme sütundan biri taş, diğer üçü mermerdir. Orta eksenindeki harime giriş kapısının iki yanında ikişer tane taş söve ile çevrilmiş basık kemerli pencereler yer alır. Harime giriş kapısının iki yanında mermer mihrapçıların bulunduğu son cemaat yerinin üzeri oluklu tuğlayla örtülüdür.

⁶ Şükrü Türkmen, Belgelerde Emirdağ, Emirdağ Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2017, s. 528. Han, caminin yapıldığı yıllarda Emirdağ'a bağlı bir nahiye idi. Bugün Eskişehir'e bağlı bir ilçe merkezidir.

⁷ Gönçer, a.g.e., C. II, s. 305-306; Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, C.I, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983, s. 172-173.

Emirdağ-Çarşı Camii Kitabesi

İki kanatlı, ahşap ve aynalı harime giriş kapısı üzerindeki kilit taşında süslü hatlı "*Bismillâhirrahmânirrahîm*", altında "*sene 1318*", bunun da üzerinde altı satırlık kitabe yer alır. Kitabede;

*"Salâ ey ehl-i iman yüz vurun dergâh-ı Rahmana,
Ubudiyet idüp Yezdan'a imanı edin teyid.*

Hezaran hamd-ü şükr ol Halk-ı kayyum-ü Memnana,

Edildi mahz-ı lutfundan bu mabed hanemiz tecdid.

Gelen zürr var re'sin ref edip Mazhar okur tarih:

Gelin ey ahmediyyen" sıdk-ı şevk ile edin tevhid, 1318",⁸ bu kitabenin üzerindeki mermer kitabede de, "*Hüve'l-feyyâzü'l-bâkî, sene 1318*" yazısı vardır.

Kitabeye göre, H. 1318/ M. 1900 yılında cami yaptırılmış, Mazhar Efendi de tarih düşürerek kitabeyi yazmıştır.

Tarih sözcüğü olan "*Gelin Ey Ahmediyyen*" kelimesi ebced hesabı ile çözüldüğü zaman 1318 tarihini verir.⁹

Kuzey cephesi kesme taş kaplamalı caminin diğer cepheleri sıva yapıp boyanmış iken son yapılan restorasyonda sıvalar kazınmış, taşlar arası da derzlenmiş camiye kuzey cephedeki son cemaat yerinden giriş sağlanmıştır.

Harime girişin sağ ve sol tarafı seki şeklinde yükseltilerek etrafı ahşap parmaklıkla çevrilmiştir. Sağ kısmın yarısı müezzin mahfili olarak düzenlenirken diğer yarısı da ahşap bölme ile kapatılarak imam odası hâline getirilmiştir. İmam odasının kuzey batı köşesindeki 17 basamaklı ahşap merdivenle kadınlar mahfiline çıkıldığı gibi doğu yönündeki kapı önü içten ahşap sundurma ile ayrılarak mahfile dışarıdan da doğrudan çıkış sağlanmıştır.

Kadınlar mahfilini kuzey yönünde doğu-batı duvarlarına yerleştirilmiş iki ahşap sütun ile ortada dört tane taş sütun taşır. Mahfilin önü ahşap

⁸ Gönçer, a.g.e., C. II, s. 305.

⁹ Muharrem Bayar, "Türk Egemenliğinde Afyon'da Sanat", Anadolu'nun Kilidi Afyon, Afyon Valiliği Yayınları, Afyon 2004, s. 381.

Emirdağ-Çarşı Camii Mihrabı

Emirdağ-Çarşı Camii Minberi

korkuluklu ve ahşap kafesli olup orta kısım balkon şeklinde öne doğru çıkıntı oluşturur.

Harimin ortasındaki dört ahşap sütun ahşap kubbeyi taşır. Ahşap sütunlar kare ve kademeli silmeli sütun başlıkları ile sonlandırılmış, sütun başlıkları üzerine oturtulan bağdadi basık kemerlerle birbirine bağlanmış, kemerlerin üzerine de kubbe oturtulmuştur. Kubbenin çevresinde bulunan tavan ahşap çıtalarla sade geometrik şekiller verilerek süslenmiş olup mihrabın önündeki nefte geometrik süslemeli göbek yer alır.

Cami’de yerlere seccade desenli makine halısı serili, duvarlar pencere hizalarına kadar üç sıra beyaz mermerle kaplı, üzeri de tavana kadar mermer desende boyalıdır. Tavanla duvar arası bitkisel desenle süslemeli olup süslemeler camiye bir şerit halinde çevreler.

Mihrabın iki tarafı 120 cm yüksekliğe kadar düz, üzeri ise yarım sütun şeklinde devam eder. Mihrap nişi perde desende boyalı olup alınlığında “*Küllemâ dehâle aleyhê ve Zekerîyye’l-mihrâbe*”¹⁰ ayeti yazılıdır.

Mihrabın solunda ahşap, üzeri geometrik desenli vaaz kürsüsü, sağında yenilenmiş ahşap minber yer alır. Minberin süpürgeleklerinde üç, yan aynalıklarında iki yönde birer yıldız motifi,

etrafında ise geometrik süslemeler künde-kârî tekniğinde işlenmiştir. Merdiven korkulukları da aynı teknikle geometrik süslemelidir.

Cami’nin kuzey-batı köşesinde kesme taştan yapılmış minare yer alır. Minare kaidesi taş bir silmeyle sonlandırılarak üzerinde yükselen piramidal pabuç ile daraltılmıştır. Pabuç üzerindeki tuğla gövdenin alt ve üst kollarında taş bilezikler bağlayıcı olarak kullanılmış olup taş bileziğin üstünde mavi çiniler yer alır. Korkuluğu tuğla örgülü şerefenin altında tuğladan şekillendirilmiş sarkıt süslemeler yapılmıştır. Gövde gibi petek

¹⁰ “Zekerîyyâ onun yanına mihraba (mâbede) her girişinde..... (orada bir rızık bulur)”; Âl-i İmrân, 3/37)

Emirdağ-Çarşı Camii Tavanından Görünüş

de tuğla örgülü olup külâha yakın kısmı mavi çinilerle bilezik şeklinde peteği çevirir. Külâhı kurşunla kaplı minarenin girişi son cemaat yerindedir.¹¹

Cami’nin kuzey yönünde ve zeminden 20 cm yüksekliğinde bir kaide üzerinde bulunan şadırvan, eski şadırvanın yerine yakın bir zamanda yapılmıştır. Sekiz mermer kaplı beton direk üstüne revaklı ve kubbeli olarak yapılan şadırvanın kubbesi içten sıvalı ve tezhipli, dıştan ise kurşunla kaplıdır.

Kubbenin altında sekiz köşeli ve her köşesinde birer musluk bulunan mermerle kaplı havuz vardır. Muslukların üzerinde birer ayna, önünde de oturmalklar yer alır. Şadırvan havuzunun üzeri düz olarak mermerle kapatılmıştır.

Emirdağ Çarşı Camii’nin bilinen bir vakfiyesi vardır. Bu vakfiye; aslen Aydın’ın Karacasu kasabasından olup Emirdağ’ın İncili Mahallesi’nde oturan Kuloğlu el-Hâcc Mustafa bin İbrahim Ağa tarafından düzenlenmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nde 11.08.1318 (04.12.1900) tarihli ve 607 nolu defterin 169. sayfasının 261. sıra noda kayıtlı vakfiyeyi¹² incelediğimizde Çarşı Camii’nin ihtiyaçlarının giderilmesi için düzenlendiği görülür.

Çarşı Camii’nin bilinen ilk restorasyonu, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1965 yılında yaptırılmıştır. 20-10-2000 tarih ve 1259 sayılı kararla Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından tescillenerek koruma altına alınan caminin, en son 2008-2011 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restorasyonu yaptırılmış, bu restorasyonda mevcut ahşap mihrap kaldırılarak orijinal mihrap açığa çıkartılmış, PVC yapılan pencere doğramaları ahşap olarak değiştirilmiş, minare külâhı yenilenerek kurşunla kaplanmış, kuzey cephe haricinde önceden sıvalı ve boyanmış olan duvarların sıvaları kazınarak ve taşlar arası derzlenerek cami eski tarihî dokusuna kavuşturulmuştur.

¹¹ Afyonkarahisar Kültür Envanteri 2013, Afyonkarahisar Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Afyonkarahisar, 2013, s. 329

¹² Türkmen, Belgelerle Emirdağ, s. 155, 381-382; Türkmen, Belgelerde Emirdağ, s. 405-408.

BİZE ULAŞAN YAYINLAR

SANDIKLILI ŞEYH HASAN HAMDİ EFENDİ VE AİLESİ

Nakşibendî Tarikatının önemli isimlerinden, Sandıklı Şeyhi olarak bilinen Hasan Hamdi Efendinin (d.1854-v.1904) hayatı kitaplaştı. Emekli öğretmen-araştırmacı-yazar Hüseyin Hüsrevoğlu'nun hazırladığı kitapta eski bakanlardan Hasan Dincer'in de dedesi olan Şeyh Hasan Hamdi Efendinin yaşamı ve ailesi hakkında bilgiler yer alıyor. Kitap bir kültür hizmeti olarak Sandıklı Belediyesi tarafından yayınlandı.

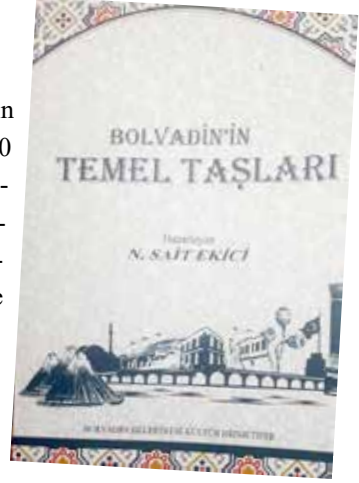
İrtibat Telefonu: Sandıklı Belediyesi (0272) 512 69 46

BOLVADİN'İN TEMEL TAŞLARI

N.Sait Ekici hocamızın hazırladığı ve içerisinde 60 Bolvadinlinin hayat hikayelerinin yer aldığı; ayrıca rahmete kavuşmuş 1070 Bolvadinlinin fotoğraflarının ve nostaljik fotoğrafların bulunduğu "BOLVADİN'İN TEMEL TAŞLARI" adlı kitap geçtiğimiz günlerde yayımlandı. Yazarın önceki kitabı "Bolvadin'in Asırlık Çınarları" gibi bu kitapta da insan hikayelerine yer verilmiş.

Kitabı okurken Bolvadin tarihine bir yolculuk yapacak; vefat eden Bolvadinli büyüklerimizin ibretlik hayat hikâyelerini öğrenecek, bazen hüzünlenecek, bazen düşünecek, bazen gülecek, bazen de ağlayacaksınız. Kitabın basım ve dağıtımını Bolvadin Belediyesi yapıyor.

Tel: 0 272 4449896

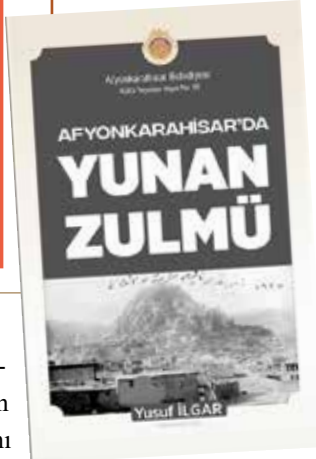

AFYONKARAHİSAR'DA YUNAN ZULMÜ

Afyonkarahisar'ı iki kez işgal eden ve bu dönemde halka akıllamaz zulümler yapan Yunan ordusunun yaptıkları kitaplaştı. Araştırmacı-yazar Yusuf İlgar'ın hazırladığı kitap Afyonkarahisar Belediyesi tarafından yayınlandı. Kitap 1.hamur kağıda 144 sayfa'dan oluşuyor.

İrtibat : Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Sosyal İşler Müdürlüğü

Tel: 0 272 214 42 55

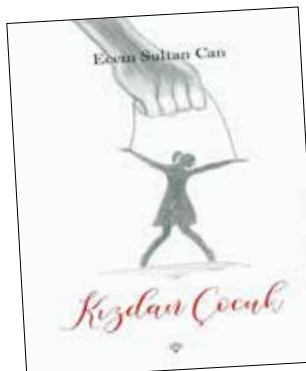
TEFEKKÜR PENCERESİ

Eğitimci, şair, yazar H. Şaban Korkmaz'ın "Tefekkür Penceresi" adını verdiği 11. kitabı yayınlandı. Kitabın içeriği tasavvuf ağırlıklı şiirler ve yaşanmış hayat hikâyelerinden oluşuyor. Kitapta yer alan şiir ve hikâyeler okunduğunda herkesin alacağı bir pay olduğu görülecektir. Şairin kendi yayını olan kitap 208 sayfa, büyük boy.

KIZDAN ÇOCUK

Şuhut Kayabelen Köyü'nden Ecem Sultan Can'ın "Kızdan Çocuk" adını verdiği şiir kitabı geçtiğimiz aylarda yayınlandı. 116 sayfa, hacmindeki kitap Ritim Sanat Yayınları'ndan internet ortamında temin edilebilir.

KARAHİSAR'IN ARDI KARARINCA AFYONKARAHİSAR'I KUCAKLADIM ŞİİRLERİMLE

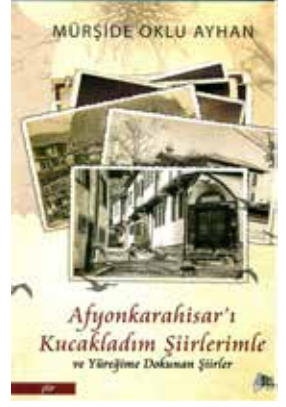
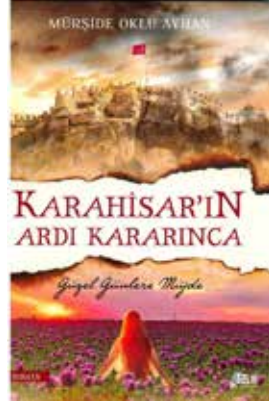
Dergimizde sık sık şiirlerine yer verdiğimiz emekli öğretmen Mürşide Oklu Ayhan Hanımefendi'nin 2 kitabı geçtiğimiz günlerde okurlarıyla buluştu.

Kitaplardan ilki roman tarzında "Karahisar'ın Ardı Kararınca" adını taşıyor. Yazarın şehrimizin yakın tarihinden de beslenerek kurguladığı roman Afyonkarahisar'ın kültürel tarihinin, geleneklerinin, göreneklerinin, örf ve adetlerinin hepsini bir arada bulabileceğimiz bir eser. Okuyucularını her satırında düşündürecek, yaşanan o günleri hafızalarında canlandırarak olan eser Afyonkarahisar

tarihinden besleniyor.

"Afyonkarahisar'ı Kucakladım Şiirlerimle ve Yüreğime Dokunan Şiirler" kitabı adından anlaşılacağı gibi şiirlerle yer veriyor. Gurbette yaşayan şair iki ayrı bölümden oluşan kitabın birinci bölümünde; Afyonkarahisar'a duyduğu özlemi; tarihi ve gizimini adeta mısralarıyla resmini çizmiş. İkinci bölümde ise farklı konulardaki şiirleri yer alıyor.

"Karahisar'ın Ardı Kararınca" romanı büyükboy 304 sayfadandır.

şurken, "Afyonkarahisar'ı Kucakladım Şiirlerimle" kitabı 214 sayfadandır.

İsteme Adresi: Kocatepe Kitabevi: Dumlupınar Mah.2.cadde No.25 Afyonkarahisar

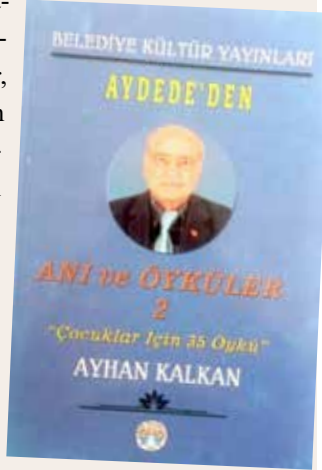
Tel: 0 272 2136779

AYDEDE'DEN ANI VE ÖYKÜLER

Dinar ilçemize dair yayınladığı onlarca kitabı ile tanıdığımız araştırmacı- yazar, gazeteci büyüğümüz Ayhan Kalkan'ın yeni kitabı çocuklara yönelik. "Aydede'den Anı ve Öyküler-2" adını taşıyan kitapta 35 öykü yer alıyor. Eser, Dinar Belediyesi kültür yayını olarak basıldı.

İrtibat Adresi: Dinar Belediyesi

Tel: 0 272 353 60 53

AFYONBARO DERGİSİ

Yayıncılığı ayakta tutan unsurlardan birisi de Kurumsal dergiler. Bu tür dergiler kurum içi ve dışındaki hedef kitlelere ulaşmada son derece önemli iletişim kanalları arasında yer alıyor. Belirli periyotlarda hazırlanarak hedeflenen tüm noktalara ulaştırılan bu yayınlar sadece kurumun yaptığı çalışmalarını aktarmak için değil sosyal etkinlikler açısından da kurumun faaliyetlerini duyurabilmede ve iletişim çabalarını desteklemede çok etkili bir rol üstleniyor. Günümüzde ne mutlu ki kurumsal dergicilik ilimizde de yaygınlaşmaya başladı. Afyonkarahisar'ın önemli meslek örgütlerinden olan ve avukatların bir araya geldiği Baro'da uzun zamandır bu kapsamda bir dergi yayınlıyor. "Afyonbaro" dergisi her sayısında alanında farklı ve güncel konulara yer veriyor. Eylül-Ekim 2020 tarihli son sayısının konu başlıklarından bazıları "Üç Tarz-ı Vekalet, Pandemi sürecinde okul ve yurt ücretleri sorunu, Genç avukatlar" Bunların yanı sıra dergimiz editörü Hasan Özpınar'ın "1930'lu yıllarda Afyonkarahisar'da İki İdam" başlıklı yazısı da dergide yer alıyor.

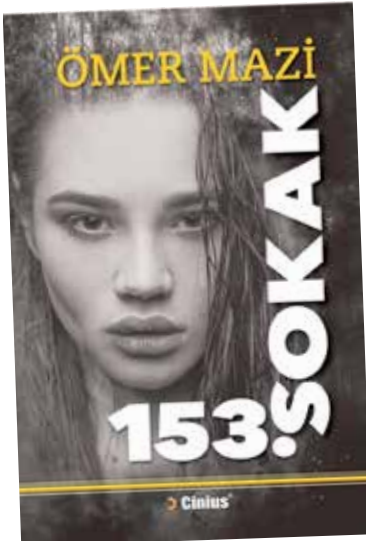
İrtibat Adresi: Afyonkarahisar Barosu

Tel: 0272 2175969

153. SOKAK

Gazeteci-yazar Ömer Mazi'nin son kitabı 153. Sokak adını taşıyor. Kitap 12 Eylül darbesiyle başlayan bir süreci anlatıyor. 12 Eylül 1980 ihtilali bir sokakta nasıl yaşandı, insanların hayatlarında neler değişti, acılarıyla, sevinçleriyle, yardımlaşmalarıyla kavgalarıyla, kadın sohbetleri ile bazen yürek yakan, bazen yüzünüzü gülümseten güncel yaşantılar hepsi ve daha fazlası bu kitapta. Cinius Yayınları'ndan çıkan kitap internet ortamında temin edilebilir.

AHMET ŞEMSEDDİN KARAHİSARİ TÜRK İSLAM SANATLARI GALERİSİ AÇILDI

Türk hat sanatının ekol şahsiyetlerinden Afyon-karahisarlı Hattat Ahmed Şemşeddin Karahisârî'ye memleketi Afyonkarahisar'da vefâ gösterildi.

Afyonkarahisar Valiliği ve Afyon-karahisar Belediyesi'nin destekleriyle 20 Ekim 2020 tarihinde açılan Hattat Ahmed Karahisârî Türk İslam Sanatları Galerisi Amasya ve Bursa'dan sonra ülkemizde açılan 3.Hat sergisi. Sergide sü-lüs, celi sü-lüs, ta'lik, nesih, divani, celi divani, muhakkak, reyhani, müselsel ve küfî yazı üslubunda hazırlanmış birçok hat sanatı eseri yer alıyor.

Galeride Türk hat sanatının en önemli eserlerinden biri olan Karahisârî Mushaf-ı Şerifi'nin tıpkıbasımı da sergileniyor. Bilindiği üzere Hattat Ahmed Karahisârî'ye Kanuni Sultan Süleyman tarafından yazdırılan ve aslı Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi envanterine kayıtlı olan Mushaf-ı Şerif, Mushaf kitabedinin ve tezhip sanatımızın başyapıtlarından biri olarak kabul ediliyor.

HATTAT AHMED ŞEMSEDDİN KARAHİSÂRÎ KİMDİR?

H. 874/M. 1469 yılında Afyon (Karahisâr)'da dünyaya gelmiştir. "Ahmed Karahisârî" nâmı ile meşhur olmakla birlikte asıl ismi Ahmed Şemseddîn'dir.

Döneminin tüm istikbal vaad eden gençleri misalinde olduğu gibi ilk tahsilini memleketinde ikmâl edip ilim ve irfanını geliştirmek için İstanbul'a gelmiştir.

Asitane'nin Halvetî meşâyihından Karamanlı İshâk Cemâleddîn Efendi'ye intisapla manevî terbiyesinde nefis tezkiyesiyle meşgul olduktan sonra hocasının halifesi olmuştur.

Şeyh Hamdullah'ın talebesi olan üstadı Cemâleddîn Efendi'nin rahlesinde hüsn-i hat meşk etmeye başlamış ve akabinde İranlı Esedullah Kirmânî'den aklâm-ı sitte-

Karahisari Besmele

nin usul ve erkânını bitamamihâ öğrenip kısa sürede hüsn-i hat'ta adından söz ettirmeyi başarmış ve böylelikle ehl-i hiref hattatları (Hat Sanatkârları) arasına dâhil olmuştur.

En önemli eseri Kanuni Sultan Süleyman'ın isteği ile hazırlamış olduğu ve halen Topkapı Sarayı Müzesinde muhafaza edilen büyük boyutta ki Kuran-ı Kerim'dir. Ahmet Karahisârî, Yâkût el-Müsta'sımî'nin yazı mektebine kendi yorumunu ilave etmiş, celi ve müsennâ yazılara harikulade bir neş'e katmayı bileerek kendi adıyla anılacak yazı ekolünü ortaya koymuştur.

Hattat Karahisârî'nin dö-

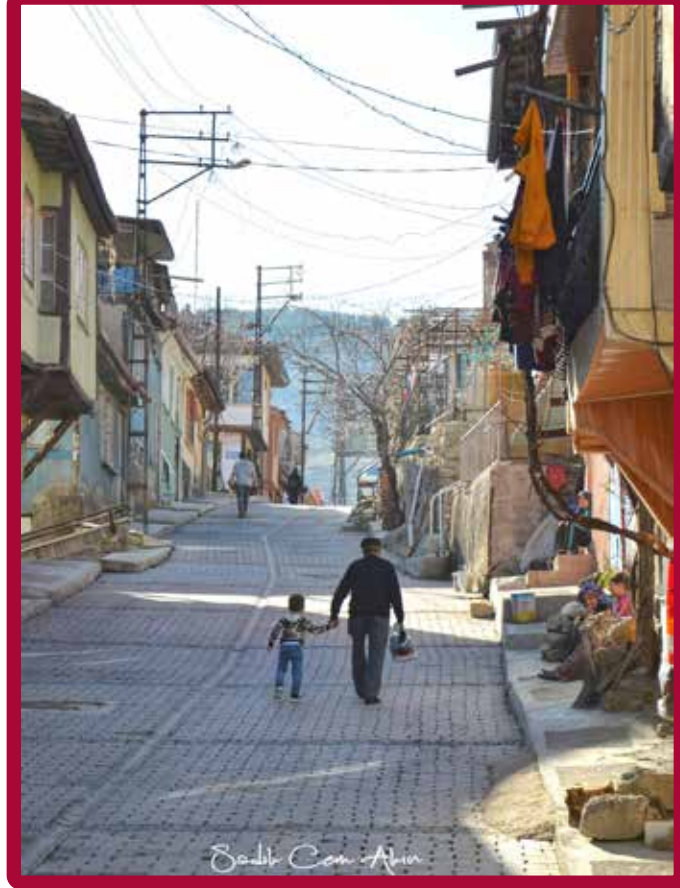
nemi için oldukça modern sayılabilecek satrançlı küfî ve müselsel besmele kompozisyonu günümüzün hattatları tarafından dahi teberrüken sıkça taklid edilmektedir.

1556 yılında 90 yaşında vefat eden Karahisari üstadı İshâk Cemâleddîn Halvetî'nin Sütluçe'deki dergâhına defnedilmiştir.

MEMLEKET MANZARALARI

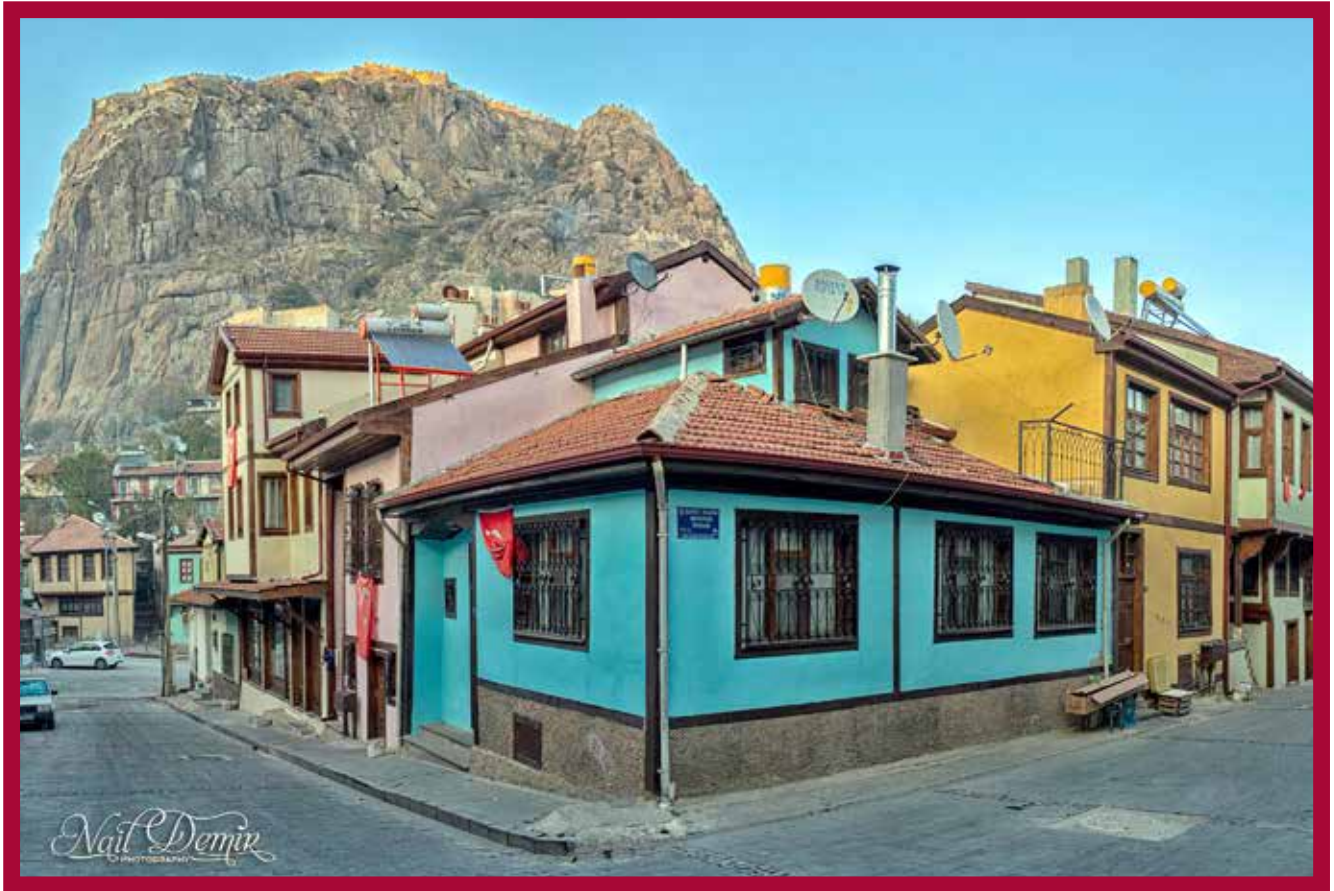
Mehmet Emin Yoldaş

Seah Cem Akin

Nail Demir

AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN ÖVME

Malzemeler:

- 1 adet ekmek hamuru (Afyon ekmeği için hazırlanmış)
- 3 su bardağı un
- 1 çay bardağı haşhaş
- 1 çay kaşığı karbonat
- Yarım paket margarin-sıvı yağ karışımı

Hazırlanışı:

Hazırlanan hamur, karbonatla karıştırılmış un ilavesiyle tekrar yoğrulur. Yaklaşık bir parmak kalınlığında olacak şekilde yassılır. Üzerine yağla karıştırılmış haşhaş sürülür. Hamur enine ve boyuna 5-6 parçaya bölünüp, parçalar üst üste dizilir ve elle ovuşturularak toparlanır. Avuç içleriyle bastırılarak yassıtılıp üzerine yağ-haşhaş karışımından sürülür. Hafifçe unlanmış bir tepsiye alınıp, çatal ya da bıçak ucu ile hamurun üzerine bastırılır. 220-240 derecedeki fırında 40 dk. pişirilir.

Not: Övme kahvaltılık ya da ikram amacıyla hazırlanan bir hamur işidir